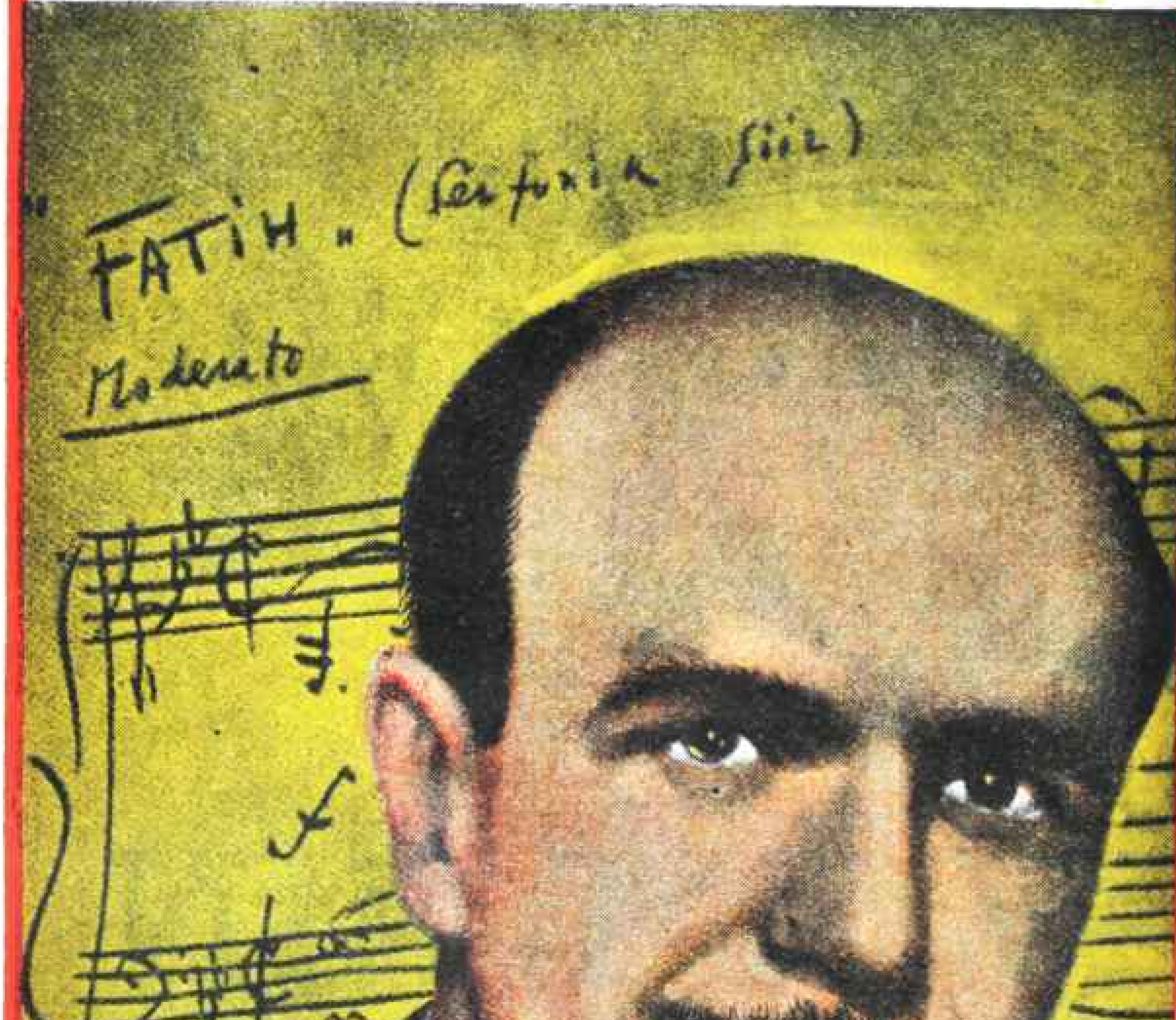
21 MART 1959

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

FİYATI : 125 KURUŞ

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 5, Cilt: XV, Sayı: 248

Yazı İşleri:
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 18992 P. K. 588 - Ankara

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221

Fiyatı 125 Kuruş

Müessisi
Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz Sahibi ve Neşriyatı fiilen idare eden mesul Yazı İşleri Müdürü
Kurtul ALTUĞ

*

Umumi Neşriyat Müdürü
Hamdi AVCIOĞLU

*

Karikatür :
TURHAN

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :
Doğan Klişe

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

*

Abone şartları:
8 aylık (12 nüsha): 12.50 lira
6 aylık (25 nüsha): 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha): 52.00 lira

*

İlân şartları:
Santimi : 8 lira
8 renkli arka kapak: 750 lira

İlân İşleri
Şark Reklâm
Tel: 18173 — 11898 — 19214

*

Dizildiği ve Basıldığı yer:
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221
Basıldığı tarih: 19.3.1959

Kapak resmimiz

Cemal Reşit Rey

İşini bilen şef

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

Bu haftanın başında AKİS idarehanesinde pek kesif bir keder hüküm sürüyordu. Kederin sebebi. Faik Ahmet Barutçunun kaybıydı. AKİS - Sarol dâvası sırasında başlıyan ve gün geçtikçe karşılıklı sevgi ve hürmetle gelişen Barutçu - AKİS dostluğunun yerini tutacak biç bir şeyin mevcut olmadığını sanıyoruz. Ya bir makalesinin tashihlerini bizzat gözden geçirmek, ya da sohbet etmek için sık sık AKİS'e gelen Barutçu, mecmuanın bütün mensuplarını yakından tanır, onlarla şakalaşır ve hepimizin kalbini kendisine bağlardı. Bu hatıralar, duyduğuğumuz teessürü, simdi, daha da arttırmaktadır.

*

Bu sayımızda bir başyazısını bulacağınız İsmail Rüştü Aksal da en yakın fikir ve mücadele arkadaşının arkasından neler duyduğunu anlatmaktadır. Makaleyi okuduktan sonra Barutçunun kuvvetli şahsiyeti hakkındaki fikirlerinizin biraz daha berraklaşacağını tahmin ediyoruz.

*

En mukaddes hisleri bile bezirgânlıklarına âlet etmekten çekinmeyen ve hakiki müslümanlıkla alâkaları pek şüpheli bazı kimselerin son günlerde gemlerini azıya almaları birçok vatandaşın vicdanını rencide etmektedir. Ne Atatürk inkılâplarına bağlılıkla, ne de dinî inanışlara duyulması gereken saygı hissiyle bağdaşmasına imkân olmıyan bu tahriklerin ergeç önü alınacaktır. Hakikaten candan bir inkılâpçı olan Jale Candan, hu hafta makalesinde bu mevzuu ele almış bulunuyor. "Mustafa Kemalin çizdiği yol" başlıklı bu yazıyı büyük bir zevkle okuyacağınıza inanıyoruz.

*

Hatalı politikaların ve bitmek tükenmek bilmeyen menfaat kavgalarının hakiki bir barut fıçısı haline getirdiği Orta Doğudaki kaynaşmalar, bütün hızıyla devam etmektedir. Öyle ki en ufak bir kıvılcım, bütün dünyayı saracak bir ateşin çıkmasına sebep olabilir. AKÎS'in hâdiseleri büyük bir dikkatle takip eden dış politika yazarları tarafından kaleme alınan Orta Doğu başlıklı yazı, dünyanın bu pek tehlikeli bölgesinde olup bitenleri bütün açıklığı ile aksettirmektedir.

*

Sadece siyaset sahnesindekileri değil, her sahada olup bitenleri okuyucularına kendine has üslûp içinde ve sağlam istihbarat kaynaklarından gelen haberlere dayanarak aksettirmek siarında olan AKİS'in bu sayısının kapağını bir musikişinas süslüyor. Bu münasebetle Musiki sayfamızda, bu sahada olup bitenlerin yanı başında memleketimizdeki mevcut orkestraların durumu ve bu mevzudaki çalışmalar hakkında etraflı bir yazı bulacaksınız. Siyasi aktüalite kadar alâka çekici olan sanat, teknik, edebiyat ve fikir hareketlerini de en yakından takip eden AKİS yazarlarının hazırladığı yazıların zevkle takip edildiğini umarız.

*

Batı memleketlerinde birçok evin zaruri eşyaları arasına giren Televizyon, henüz memleketimize girmediyse de, ayağını eşiğimize basmış bulunmaktadır. Bu sebeple fırsat buldukça Televizyon bahsine de yer ayırmakta fayda gördük. Bu mevzudaki ilk yazımızı, bu sayımızda bulacaksınız. Bir İngiliz televizyon şirketinin hazırladığı Hitler hakkındaki program ile bir milletin kaderine hükmeden diktatörün içini kasıp kavuran ruhi dramın seyircilere nasıl nakledildiğini Televizyon sayfamızı okuyarak öğrenebilirsiniz.

*

Vatan Cephesi için telgraf örnekleri sütunumuzda neşredilmek üzere pek çok mektup alıyoruz. Karikatüristlerin ve mizahçıların repertuarında baş mevkii kazanan Vatan Cephesi mevzuunun bu şekilde ele alınışı Zaferin dehşetengiz başyazarı Burhan Belgeyi pek öfkelendirmişe benziyor. Geçen hafta tek yıldız imzasıyla çıkan bir başyazıda, üstad, "nükte ve zevk fıkarası" karikatüristlerimizi bir güzel paylıyor. Bu, tabii, meselenin bir cepheden görünüşüdür. İşin bir başka cephesi vardır ki onu da görmemeye imkân yoktur. Tuhaflık, bizzat bu teşebbüsün kendisindedir ve radyoların gece gündüz durmadan yaptığı yayınlar elbette halk efkârında bir reaksiyon uyandıracaktır. İşte karikatüristlerin ve mizahçıların Burhan Belgeyi kızdıran tutumları, bu reaksiyonun doğurduğu bir ihtiyacın tatminine yaramaktadır ve kökü, hiç şüphe edilmesin, halk efkârının hissiyatındadır.

Saygılarımızla
AKİS

Millet

Ne ekersen, onu biçersin!

Son günlerin hâdiseleri, bir müddettten beri kovuğunda uyuklayan irtica tehlikesinin bas kaldırmak istidadında olduğunu ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Kurbanlı karşılamalar ve ibadethanelere kadar uzanan gösterişli törenler karşısında bekledikleri saatin artık çaldığı zehabına kapılanlar, kendilerini birer birer meydana atmağa başladılar. D. P. İktidarını ve Başbakanı methediyor görünerek resmî teşekküllerden yardım ve menfaat temininde kolaylıklar gören geri zihniyetli mecmualar yeniden türedi. Sayıları zannedildiğinden pek az, fakat gürültücü ve yaygaracı bir ekaliyet din mevzuunu, hakiki müslümanları teessüre boğan bir pervasızlıkla istismara girişti. Şahsi menfaatler ve küçük hesaplarla en tehlikeli silâhları vatandaşın günlük hayatına sürmeğe kalkışan bu sözde "dinci" bedbahtların sanatlarını sürgit devam ettirmelerine elbette imkân yoktur. Elbette dunlara bir "dur" diyen çıkacaktır.

Nitekim cüretkârlık, Atatürke dil uzatmağa kadar varınca "inkılâpların bekçisi Türk gençliği"nden ilk protesto sesleri yükselmiştir. Bu haftanın başında İstanbulda T. M. T. F. İkinci başkam, gençliğin üzüntülerini ifade etmiş ve "Atatürk düşmanları"na karşı harekete geçmeleri için savcıları vazifeye çağırmıştır. Eskişehirde, Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu Talebe Cemiyeti İdare Heyeti de ayni mevzu karşısında hissisi kalmamış ve inkılâplara yapılan tecavüz karşısında duyulan teessürü belirtmiştir.

Hâdise, görmek istemiyenlere bile kendisini zorla kabul ettirecek kadar vahimdir. 1952-1953 yıllarında yaşadığımız tecrübelerden bir defa daha geçmek ihtimali gün geçtikçe kuvvet kazanmaktadır. O günlerde gene havayı müsait zannederek baş kaldıran, fakat yumruğu yeyince kovuğuna çekilen mürteci zihniyet gene meydanı boş zannetmektedir. Manzara, 18 Ocak 1953 te Başbakan Adnan Menderesin Gaziantepte yaptığı konuşmada çizdiği şu tablodan farksızdır:

"Türlü acayip ve mukaddes isimler altında bir sürü gazete ve risale neşredilmektedir. Bunların tetkikinde ilk göze çarpan nokta bütün bu neşriyatta kullanılan lisandır. Din çok ulvi, mukaddes ve nezih bir mefhumdur. Bunların kullandıkları lisan ise terbiyeli bir insanın ağzına alamıyacağı kadar kötü, bayağı ve müstehcendir.... Allah, Peygamber ve onların emirleri için mücadeleye girdiklerini söyliyenlere sormak lâzım gelir: Bu terbiyesiz, edepsiz lisandan Allah ve Peygamber hoşnut olur mu?"

Bu konuşmadan sonra 6 uzun yıl geçmiş ve ayni meseleler, ayni vehametle "kötü, bayağı ve müstehcen" bir lisanla mukaddes olarak ne biliyorsak onlara ne Allanın, ne de Peygamberin hoşnut olmıyacağı bir şekilde saldırmaktadır. Gene Başbakan Adnan Menderesin ağzıyla bir hüküm vermek lâzım gelirse:

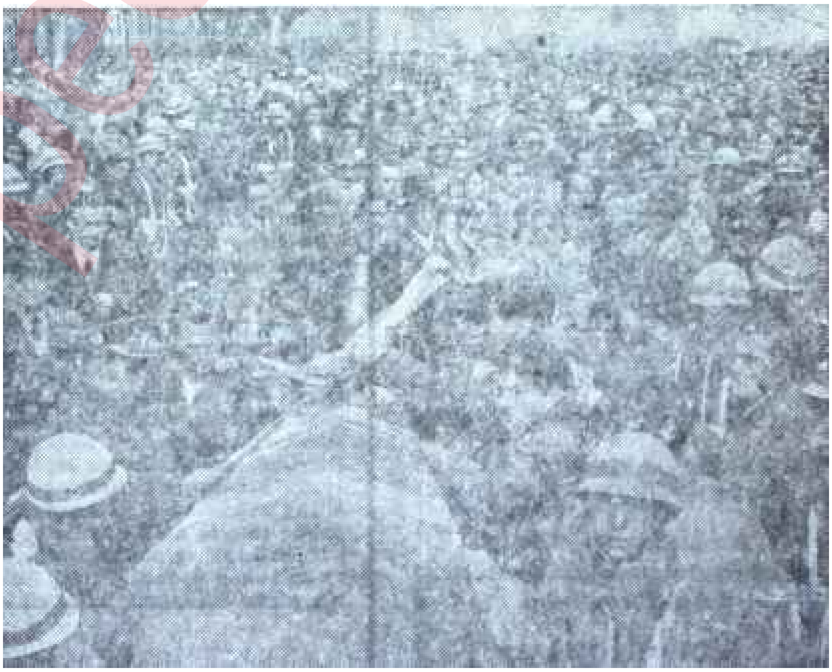
"İnsana âdeta öyle geliyor ki şimdi de genç demokrasimiz, bu gibi velveleli ve tahripkâr neşriyatın zulmeti içinde soysuzlaçtırılıp yok edilmek istenmektedir".

Politikacılar

Barutçu artık yok...

Bu haftanın başında Pazartesi günü, ince ince yağan yağmurun büsbütün grileştirdiği Ankara semasının altında çok hazin bir cenaze töreni yapıldı ve politika hayatımızın örnek adamlarından biri olan Faik Ahmet Barutçu toprağa verildi. Demokratik Cumhuriyet idealine candan bağlılığı, Karadeniz şivesinin kıymetinden hiç bir şey kaybettiremediği tok sözlü hitabeti ve en ufak bir leke düşmemiş siyasi mücadelesiyle gönüllerde yer kazanan Barutçunun ufulü bütün yurtta teessür uyandırdı. Pazartesi günü öğle vakti, tarihi Hacıbayram Camiinin musalla taşı üzerinde duran Barutçunun al bayrağa sarılı tabutu etrafında kümelenen muazzam kalabalık, duyulan matemi elle tutulur bir hale getiriyordu. Bu acı kayıptan doğan keder, bütün yüzlerde en usta bir heykeltraş tarafından yontulmuşçasına okunuyordu. O gün Hacıbayram Camiinin önünde, başta Barutçunun memleketi olan Trabzon olmak üzere, yurdun dört bucağından bu hazin törende hazır bulunmak ve merhuma karşı son vazifeyi ifa etmek için gelen heyetler erken saatlerden itibaren toplanmağa başlamışlardı. Baro heyeti, üniversiteliler, Barutçuya hayranlık duyan büyük bir vatandaş topluluğu, partililer kendilerine gösterilen yerlerdeydi. 1947 - 1949 yılları arasında Hasan Saka kabinesinde Başbakan yardımcılığı yapan C. H. P. Meclis Grup Başkan vekili Barutçunun cenazesi resmî merasimle kaldırılacaktı. Kortejin geçeceği yollar trafiğe kapanmış. Muhafız Alayının merasim bölüğü başlarında Sancakları olduğu halde meydanda yerlerini almışlardı. Barutçunun ailesi efradı, yanlarında Cemil Sait Barlas olduğu halde Türbenin önünde duruyorlardı, Törene resmî şahsiyetlerden ilk gelen İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik oldu. Beraberinde Atıf Benderlioğlu vardı. Daha sonra Tevfik İleri, Hayrettin Erkmen, Ethem Menderes, Başbakanı temsilen müsteşarı Ahmet Salih Korur ve B. M. M. Başkan vekillerinden İbrahim Kirazoğlu geldiler ve merhumun ailesine başsağlığı diledikten sonra yerlerini aldılar. Milletvekilleri arasında Osman Bölükbaşı da vardı. İnönü, merasimin başlamasına birkaç dakika kala beraberinde Nüvit Yetkin olduğu halde geldi.

Cenaze namazı kılındıktan sonra

Barutçunun cenaze töreninden görünüş

Nur içinde yatsın!...

İnönü toprak atıyor
Göz yaşları ile...

verilen "ti" işaretiyle askeri merasim başladı. Barutçunun tabutu, 8 muhafız erinin omuzlarında musalla taşından top arabasına taşındı ve kortej, 28 inci tümen bandosu tarafından çalınan matem marşına ayak uydurarak hareket etti. Tabutu taşıyan top arabasına iki trafik otomobili yol açıyordu. Top arabasını Sancaklı bir ihtiram kıtası takip ediyordu. Sonra sıra ile bando, bir genç tarafından taşınan Barutçunun fotoğrafı ve çelenkler geliyordu. Çelenklerin arkasında merhumun ailesi vardı. Barutçunun iki oğlu annelerinin koluna girmişlerdi, kızları göz yaşları içinde yürüyorlardı. Barutçu ailesini resmî şahsiyetler takip ediyordu. İnönü ortadaydı. Sağında Başbakanı temsil eden Ahmet Salih Korur ile diğer bakanlar, solunda ise Nüvit Yetkin vardı. Milletvekilleri, heyetler, partililer ve cemaat daha gerideydi. Merasimde Cumhurbaşkanı temsil edilmemişti. Cenazeye gönderilen 86 çelenk arasında Cumhurbaşkanlığından gelenine kimse tesadüf etmedi.

Adliyenin önüne kadar matem marşının temposuna uyularak ağır adımlarla gelindi. Merasime katılan bakanlar teker teker İnönünün elini sıkarak taziyette bulunduktan sonra otomobillere binildi.

Asri mezarlıkta 38 sayılı parsel, kazılmış bekliyordu. Barutçu, dört yıl evvel vefat eden annesinin sağına defnolunacaktı. Al bayrağa sanlı tabut omuzlar üstünde mezarın basına geldi. Dinî merasimden sonra toprağa verildi. İnönü birkaç kürek toprak atarak mücadele arkadaşı

Siyasi Hüviyeti ile Barutçu

İsmail Rüştü AKSAL

Üç gün önce, arkada öksüz bıraktığı sevdiklerinin ve dostlarının gözyaşları içinde, seviyeli politikacı, değerli devlet adamı, vefalı dost Barutçuyu toprağa tevdi ettik. Barutçunun derdine deva aramak ümidiyle erittiği Avrupadan dönüşünde, şifa bulmaz korkunç hastalığın pençesi altında, her geçen gün biraz daha eridiğini görüyor, günlerinin sayılı olduğunu hep biliyorduk. Buna rağmen, bu kabına sığmaz, hayat dolu insanın bir daha dönmemek üzere aramızdan ayrılacağına gene de inanamıyorduk. Hayata bu kadar kuvvetti bağlarla bağlı, neşeli, mücadeleci Barutçuyu ecel, elimizden kolay kolay alamaz diye kendimize teselli arıyorduk. Nihayet gecen haftanın bir ılık öğle sonunda, korkunç realite ile karşı karşıya geldik. Dört aydan beri hayatla ölüm arasında mücadele eden Barutçu, sonunda mağlûp olmuştu.

Onu Avrupa dönüşü bir sabah evinde ziyarete gitmiştim. Yatağa henüz düşmüştü. Melun hastalık, henüz kendisini takatsiz ve mecalsiz bırakmamıştı. Vakıa biraz zayıflamıştı. Fakat eski neşesini ve canlılığını muhafaza ediyordu. Evvelâ bana uzun uzun Londradan, yattığı hastahaneden, geçirdiği nazik ameliyattan, doktorların teselli verici sözlerinden bahsetti. Maneviyatı sağlamdı. İyileşeceğine inanıyordu. Bir an evvel ayağa kalkabilmek, çok sevdiği Grup arkadaşlarının arasına ve Meclis çalışmalarına katılabilmek için sabırsızlanıyordu. Hastalığını bilmiyor, vücudunu saran ağrıları geçirdiği ameliyatın tabii bir neticesi sayıyordu. Sonra mevzu, çok sevdiği politikaya intikal etti. Vücudunu saran sancılar, sanki bir anda dinmiş gibi, eski hareketli, mücadeleci Barutçuyu birdenbire karşımda gördüm.

Barutçu, politika mevzularının kaçınılması güç monotonluğunu, renkli ifadesiyle ve kendisine has hareketleriyle kolayca dağıtmasını bilen, saatlerce politikadan bahsettiği halde, dinleyicilerini sıkmıyan bir hususiyete sahipti. Tatlı Karadeniz şivesi ve evvelâ kendisinin kahkahayı bastığı hikâye ve espirileriyle konuşmalarını süslemesini bilirdi. Politikanın, bir iktidar boğuşması değil, fakat bir fikir mücadelesi olduğuna inanan garplı anlayışın, memleketimizde nadir rastlanan mümessillerinden biri olduğunda şüphe yoktur. Gerek Meclis kürsüsünde, gerek Meclis dışındaki konuşmalarında, hiç bir zaman ifade bayağılığına tenezzül etmemiş, fikir ve üslûp asaletini daima titizlikle muhafaza etmesini bilmiştir. Barutçunun bu hususiyetidir ki partisinin çok sadık bir hadimi olmasına rağmen onu gözü kapalı bir partizan durumuna düşmekten daima korumuştur. Politikada kitleleri avlamayı hedef tutan demagojik hareketlerden ve jestlerden daima nefret ederdi. Fikre değer veren, fikir haysiyetine inanan her olgun politikacı ve devlet adamı gibi, alkış toplayan sathiliklerden, gösterişlerden, lâubalilikten her zaman uzak kalmasını bilmiştir. Konuşmaların n fikir yapısına ehemmiyet verdiği kadar, kelime ve cümlelerini seçişte de âdeta bir kuyumcu titizliği gösterirdi. Bu bakımdan Barutçuya politikada hakikî bir "sanatkâr"dı demek, onun politik hüviyetine en çok yaraşan haklı ve yerinde bir sıfat olur.. Nitekim bu sanatkâr hüviyeti ve ifade asaleti sayesindedir ki en amansız muarızlarına bile daima hürmet telkin etmiştir. Barutçunun bir diğer hususiyeti, maviden gelen, fakat istikbale bakmasını bilen bir politikacı ve devlet adamı olmasıdır. O, siyasi hayatta ve siyasi mücadelede fikrin, kaba kuvvete ve menfaat yemine mutlaka galebe çalacağına içten inanan hakikî bir idealist idi. Belki de istikbale eksilmeyen bir güvenle bakmasının ve en ümitsiz günlerde bile engin iyimserliğinin kaynağını bu inanış teşkil ediyordu. Çeşitli baskılarla ve menfaat yemi ile iktidarda tutunmayı, siyaset felsefesine temel yapan geri ve iptidai zihniyetin ve politikacıların amansız düşmanı olmasının sebebini de, gene bu garplı anlayış ve inanışında aramak lâzım gelir. Siyasi hayatta karşılıklı sevgiyle vatandaşın kalbini fethetmeyi, fikir ve prensiplere ihanet ederek ve kaba kuvvete dayanarak elde edilen ikbal ve nimetlere daima tercih etmiştir. Hazin olduğu kadar muhteşem son yolculuğunda genç ihtiyar, kadın erkek binlerce vatandaşın nemli gözlerle onu teşyi etmesi, politika hayatımızın bu emektar ve idealist savaşçısının, ömrü boyunca harcadığı gayretlerin boşa gitmediğine en canlı delil sayılmalıdır.

Barutçunun siyasi hüviyetini belirtmek için kâğıt üstüne dökmeğe çalıştığım bu kırık dökük cümleler, elbette, siyasi hayatımızda kırk yıldan beri durmadan, dinlenmeden savaşan bu güzide fikir adamının ve idealistin, ne bir hayat hikâyesi ve ne de siyasi hayatının tam ve kâmil bir tahlilidir. Esasen bu satırların yazarının iddiası da bu değildir. Ben sadece, ondört vidan beri, omuz omuza, kalb kalbe ayni safta, ayni idealler için birlikte mücadele ettiğim aziz dostumun bazı hususiyetlerini, onu yakından tanımak bahtiyarlığına mazhar olmayanlanı anlatmağa çalışarak derin acıma bir nevi teselli arıyorum. Nur içinde yatsın.

Bartçuya karşı son vazifesini ifa etti. Bu sırada C. H. P. Genel Başkanı göz yaşlarını zaptedemiyordu ki bir kalablık önünde İnönünün ağladığı ilk defa görülmüş oluyordu.

Meclisin o karşı durulmaz hatibi; o neşeli, canlı ve hareketli adam artık ebedî sükûna kavuşmuştu. Fakat geride kalanlar büyük bir elem Ve' keder içindeydiler. Barutçunun hemşehrisi Ferda Güley, göz yaşları içinde, duyulan teessürü ifade etti: "Orkestranın birinci kemanı öldü, geriye biz kemençeler kaldık".

Acı haber tez duyuldu

Faik Ahmet Barutçunun uzun zamandan beri kendisini yatağa bağlıyan rahatsızlığı kendisini sevenler tarafından dikkatle takip ediliyordu. Barutçu, sonbaharda tedavi için Londraya gitmiş ve bu yılın başında Ankaraya avdet etmişti. Fakat sıhhatinde bir düzelme olmamıştı. Bilâkis Şubatta durumu ağırlaşmış ve hastaya oksijen vermeye başlanmıştır. Fakat nikbin Barutçu, her şeye rağmen iyilik günlerinin yakın olduğuna kendisini değilse bile yakınlarını inandırmak gayretinden geri kalmıyordu. Nikbinliği sadece şahsi durumunu değil, memleket ve rejim dâvalarını da kavrıyordu. Barutçunun gözlerini kapadığı âna kadar en çok bahsettiği şey, çift meclisli bir demokratik cumhuriyetti. O buna İkinci Cumhuriyet adını veriyor ve yakın zamanda idealinin tahakkuk edeceğine kani bulunuyordu. Ailesine, eksik olmıyan ziyaretçi siyaset arkadaşlarına bu inancını bıkmadan usanmadan tekrar ediyordu: C. H. P. iktidara gelecek ve İkinci Cumhuriyet kurulacaktı. Ama Barutçunun sıhhati, maneviyatı kadar iyi yolda değildi. Londradan döndüğünden vefatına kadar o meşhur kahkahasını ailesi ancak bir defa işitebildi. "Hah, bak şimdi eskisi gibi güldün" denilince, "Ya... Hiç farkında değilim" dedi ve tekrar düşünceye daldı. Kendisi hastalığının ne olduğunu bilmiyordu. Fa. kat amansız kanser, Londradaki ameliyata rağmen Barutçuyu yenmek için bütün mel'anetini gösteriyordu.

Cumartesi sabahı Barutçunun durumu iyice ağırlaştı ve hasta komaya girdi. Saat 15.30 da ecel, kaçınılmaz hükmünü yürütmüştü. Büyük parlâmento hatibinin hayata gözlerini yummasından birkaç dakika sonra Nüvit Yetkin. telefonla acı kaybı İnönüye bildirdi. İnönü derhal Barutçunun evine gitti. Büyük bir teessür içindeydi. En yakın çalışma arkadaşının odasında göz yaşlarını tutamadı ve "İlmi, hitabeti nereye götürüyorsun?" diye büyük kederini ifade etti.

Barutçunun mütevazi evi başsağlığı dilemek için gelenlerle dolup taşıyordu. Akşam üstü Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur geldi ve Başbakan Menderes adına Barutçu ailesine başsağlığı diledi. Gece, Siyasal Bilgiler Fakültesi talebeleri merhumun baş ucunda ihtiram nöbeti tuttular.

İnönü, Pazar sabahı yeniden geldi. Yakın arkadaşının ailesini bizzat teselli etmek için gayret gösteriyordu. Halbuki kendisinin de teselliye ihtiyacı olduğu görülüyordu. Saat 10.00 da merhumun cenazesi evinden Numune Hastahanesine kaldırıldı. B. M. M. Başkan vekillerinden İbrahim Kirazoğlu, İdare Amirlerinden Nüzhet Akın ve C. H. P. Meclis Grupu Başkan vekili Nüvit Yetkin evden hastahaneye kadar nakil işine nezaret ettiler ve son hazırlıklarla meşgul oldular. Öğleden sonra Barutçunun evine kadar gelerek ailesine başsağlığı dileyenler arasında Ethem

Barutçu'dan Toker'e İki Mektup

11 Şubat 1959

Sayın Toker,

Geçmiş olsun temennisini bana ulaştıran mektubunuzdan dolayı pek çok teşekkür ederim.

Elektrik tedavisi sırasında zayıf düşen vücudun bir lombagoya yakalanması sebebiyle bir aydan beri âdeta tutulan adalelerimin ağrıları günden güne azalmaktadır. En büyük sıkıntı, çalışma hayatının bu suretle dışında kalmaktır ki senin de en büyük ıstırabın hiç şüphe etmiyorum budur. Bu günler elbette geçecektir, o zaman hatıraları konuşulacaktır.

Hepimize çabuk geçmiş olsun der, gözlerinden öperim.

Barutçu

*

7 Mart 1959

Sayın Toker,

Mektubunuzu derin duygular içinde okudum. Ben hastalığımın bu kadar uzun süreceğini hiç tahmin etmezdim.

Londradayken bütçe müzakereleri için esaslı bir konuşmanın hazırlıklarına başlamıştım. Nasıp değilmiş. Sağlık olsun. Hamdolsun günden güne iyi olmaktayım.

En iyi günlerimize hep birlikte kavuşuruz inşallah.

Muhabbetle gözlerinden öperim Sayın Toker.

Barutçu

Barutçu 1950-54 devresinde Meclis kürsüsünde konuşurken

Sözünü dinletmesini bilen bir hatip idi

Menderes ve Osman Bölükbaşı da vardı.

Pazar akşamı Ahmet Salih Korur Barutçu ailesini bir defa daha ziyaret etti ve Başbakanın arzusu üzerine, bir emirleri olup olmadığını Öğrenmek için geldiğini söyledi. Barutçunun hanımı gösterilen alâka için teşekkür etti ve "Faik Ahmet bey"in Londra kazasını öğrendiği zaman ne kadar üzüldüğünü ve Menderesin kurtulmuş olmasıyla teselli bulduğunu söylediğini Korura nakletti. Barutçunun "Bari Menderes tamamen şifa bulmadan yurda dönmese" diye sık sık endişesini tekrarladığını da ilâve etti.

Bir siyasinin hayatı

Hayata 65 yaşında gözlerini yuman Barutçunun geriye unutulmaz ve şerefli bir isim ile tertemiz bir mazi bıraktığında herkes müttefiktir. Her fâniye nasip olmıyan bu mazhariyet, Barutçu ismini demokrasi tarihimizin en mümtaz mevkiine lâyık kılmaktadır. 1894 yılında Trabzonda Hacı Ahmet beyin oğlu olarak hayata gözlerini açtığı günden 1959 da C. H. P. Grupu Başkan vekili ve Parti Meclisi üyesi olarak ebediyete intikal ettiği güne kadar. Barutçu, bir an olsun kendisine ihanet etmemiş, hiç bir hâdise onu kanaatlarından ayırmamıştır. Sağlam karakteri, inançlarına sadakati ve hitabet kudreti onu Meclisin dikkatle dinlenen bir hatibi yapmış, siyasi hayatının her devresinde muhitinden hürmet görmüştür.

(Savcılık eliyle aldığımız tekziptir.)

Zaruri bir açıklama

14 Mart 1959 tarih ve 245 sayılı mecmuanızın yedinci sahifesinin birinci sütununda hakkımda hiç bir esasa dayanmıyan ve tamamiyle uydurma olan bir haber çıkmış bulunuyor. Bu yazınızda "1957 seçiminde Cavid Oral Merkeze kendi listesini kabul ettirdi" denilmektedir. Bu bayatsımış isnadın ve bu husustaki maksatlı neşriyatınızın hakikatla katiyen bir ilişiği olmadığını, ne Adana Mebus listesinin tanziminde ve ne de listede yeralan adayların tesbitinde benim hiç bir tesir ve rolüm bulunmadığını açıkça bildirir bu tekzibimin ilk çıkacak nüshanızın ayni sahifesinde neşrini rica ederim..

16/3/1959
Cavid Oral

Birinci Dünya Harbinin sonunda, ordudan yeni terhis edilmiş bir yedek teğmen olarak yarım kalan hukuk tahsilini tamamlamaya çalışan Faik Ahmet, bir taraftan da kafasında henüz başlayan Millî Mücadeleye katılmak idealini besliyordu. Nitekim imtihanlarını tamamlar tamamlamaz derhal memleketi Trab-

Avukat Barutçu
AKİS'i Müdafaa ediyor

zona geçti. "Trabzon Muhafazai Hukuk Cemiyeti"ne intisap etti. Bir taraftan da İstikbal adında bir gazete çıkarmaya başlıyarak fikir mücadelesine başladı. Terhis edilmiş yedek teğmen böylece siyasi hayata ilk adımını atıyordu. Daha o zamandan Osmanlı İmparatorluğunun yıkıntıları üstünde genç bir demokratik cumhuriyet kurmanın rüyasını görüyor, bu rüyayı tahakkuk ettirmek için kendi kendine yeminler ediyordu. Erzurum kongresinden sonra Trabzondaki Muhafazai Hukuk Cemiyeti "Vilâyeti Şarkiye Müdafaai Hukuk Çemiyeti"ne katılmış ve genç Barutçu bu teşkilâtın ileri gelenleri arasına girmişti. Erzurum Kongresinden sonra Sivas kongresine de Trabzon murahhası olarak katılan Barutçu, Millî Mücadele zaferle sona erdikten ve cumhuriyet kurulduktan sonra da demokrasi idealinin tahakkuku için çalışmalarına devam etti. İstikbalde sert ve ateşli makaleler yazıyor, şöhreti yavaş yavaş Trabzonun dışına çıkıyordu. Nihayet 1939 da, o zaman Trabzon valisi bulunan Refik Koraltanın ricası üzerine Trabzon milletvekili olarak teşrii hayata girdi. C. H. P. 1954 seçimlerinde Trabzonda kaybedene kadar Mecliste Trabzon milletvekili olarak vazife gördü. Bir taraftan teşrii hayatta çalışırken, diğer taraftan parti kademelerinde de mesuliyet aldı. 1943 de Genel İdare Kuruluna seçildi. 1945 de Genel Sekreter yardımcısı oldu. 1947 . 1949 yılları arasında Hasan Saka kabinesinde Başbakan yardımcılığı vazifesini gördü. 1949 yılında Günaltay kabinesinde yer almadı ve C. H. P. Meclis Grupu Başkan Vekili seçildi. C. R. P. 1950 seçimlerinden mağlûp çıkarak muhalefete geçince, yeniden Grup Başkan vekili seçilen Barutçusun omuzuna çok ağır mesuliyetler yüklendi. Mecliste bir avuç milletvekili ile muhalefet yapan C, H. P. nin sözcülüğünü Barutçu yapıyordu. Rejim mevzuundaki mücadelesi, bu mevzudaki konuşmaları aradan geçen yıllara rağmen hâlâ hafızalarda kalacak kadar kuvvetliydi.

1954 seçimlerinde kazanamıyan Barutçu, maişetini temin için bir iş tutmak zorunda kaldı. 1939 dan beri rabıtasını kestiği eski mesleği avukatlığa döndü. Işıklar caddesinde, Saraybosna Hanında bir yazıhane açtı. Bu sırada AKİS - Sarol davası başlamış bulunuyordu. Barutçu bu dâvada AKİS'in müdafiliğini kabul etti. Pek uzun süren ve çeşitli safhalardan geçen dâvada yaptığı müdafaalar büyük alâka topladı. Dâvalar, büyük bir kalabalık tarafından dikkatle takip ediliyor, Barutçu müdafaalarmda da demokrasi anlayışının dayandığı sağlam ahlâki ve hukukî temellerin üzerine inşa ettiği fikirlerini ifade ediyordu.

1957 seçimlerinde Ankaradan milletvekili seçilen Faik Ahmet Barutçu yeniden Meclis kürsüsüne kavuştu. Fakat ecel, onun burada vazife görmesine fazla müsaade etmedi. Nur içinde yatsın!

C. H. P.

Yeni bir hastalık: "Komitotoji"

Barutçunun vefatıyla büyük bir sarsıntı geçiren C. H. P. çevreler rinde bu haftanın ortasına kadar üzerinde çalışılan en mühim mesele, Meclis faaliyetlerini bir düzene bağlamak ihtiyacı oldu. B. M. M. nin tatili bu ayın 22 sinde sona eriyordu ve en basta görüşülecek mevzular da akla ilk gelen meşhur tahkikat önergeleriydi. Aylardan beri -bazıları senelerce Başkanlık Divanı dosyaları arasında yatan bu önergelerin nihayet gündeme alınacağı ümidi, Bütçe müzakereleri sırasında Başkan vekillerinden Mahmut Goloğlunun beyanıyla kuvvet kazanmıştı. Goloğlu sorulan bir suale cevaben "Bu mevzuları Bütçe müzakerelerinden sonra tetkik edip getireceğiz" demişti. Her ne kadar son dokuz senelik siyasi hayatımızda, kürsüden yapılan vaatların gerçekleştiğini gösteren pek fazla misal mevcut değil idiyse de. bu beyan, C. H. P. li milletvekillerine ümit verici görünmüştü. Bir kere Goloğlu D. P. nin klâsik politikacı tipinden oldukça ayrılıyordu. İkincisi, mevzu bir içtüzük meselesiydi. Verilen önergelerin Başkanlık Divanı dosyalarında uykuya yatırılmasına sarih hükümler müsaade etmiyordu. Gerçi İçtüzük hükümlerinin kâfi teminat teşkil ettiğine dair de misal yoktu ama, Goloğlunun beyanıyla hükümlerdeki bu sarahat birleşince, iyimserlik, hak kazanıyordu. İşte

C.H. P.li idareciler meseleyi bu zaviyeden görüyorlar ve hazırlıklara başlıyorlardı. Merkez İdare Kurulu ve Grup İdare Heyetinin son günlerde sıklaşan müşterek toplantılarında tahkikat önergeleri için komiteler kurulması kararlaştırılıyordu. Komiteler her mevzuda altışar kişilik ekiplerden müteşekkil olacaktı. Grup İdare Heyeti, her altı kişilik grupa bir sözcü seçecek, diğerlerini de şahısları adına söz alarak sözcüyü takviye etmekle vazifelendirecekti. Gerçi bu gibi müzakerelerde pek çabuk Yetişen yeterlik önergesi, hatiplerin Hepsinin konuşmasına müsaade etmiyecekti. ama, bunlardan hiç olmazsa üçünün konuşmasına mani olacak bir imkân, D. P. nin elinde mevcut değildi. Zira İçtüzük, yeterlik önergesinin lehte ve aleyhte olmak üzere asgarî altı kişi konuştuktan sonra verilebileceğini hükme bağlamıştı.

Tahkikat ve gensoru önergeleri arasında en ehemmiyetlisi, Radyo meselesi hakkındaydı. Merhum Server Somuncuoğlunun beyanıyla bir "hükümet işi" olduğu anlaşılan radyo partizanlığı dolayısıyla C. H. P. gensoru açılmasını istiyordu. Önerge çok taraflıydı. Hükümetin hukuki, malî, siyasî ve cezaî mesuliyetlerini istihdaf ediyordu. Siyasî bir cemiyet olan D. P. nin ilân mahiyetindeki propagandasından diğer cemiyetlerin ilânlarında olduğu gibi ücret alınıp alınmadığı soruluyor ve hükümet üyelerinin bu ilânların tespit edilecek ücreti nispetinde şahsen borçlandırılmalarını istiyordu. Ayrıca Nefir yoluyla işlenen suçlara dair kanun Hükümlerine göre, radyonun C. H. P. ye hakaret mahiyetindeki yayınları için takibat açılması ve tabiatı ile hükümetin düşürülmesi derpiş ediliyordu. Artık karikatüristlerin devamlı mevzuu haline gelen Vatan Cephesi yayınlarının enine boyuna münakaşası imkânını sağlıyacak bu önerge ile -eğer iyi hazırlanılırsa- D. P. nin ağır bir darbe yiyeceği şüphesizdi.

Diğer üç önerge, yılların tozunu taşıyordu. Bunlardan biri, partiler arasındaki münasebetlere göre kâh dillendirilen kâh uykuya yatırılan meşhur Özalp hâdisesi tahkikatıydı. D.P. nin muhalefetin tepesinde bir De. mokles Kılıcı haline getirmek için geçen devre'de körüklediği bu mevzuun, iktidar basınındaki ve komisyondaki safhalarından sonra ne kadar mesnetsiz okluğu pek iyi anlaşılmış, hele Dilek raporuyla hâdise bir de gülünç hale sokulmuştu. İşte C. H. P. şimdi bu yıllanmış sakızı artık Meclis huzurunda, yere tükürtmek istiyordu. Biri D. P. liler. öteki C. H. P. liler tarafından verilen aynı mevzudaki diğer iki önerge de, 1957 seçimleri için tahkikat açılmasına dairdi. D. P. ninki, seçimlerde C. H. P. nin baskı yaptığı iddiasına dayanıyordu. C. H. P. nin seçimlerdeki D. P. baskısına dair tahkikat önergesinin tesirini azaltmak maksadıyla verilmişti. Fakat sonradan bu devekuşu kurnazlığının kimseyi aldatamıyacağı akıl edilmiş olacak, ki, C. H. P. önergesiyle beraber rafa kaldırılmıştı.

Prof. Fethi Çelikbaş
Yeni mesuliyetler

Bütün bu tozlanmış önergelerle beraber, C. H. P. Grupu, Meclise bir de yeni bir tahkikat mevzuu getiriyordu. Bu, eski Sanayi Bakam Samet Ağaoğlunun, akrabalarına usulsüz ihalelerle menfaat sağladığı ve devlet müesseselerini zarara soktuğu iddiasıydı. Mesele, Bütçe müzakerelerinde Suphi Baykam tarafından ortaya atılmıştı. Baykamın ileri sürdüğüne göre, SEKA işletmesinin iki ihalesi ICA şartnamesi çiğnenerek, Ağaoğlunun eniştesinin üzerinde bırakılmış ve bu işte bizzat Bakanın tesiri olmuştu. Birinci ihale 550 bin dolarlıktı. Bundan büyük kazanç sağlanmıştı. 200 bin dolarlık ikindi ihaleyi enişte muayyen sebepler dolayısıyla yerine getirmemiş ve SEKA'yı zarara uğratmıştı. Baykamın bütçe müzakerelerinde ortaya attığı, bu mevzu, işte şimdi bir tahkikat önergesi halinde Meclise getiriliyordu. Önergenin altında Suphi Baykam, Fethi Çelikbaş, Turhan Feyzioğlu, Ferit Melen, Avni Yurdabayrak, Ferda Güley ve İlyas Seçkinin imzaları vardı. Bunlar grup tarafından vazifelendirilerek bir komisyon teşkil etmişler ve mevzuu inceden inceye tetkik etmişlerdi. Önerge üzerindeki müzakerelerin hayli enteresan safhalar arzedeceği muhakkaktı.

Rafta içinde toplanan Grup İdare Heyeti, bütün bu hazırlıkları gözden geçirdi ve her şeye rağmen önergeler gene gündeme alınmazsa. Başkanlık Divanının mesuliyetleri üzerinde ısrar edilmesine karar verdi.

Diğer meseleler

Önümüzdeki Pazar günü toplanacak olan C. H. P. Meclis Grupunun birinci plândaki meselesini işte bu gensoru ve tahkikat önergeleri teşkil edecekti. Grupu bekliyen bir de üçüncü vazife vardı: Faik Ahmet Barutçunun yerine bir başkanvekili seçmek.. C. H. P. li milletvekilleri Barutçunun nasıl yeri kolay kolay doldurulamaz bir parlamenter olduğunu bu vesile ile daha iyi anladılar. Adayların en şanslısı olarak gür sesli, sinirli Fethi Çelikbaş görünüyordu. Celikbaşın yanında, son Başkan vekilliği seçimlerinde Gülekçilerin Nüvit Yetkine karşı ileri sürdükleri Avni Doğanın ismi geçiyordu. Hıfzı Oğuz Bekatayı istiyenlerin de sayısı az değildi.

Barutçunun ölümüyle acılan vazifelerden biri de Parti Meclisi üyeliğiydi. 3 Nisanda toplanacak olan C. H. P. Meclisi bu üyelik için seçim yapacaktı. -C. H. P. tüzüğüne göre, boşalma halinde Parti Meclisi üyeliğine yedekten gelinmez. Kurul kendi üyesini kendi seçer-. Bu secimde de gene Celikbaşın ismi üzerinde duranlar vardı. Çelikbaş -Kurultayda yaptığı gibi- mesaisini gruptaki vazifelerine teksif etmek isterse. Parti Meclisinde reylerin dağılması ihtimali kuvvetliydi.

Mesele olmayan meseleler

Bu haftanın başında Meclis Grupu İdare Heyeti ile beraber Merkez İdare Kurulunun faaliyetinde de bir hızlanma müşahade edildi. Bayındır sokaktaki C. H. P. Genel Merkezi binasında -zaman zaman İnönünün de iştirakiyle, sık sık toplanıldı. Ancak bu hızlı çalışmanın fazla verim sağladığını söylemek zordu. Kurul, hâlâ temcit pilâvı gibi önünde duran beylik mevzuların içinde uğraşıp duruyordu: Karagöz meselesi, Ulus meselesi, Yeni Gün meselesi.. Bunlar bir türlü halledilemiyor, daha yukarıdaki meselelerle uğraşacak, vakte ihtiyacı olan İnönünün de vaktini alarak, uzun müzakerelere sebep oluyordu. Karagözü Ankarada mı bırakalım? İstanbula mı nakledelim? Bu mevzu, değişik safhalar geçirerek, saatlerce münakaşa ediliyordu. Geçen hafta İstanbula nakletme temayülünde olan Kurul, bu hafta düşündü, taşındı, maddi imkânsızlıklar dolayısıyla Ankarada bırakmanın daha yerinde olacağı neticesine vardı. Sonra da "Kâğıt işini ne yapsak?" "Boyunu mu büyültsek?". "Peki neden beş renkli olamıyor?" gibi "hayati" meselelere geçildi. Şüphe yok ki, böyle teferruatın teferruatıyla uğraşmak, bu işten biraz anlayan bir iki kişinin yapabileceği işti. Bunları, başka meselelerin sıra beklediği Merkez İdare Kurulu masasına getirmekten abes Ur şey olamazdı. C. H. P. kıymetli vakitleri israf ettiren bu "komitoloji" hastalığından kurtulmalıydı.

Ulus meselesinin halli de. bu hava içinde, Şirketin 27 Marttaki kong-

resinden sonra Nisanda yapılacak olağanüstü kongresine kaldı. Eğer yeni bîr mani çıkmazsa, bu kongrede -inşallah- dava artık bitecekti. Merkez İdare Kurulu bir de Yeni Günün maddi güçlüklerden kurtarılmasına karar verdi. Gazete malî ba-ımdan tam bir müzayaka içindeydi.. Bu iş için Hürriyet Partisinin gazeteden alacağı olarak C. H. P. ye intikâl etmiş bulunan 40 bin liranın silinmesine karar verildi. Fakat Yeni Gün meselesi daha halledilmiş sayılamazdı. Partinin gazetede ne şekilde söz sahibi olacağı ve daha nasıl yardımlar yapacağı hususunda münakaşalar devam ediyordu.

Merkez İdare Kurulunun bu hafta içinde aldığı kararlardan biri de yeni Meclis binası karşısındaki binanın satın alınmasından vazgeçmek oldu. Binanın, mimarlarca tetkikinde, çok sayıda kimsenin katılacağı toplantılarda ağırlığa tahammül edemiyeceği neticesine varılmıştı. Bunun yerinde başka bir bina alınacak veya bir arsa bulunarak üzerinde yeniden bina inşa edilecekti.

Propagandalar

Merkez İdare Kurulunda, C. H. P. den istifalar ve yeni istifaların beklendiği söylentileri üzerinde durulmağa değer görülmedi. Ama bu haftanın ortasında Çarşamba günü yapıyan toplantıda, son günlerde sihte'mli bir şekilde geliştirilen dini -siyasî propagandaların tehlikeleri üzerinde ısrarla duruldu. Zaman zaman hakaretin bile hudutlarını aşan iftiralara maruz bırakılan C. H. P. nin meseleyi mahkemelere intikal ettirmesi fikri taraftar topladı ve Parti Meclisinin 3 Nisanda yapacağı toplantıda bu mevzuu ele alarak, enerjik bir müdahaleye teşebbüs etmesi uygun görüldü. Kıbrıs meselesindeki vatanperverane endişelerinin bile bazı kimseler tarafından istismar edilmesi karşısında teessür duyan C. H. P. lilerin sabrı, son propagandalardan taşmışa benziyordu. Ama, Kıbrıs mevzuunda C. H. P. çevrelerine atfen çıkarılan bazı söylentilerin arkasını kesmek için bazı müdahalelerin pek faydalı olduğu da unutulmuyordu. Nitekim C. H. P. nin Kıbrısta bir muhalefet partisinin kurulmasını destekliyeceği yolundaki söylentiler bazı gazetelere Kasım Gülekin noktai nazarıymıg gibi aksettirilmişti. Üstadın sağda solda böyle orijinal fikirler ortaya attığı biliniyordu ama, çok şükür bunları beyanat halinde söylemiş değildi. Turhan Feyzioglu, Turan Güneş ve Turgut Göle kendilerine müracaat eden gazetecilerin isteği üzerine C. H. P. içinde böyle bir temayülün mevcut bulunmadığını ve bulunamayacağını belirterek Genel Sekretere endirekt bir ihtar vermiş oldular. Daha kuvvetli bir "Adadaki birliği zinhar bozmağa kalkışma" ihtarı, testi henüz kırılmadan Fazıl Küçüke de gönderilmiş oluyordu.

İnönünün basın toplantısı

Haftanın başında **Salı g**ecesi İstanbula hareket edan Genel Başkan İnönü, İstanbulda bit **basın** toplantısı tertipliyerek son **siyasî** hadiseler hakkındaki görüşlerini halk efkârına açıklamak kararındadır. İnönünün konuşmasından sonra hâdiseleri daha aydınlık olarak görmek fırsatını bulacak olan halk efkârının gözünde tehlikeli propagandaların itibardan düşmesi ve kuvvetli bir darbe yemesi beklenmelidir.

Kıbrıs

Başbakanın ziyareti

Gecen haftanın sonlarına doğru Cuma günü Lefkoşeye dönen Fazıl Küçük, "Ankaradan istediğimiz 2 milyon sterlini aldım" diyemedi, ama Kıbrıs Türklerini çok sevindirecek bir haber verdi: Menderes Nisan içinde Kıbrısa gelecektir.

Ertesi gün gazetelerde seyahat hakkında türlü türlü haberler çıktı. Bazı gazetelere göre Menderes, Ege adalarının birinden -muhtemelen Rodostan- Yunan Başbakanı Karamanlisi de alarak Savarona ile Magosaya gidecekti. Diğer gazetelere göre, bir harb gemisi Başbakanı Antalyadan alarak Kıbrısa götürecekti. Seyahatin katî tarihi Nisan başında tesbit edilecekti.

Adnan Menderes
Dinleniyor

Başbakanın Kıbrıs seyahati endişe içinde bulunan Ada Türkleri için ferahlatıcı bir şey olacakta. Kuvvetini "Menderes böyle istiyor, Menderes benim arkamda" propagandasına dayandıran Kıbrıs Türktür liderinin bu seyahatin teminim istediği muhakkakti. Ama bu çok tafsilâtlı haberlere rağmen seyahatin gerçekleşmesi ihtimali henüz pek kuvvetli değildi. Cumhurbaşkanının hususi doktoru Recai Ergüder kadar. Başbakanın doktoru Ekrem Şerif Egeli de, Menderese uzun bir İstirahat devresi geçirmesini tavsiye etmişlerdi. Devlet işleriyle meşgul olarak kendini yormamalıydı. Politik zaruretler, onun mutlaka vazife başında gözükmesini gerektiriyorsa, senbolik çıkışlarla yetinmeliydi.

Başbakan şimdiye kadar bu tavsiyelere riayet etti. Ankarada bulunduğu günlerde, müessif kaza kurbanlarından Muzaffer Ersünün odasının kilitli tutulduğu Başbakanlık binasına bir kaç defa ve çok kısa görünüşler için gitti. Fakat Başbakanlığa gelişinin Anadolu Ajansı tarafından duyurulmasına bilhassa dikkat edildi. Menderesin ilk çıkışı 5 Mart Perşembe günü oldu. Cumhurbaşkanını ziyaret ettikten sonra Başbakanlığa -ki pek yakında yeni Meclis binasına taşınacaktır- uğradı. Kalemi mahsustan bir memur, Başbakanın Köşke gittiğini ve sonra Başbakanlıkta çalışmalarına başladığını Anadolu Ajansına bildirdi. Haberi köşkten' tahkik eden Ajans memurları, "bu haberi yazmayın" tembihini aldılar. Köşk bir müddet sonra fikrim değiştirdi Ve saati yazılmamak şartıyla Çankaya ziyaretinin yazılması bildirildi.

Başbakan müteakip günler, Askerî Sûra üyelerini, İstanbuldan gelen Gazeteciler Cemiyeti heyetini ve Fazıl Küçükü kabul etmek maksadıyla, cok kısa müddetler için Başbakanlığa geldi ve gu gelişler Anadolu Ajansı vasıtasıyla duyuruldu. Menderes geri kalan zamanlarını evinde istirahatle geçirdi. Arada sırada Namık Gedikle birlikte sabahları Çankaya bulvarında dolaştığı görüldü. Mükerrem Sarol sık sut Başbakanın ziyaretine gitti ve bir doktor olarak ona çok faydalı oldu.

Menderes, Barutçunun ölüm haberini aldıktan sonra, Cumartesi günü öğleden sonra, müessif kazadan sonra ilk defa bir Viscount uçağına binerek. Şefik Fenmen ile birlikte habersizce İstanbula geldi. İstanbulda da vaktinin büyük bir kısmını Parkotelde istirahat ve otomobille yaptığı kısa gezintilerle geçirdi. Pazar gecesi saat 7 de Beşiktaşta bir kamyonet alev aldığı sırada, Menderesin otomobilini durdurup yangın hakkında izahat aldığı görüldü.

Başbakanın müessif kazadan beri en sıkı çalıştığı gün, Pazartesi oldu. O gün saat 11 de vilâyete geldi. "Ministrable"lerden Mükerrem Sarol ve Samet Ağaoğlu ile uzun uzun konuştu. Daha sonra Yetkiner ve Aygünü kabul etti. Bu çalışma

saat 14'e kadar sürdü. Yemeğini vilâyette yedi ve imar sahalarını geçerek, Parkotelde istirahate çekildi. Bu mutadın üstündeki çalışmadan biraz yorulmuş olacak ki Menderes ertesi gün vilâyete gelmedi, günü Parkotelde istirahatle geçirdi. Sadece Yıldız Parkında kısa bir gezinti yaptı. Çarşamba günü de pek farklı geçmedi. Sabah saat 10,30'da Fatin Rüştü Zorlu ile birlikte Yeşilköy Hava alanına giden Menderes Ürdün Başbakanı Samir el Rifaî ile 40 dakika konuştu ve Parkotele dönerek istirahate çekildi. Akşama kadar dinlendi. Akşam üstü imar sahalarım otomobille gezerek Vilâyete geldi. Erzincan heyetini ve Dr. Kırdar ile Zühtü Hilmi Velibeşeyi kabul etti. Sonra gene Parkotele giderek istirahate çekildi. Menderes, hekimlerin sözünü dinliyordu. Bu sebeple Kıbrıs seyahatinin yapılmaması ihtimali yapılmasından daha kuvvetliydi.

Tedhişçinin gidişi

9 Kasım 1954 günü, Rodosta kurduğu çetelerle birlikte Kıbrıs toprağına ayak basan Grivas, gelişinden tam 4 yıl, 4 ay, 8 gün sonra Salı günü Adadan ayrıldı. Kanlı çetecinin Kıbrıstan ayrılışı -hâdisenin gizli cereyan edeceği hakkındaki bütün tahminlere rağmen- büyük bir merasimle oldu. O gün "meçhul adam Digenis" ortaya çıkmış, Lefkoşedeki Yunan konsolosluğunun eşiğinde belirmişti. Biraz sonra Makarios da geldi. Papaz ve Çeteci birlikte otomobile bindiler ve hava meydanının yolunu, tuttular. Caddeler mütemadiyen bağıran, marş söyleyen ve gürültü çıkaran muazzam bir Rum kalabalığıyla dolmuştu.

Lefkoşeden Atinaya gidiş, Yunan Hava Kuvvetlerine ait bir uçakla oldu. İki motorlu nakliye uçağı sabah saat 10'da Lefkoşe meydanına inmiş, Grivas'ın ortaya çıkmasını beklemeğe başlamıştı.

Atinadaki karşılama merasiminde Dışişleri Bakam Evangelis Averoff, Atina Belediye Reisi, Yunanistan Başpiskoposu ve ordu ileri gelenleri bulundu. Grivas, Atina Belediyesine "Kıbrıslı mücahitler"in kanıyla sulanmış Ada toprağı getirmişti. Meydandan şehre giden yollar bayraklarla donanmış, muazzam bir kalabalık kaldırımları balkonları ve çatıları doldurmuştu. Kilise çanları mütemadiyen çalıyordu.

Albay Grivas. doğru Anayasa meydanındaki Meçhul Asker âbidevine gidip saygı duruşunda bulundu ve ondan sonra Başbakan Karamanlis tarafından kabul edildi. Atina gazeteleri. "Kıbrıs Kahramanı"nın yakında generalliğe terfi ettirileceğini yazmaktaydılar. Harb sırasında kurduğu "Khi" adlı tedhiş teşkilâtının beyannamelerinde İstanbul ve Kıbrıs da dahil olmak üzere "Büyük Yunanistan" projelerinden bahseden Albay, hayallerinin hiç olmazsa bir kısmını gerçekleştirebilmiş olmanın sevinci içindeydi. Gazetecilerle konuşurken, ileride Adaya dönmesine müsaade edileceğini umduğunu ilâve etmeyi unutmadı. Nitekim Makarios da Sah günü, "Grivas Adaya ne zaman dönecek" sualine "Kıbrıs Cumhuriyeti resmen ilân edildikten sonra Grivasın Adaya dönmemesi için sebep kalmıyacaktır" cevabını verdi.

"Eskiler Alıyorum"

Gecen haftaki tereddütlerden sonra, EOKA'nın elinde bulunan silâhların teslimi bu hafta başında hızlandı. İngilizler tarafından tesbit edilen toplama noktalarına ekseriya çocukların ve kadınların getirdikleri silâhlar, rahipler veya Rum kızları marifetiyle teslim alınıyordu. Lefkoşe ve Limasol civarındaki manastırlarda oturan rahiplerin silâhları ayırma ve depolama hususunda hayli usta oldukları bir defa daha anlaşıldı.

Bütün EOKA silâhlarının teslim edildiğini söylemeğe, tabii imkân yoktu. Birçoğu Makarios'un kararına istemeye istemeye boyun eğen tedhişçilerin ellerindeki yeni silâhları vermiyecekleri şüphesizdi. Nitekim toplama noktalarına gelen tüfeklerin içinde 1917 yılında Filipinlilere satılmış Amerikan tüfekleri bile vardi. Bir makineli tüfeğin üzerinde de "Made by EOKA in Cyprus = Kıbrısta EOKA tarafından imâl edilmiştir" ibaresi vardı. Gelen silâh sayısı -ilk başta umulana nisbetle- hayli yüksekti ama, teslim edilmeyenlerin sayısı bilinmediğine göre, İngiliz makamlarının ilân ettikleri rakamlar pek bir şey ifade etmiyordu. Bilinen tek şey. Grivasın kullandığı Alman malı Schmeisser makinalı tüfeğinin silâh mezarlığı arasında bulunmadığıydı.

Silâhların teslim edilmesi hakkındaki karar Türk cemaatine de şâmildi. Halbuki Dr. Küçük haftalık İngiliz gazetesi Observer'e -ve daha sonra Anadolu Ajansına- verdiği beyanatta, T.M.T. -Türk yeraltı teşkilâtı- elinde teslim edilecek silâh bulunmadığını bildirmişti. İngiliz gazetecisi bunu "Türklerin elinde silâh yok, bıçak var" şeklinde anlamıştı. Hakikaten vaktiyle Adadaki Türk cemaatinin menfaatleri için mücadele etmek maksadıyla kurulduğu bildirilen bir teşkilâtın olması kolay kolay anlaşılacak bir şey değildi. Ayrıca, geçen yıl, hıyanetle damgalanan bazı Türklerin bu teşkilât tarafından tabancayla öldürüldüğü de herkesce bilinmekteydi.

İktisadi Taksim

Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denktaşın Ankara dönüşü "iktisadî tak. sim" mevzuunda fazla ısrarlı davranmaları, her iki liderin de yeni anayasanın "siyası" garantilerine pek inanmadıklarını ve bütün meselenin iktisadî sahada istiklâl kazanmakla halledilivereceğini sandıklarını gösteriyordu. Türklerin Türklerden alışveriş etmesi, iktisadi ve ticarî muamelelerin Rumlara kazanç sağlamıyacak şekilde yürütülmesi nazariyatta iyi bir şeydi. Fakat yarım milyon nüfuslu kendi kendine yetmeyen bir adada iki ayrı, iktisadî bütün teşkili imkânsızdı. İktisat kanunları buna mâniydi. Böyle bir teşebbüs maalesef pahalılık ve iktisadî israftan başka bir sey getiremiyecekti. Sonra Türk ve Rum mahallelerinde satılan malların fiyatları ve kaliteleri arasında büyük farklar vardı. En şiddetli jandarma tedbirleri alınsa, en asil hislerle bile hareket edilse, durum normalleşince müstehliklerin Rum olsun, Türk olsun ucuz ve iyi mala gideceği muhakkaktı. İktisadî kanunlar hislere boyun eğmiyordu.

Üstelik, Ada içinde -siyasî taksim olmadan. "İktisadî taksim"e gitmek, Londra anlaşmalarının ruhunu teşkil eden "ahenk, işbirliği, iyi niyet" esaslarına aykırıydı ve bu iyi niyete. Adadaki azınlık, çoğunluktan daha fazla muhtaçtı. Şimdiden bu yolda aşırı adımlar atmak, ancak Rumları ve Yunan hükümetini kışkırtmak neticesini doğurabilirdi. Nitekim Atinada çıkan Kathimerini gazetesi, Türkiyenin Türk cemaatine iktisadî yardım vaadetmesini Zürich ve Londra anlaşmalarının ruhuna aykırı bulunduğunu ilân etmekte gecikmedi. Hele Amerika hükümetinin sadece Türk cemaatine malî yardım yapacağı seklindeki haberleri devletler hukuku, diplomasi ve mantık kaideleriyle telif etmek imkânsızdı. Böyle bir vardımı ancak Türkiye verebilirdi ve bu yardım büyük ölçüde verilmeliydi. Ancak yardımın hayat seviyesini düşürecek, tesisi imkânsız bir otarşi için sarfedilmemesi, çok daha geniş bir iktisadî bütün içinde Ada Türklerine serbestçe rekabet imkânı vermek maksadıyla kullanılması lâzımdı.

Lâiklik

Yıl: 1378...

1957 seçimlerinden 4 gün önce, meşhur Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun yasak ettiği bir zamanda -saat 20 sularında- Başbakan Adnan Menderes, Adanada Belediye Sarayının balkonundan oldukça büyük bir kalabalığa hitap ediyordu. Menderes, o gün, D. P. nin propaganda kampanyasını kapatan konuşmasını yaparken, dar gri elbisesi içinde hayli yorgun görünüyordu. Hafif kısık bir sesle, "İstanbulu ikinci bir Mekke, Eyüp Sultan Camiini de ikinci bir Kabe yapacağız" vaadinde bulunurken, tezahürat en yüksek seviyesine ulaşıyordu. Takriben 17 ay sonra, geçen haftanın sonuna doğru, perşembe akşamı, Adanadan bin kilometre kadar uzakta, İstanbulun Eyüp semtinde tertip edilen tören, D. P. nin vaadlerine ne kadar sadık olduğunu ispata yetiyor ve hattâ artıyordu bile...

"Başvekâlet müsteşarı Ahmet Sa-

lih Korur, İslâm âleminin tarihi ve mukaddes merkezlerinden Halid Eba - Eyyubülensari Hazretlerinin Merkadi Mubarekeleri yanındaki Camiul Kebir'in Vakıflar idaresi tarafından restore edilerek yeniden cemaate açılması münasebetiyle, 12 Mart 1959 akşamı (2 Ramazan 1378) Eyüp Sultanda" büyük bir iftar veriyor ve teravihten sonra mevlidi Şerif okutuyordu. Merasime -Rektörler, İstanbul müftülüğü erkânı ve 15 ilçe müftüsü de ihmal edilmemek şartıyla- hazırlanan özel bir protokol listesine dayanılarak 150 kişi çağırılmıştı. Ancak gösterilen rağbet karşısında özel protokol listesini aşmak icap etti.

Törenin yapıldığı Eyüp Sultan camii civarında Manderesin de geleceği ihtimal ve söylentileri üzerine, sor derece sıkı tedbirler alınmıştı. Çok sayıda atlı ve yaya resmî polis ve sivil emniyet memurları vazifelendirilmişti. Hattâ davetlilerden başka hiç kimsenin sokulmadığı Eyüp Sultan Camiinin içine dahi tam teçhizatlı askerler yerleştirilmişti. Şefleri Orhan Eyüboğlu riyasetindeki kalabalık bir trafik polisi grupu da oradaydı. Yağmurlu bir havada arzı endam eden davetlilerden en fazla dikkate değer olanları, Rum azınlığına mensup iki İstanbul milletvekiliydi. Onları görünce Hacepulos ile Yoannidis'in ihtida ettiklerini açıklıyacakları ve bunun D. P. inin yeni bir görülmemiş zaferi olarak ilân edileceğini düşünenler çıktı.

Oruçsuz iftar

Dâvetlilerin gelişi sırasında, ekseriyetini o gün çalışmayan kimselerin ve çocukların teşkil ettiği büyük bir kalabalığın Eyüp Sultan Camiine yaklaşmasına gedik vermeyen emniyet kordonu mâni oldu. Büyük kalabalık arasında, Pazar günü saat 15 de Mecidiyeköyündeki Yeni Taşocağı sokağında açılacak Vatan Cephesi ocağını davetiyelerini dağıtan fırsatçı D P. lilere de rastlanıyorlu. Foto muhabirleri evvelâ Eyüp Sultan Camiine sokulmadılar. Hattâ bir foto muhabiri tartaklandı ve boğazı sıkılarak makinesi elinden alındı. Böylece, D. P. markalı törenlerin bir farzı yerine getirilmiş oldu. Sonradan Korurun tavassutuyla, polislerle foto muhabirleri arasında devam eden münakaşalar önlendi ve foto muhabirleri içeri alındılar.

Sarf edilen 5 milyon lira ve 2,5 senedir devam eden faaliyetin neticesinde gerçekten muhteşem bir hale getirilen Eyüp Sultan Camiinin avlusunda saat tam 18 de bütün davetliler toplandılar. Daha sonra, hep birlikte, Hazreti Muhammedin Medineye ilk ayak bastığı gün devesinin kapısında diz çöktüğü Eyüp Sultanın türbesi ziyaret edildi.

Misafirler için, Eyüp Sultan Camiinin avlusunda kurulan bir büfede siyah zeytin, hususi surette imal edilmiş kandil simitleri ve Taşdelen suyundan müteşekkil iftariyelik hazırlanmıştı. Kurulan büfenin üzerindeki demir traverslere konan güvercinleri uzun bir sırıkla kovalamak için garsonlar hayli ter döktüler. Korurun öncülük ettiği davetliler, Eyüp Sultanın türbesini ziyareti müteakip kurulan büfeye yanaştılar. Foto muhabirlerinin teşviki üzerine. Korur cesim çektirmek için iftariyeliklerden yemeğe başladı. Onu takiben diğer misafirler de atıştırmağa başladılar. Aralarında B. M. M. Başkan vekillerinden Bursalı Agâh Erozan, Pakistan, Libya ve Afganistan Büyükelçileriyle Arap memleketlerinin İstanbul Başkonsolosları da vardı. Tam o sırada bir gazeteci, Cumhuriyetten Nuyan Yiğit -oruçluydu- Koruru ikaz etti: "Aman Beyefendi, ne yapıyorsunuz? Daha akşam namazına 7 dakika var" dedi. Korur gayet sakin, "Günahı bozduranlara, ne yapalım" cevabını yerdi. Bu arada bazı misafirler, derhal çeşmelere koşarak ağızlarım çalkaladılar. Vaziyeti tevil için imdada, Korurla ilk karşılaştığında elini öpen fıkra yazan Refii Cevat Ulunay yetişti. "Bizler oruçlu olmayanlar iftariyelerden yedik" sözlerini sarfetti.

Arkasından akşam namazı için Eyüp Sultan Camiine gidildi. Yaşlı Başimam Said Efendi Camie girilmeden önce kapıda dua etti. Sıra "Eyüp Sultan Camiini tenvir, tezyin ve tamir eden pek sevgili ve muhterem Başvekilimiz Adnan Menderese" gelince, "amin" seslerinin perdesi yükseldi. Said efendi akortsuz bir sesle Menderesin her iki cihanda aziz edilmesini ve her hususta daha fazla muvaffak olmasını Allahtan niyaz etti. Vali Ethem Yetkiner, Belediye Başkanı ve D. P. İl Başkanı Kemal Aygün, Büyükelçiler, Korur ve Ulunay, akşam namazını kılmıyanlar arasındaydılar.

"Bizim için de..."

Akşam namazım, 1 kilometre ötedeki Sümerbankın Feshane kumaş fabrikasının memur yemekhanesinde verilen büyük iftar takip etti. Davetlilerin kodamanları otomobillerle, ikinci sınıfları da otobüslerle taşındılar. Vasıtalara binildiği sırada, Eyüp Sultan Camiinin önünde toplanan çocuklar davetlilere, "Bizim için de yeyin abiler" diye sesleniyorlardı.

Memurlar yemekhanesine gelinince, program mutad olduğu gibi aksadı. Keşmekeş arasında davetsizler,

Vatan Cephesi için Telgraf Örnekleri

Bizim havalinin en sözü geçer şahsiyeti olan Mercan Karagözün de Vatan Cephesine katıldığını radyo ve gazetelerden öğrendikten sonra biz de onun yolundan gitmeye karar verdik. 120 arkadaşımla birlikte Vatan Cephesine girdiğimizi arzeder, ellerinizi yalarız.

Damüstü Mahallesi sakinleri adına
Samur Camgöz

*

Burslara yapılan son 25 liralık zam, içimizden yükselen muhalefet arzusunu mum gibi erittiğinden Vatan Cephesine girmeğe karar verdim. Keyfiyetin ve bilhassa adımın radyoda okutturulmasına emir ve müsaade buyrulmasını rica ederim.

Guguk Fakültesi kıdemli talebelerinden
Salih Başıdönmezer

*

Bütün yurdu kaplıyan nur sayesinde hakikati gördük tek şef sistemine karşı duyduğumuz nefret yüzünden C. H .P. den ayrılarak Vatan Cephesine katıldık. C. H. P. nin inhisarcılığı adından belli: Cumhuriyetin Halkın imtiyazı sanki onlarda... Artık 7 den 70 e hepimiz Vatan Cephesinin ermindeyiz. Hürmetlerimizle.

Osman Sevin ve vatandaşları

*

Tarihi camimizi restore ettirerek ecdad ve ahfadının ruhlarını şâdedenleri takibi boynumuza borç bildiğimizden sülâlece Vatan Cephesine kaydolmak kararını verdik. Bayramdan önce her türlü muameleyi tamamlayacağımızı arzeder, şükranla her iki ellerinizden öperiz.

Sami Eyüplügil ve akrabaları

Kıbrıstaki ırkdaş ve dindaşlarımızın haklarını korumakta gösterilen muvaffakiyet karşısında biz vatandaşların da geleceklerini en iyi şekilde temin edeceklerine duyduğum iman ve vecd içinde Vatan Cephesine girdim. Dualarımın daima sizinle beraber olduğunu arzeder, tanrının size yeni zaferler ihsan eylemesini dilerim.

Recai Sofuoğlu

Erozan - Başimam Sait efendi
Eyüpte dua!

davetlilerin yerlerini almışlardı. İstanbul Vilayeti Protokol Müdürlüğü mensupları, kalabalık karşısında, "Burası Eyüp" deyip kollarını iki yana salıvermekten başka çıkar yol bulamadılar. Ayakta kalanlar arasında, İstanbul Üniversitesinin coğrafyacı Rektörü Prof. Ali Tanoğlu da vardı. Sinirlenerek başım alıp giden Tanoğlunu memurlar yemekhanesine sokmak için, ev sahibi vaziyetinde olan ve geçen seneki İstanbul Ünitversitesi hâdiselerinin popüler ettiği Vakıflar Umum Müdürü Orhan Çapçı, "Fakat hocam" diye başlıyan cümlelerle hayli gayret sarf etmek zorunda kaldı. Anlaşılan pek prezantabl sayılamıyan Müftü ve Hocalar için, ayrı bir salon hazırlanmıştı.

Sümerbankın Feshane Kumaş Fabrikası bütçesinden hazırlanın mönü, zengindi. "U" şeklindeki muhteşem masada iftariye olarak pastırma, sucuk, reçel, kaşar ve beyaz peynir, yeşil ve siyah zeytin bulunuyordu. Yemek olarak düğün çorbası, kuzu kapama, zeytinyağlı enginar, kıymalı ve peynirli börek, kaymaklı baklava verildi. Yemek üzerine ikram edilen muz dahil meyvalar, pastalar ve mis kokulu hakiki kahveler, sofranın renk ve süsünü teşkil ediyordu. Maden ve menba suları ile, francala ve Ramazan pidesi unutulmamıştı. Çok sevdiği zeytinyağlı enginarın bulunması, mönünün Menderesin zevklerine uygun olarak hazırlandığınm bir denliydi. İftarın en enteresan tarafı, B. M. M. Başkan Vekilinin, "Ben İstanbul Hafızlar ve Mevlidhanlar Cemiyeti Fahri Reisiyim. Hafız Agâh Erozan olmakla iftihar duyuyorum" diye yüksek sesle konuşmasıydı.

İftardan sonra, yatsı ve teravih namazları için tekrar Eyüp Sultan Camiine gelindi. Ancak davetlilerden büyük bir Kısmının, yatsı ve teravih namazları için iştiyak ve tehalük göstermedikleri dikkatten kaçmadı. Davetliler girdikten sonra, Eyüp Sultan Camii halka açıldı. Barikatlar kalkınca saatlerce yağmur altında bekleşen halkın hücumunu emniyet memurları güçlükle önliyebildiler. Hattâ bazı polisler, coplarını kullanmak lüzumumu dahi hissettiler. Eyüp Sultan Camiinin kapısından girebilmek için üstüste yığılan halk arasında ezilenler vardı. Davetliler ve halk, Eyüp Sultan Camiine girebilmek için, avluda bembeyaz, mermerlerin üzerine atılan siyah zeytin çekirdeklerini çiğnemek zorunda kaldılar. Korur, yatsı ve teravih namazlarından sonra Mevlidi Şerif de okuttu. Başkentten hususi olarak getirtilen duahan Ankaralı Sabri, Menderesten "O zatı bülendi Peygamberi" şeklinde 'bahsederek, bu teveccühe lâyık olmaya çalıştı. Böylece, Mezarlıklar ve Belediye Başimamı ve D. P. Vefa Bucak Başkanı Hacı Nusret Yeşilçay, fevkalâde şık siyah kostümüne rağmen ilk defa olarak böyle mühim bir Mevlidi Şerifte duahanlık vazifesinden uzak tutuluyordu. Esasen, Başimam Said Efendi de büyük bir gaf yapmış, neden sonra hatırlıyarak ismini dahi zikretmeksizin Cumhurbaşkanı için de dua etmişti. Zamansız bozulan oruç fiyaskosunu örtbas etmek için de, Menderesin 30 bin liralık yekpare yeşil halı hediye ettiği Eyüp Sultan Camiinin ışıkları, anane hilâfına akşam namazının kılınmasından sonra yakıldı.

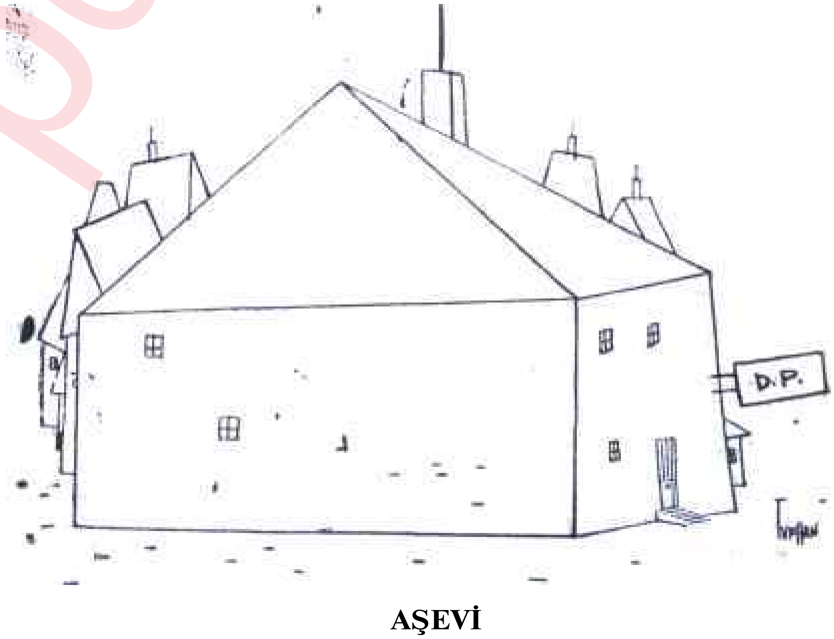
Organizatörler en büyük gafı -belki de bilmediklerinden- protokolü Cami içinde de devam ettirmek istemeleri yüzünden yaptılar: Camide, davetlilere protokoldaki sırasına göre yer ayırmaya kalkmışlardı. Halbuki Kur'anı Kerime göre ibâdet sırasında herkes müsavidir. Kim önce gelirse, gider camide istediği yerde oturur. Allahın Evinde yer ayırmak, içeriye girenleri bir protokol, tercih ve sıraya tabi tutmak, işlene» bilecek en büyük günahlardandır. Sadece namazı kıldıracak İmamın, cemaatın en ön safında yeri vardır. Organizatörler dinin bu icabını unutmuşlardı.

İstanbuldaki ecnebi muhabirler bile, olağanüstülüğünü kavrıyarak törenin üzerinde alâka ile durdular. Gazete ve ajanslarına gönderdikleri telgraflarda, lâik Türkiyede, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana ilk defa olarak resmî bir iftarın verildiğim ve Mevlidi Şerif okutulduğunu mühim bir yenilik olarak dünyaya bildirdiler.

"Elkoyduğumuz Eyüp Sultan"

Verdiği iftardan ve okuttuğu Mevlidi Şeriften sonra, Ankaralıların çok iyi tanıdığı Ahmet Salih Korur, Mümtaz Faik Feniki andıran bir sesle radyoda konuştu. Konuşma "Eyüp Sultandaki Camii Kebirin ibadete açılışı vesilesiyle" yapılıyordu.

Başbakanlık Müsteşarı, konuşması boyunca cem'i birinci şahıs sigasını kullandı. Fakat "biz" zamiriyle, hükümeti mi, yoksa D. P. yi mi kastettiği anlaşılamadı. Sayın müsteşar, bu iki kelimeyi de kullanmaktan kaçındı. Ama "onların zamanında camilerin ve türbelerin hali nasıldı" temini ustalıkla işlemekten çekinmedi. "El koyduğumuz" dediği Eyüp Sultan "güvercinlere yuva olacak kadar harap" bulunmuştu. Eğer biraz daha ihmal edilse bu eser

AŞEVİ

tamamiyle kaybedilecekti. Camiin restorasyonuna, 1957 seçimlerinden biraz evvel başlandığına göre, demek ki D. P. iktidarı da yedi yıllık gaflet uykusundan yeni yeni uyanmaktaydı...

Ahmet Salih Korurun, Pierre Loti'den mülhem cümlelerle süslü konuşması, radyodan sonra Havadis ve Zafer gazetelerinde de yayınlandı. Radyo gazetesinin kelimelerin üstüne basa basa konuşan spikerinin yazdığına göre, konuşma "maneviyata tesir ettiği nisbette" İstanbula, bilhassa Eyüp semtine karşı "Özel bir ilgi" uyandırmıştı. Şehir ihtiyacını nasıl karşılıyacağını bilemiyen Denizcilik Bankası da, bu "özel ilgi" ye hissiz kalmadı. Şehir Hatları İşletmesi, Eyüp Sultan Camiinde yatsı ve teravih namazı kılacaklara kolaylık olsun düşüncesiyle Haliç hattına ilâve seferler ihdas etti. Denizcilik Bankasının, halkın ihtiyaçlarını bu kadar süratle farkedip derhal tedbirler alması, bir çok İstanbullu için "görülmemiş bir sürpriz" oldu.

Eğitim

Kolej skandalı

Gecen haftanın ortasında Perşembe günü, öğle üzeri, uzun boylu, balık etinde sarışın bir namımın Mithatpaşa Kolejinin kapısından içeri girmesiyle birlikte, bahçedeki talebeler genç ve güzel kadının üzerine saldırdılar. Genç kadın, öfkeli sesler çıkaran kızlı erkekli talebelerin elinden güçlükle sıyrıldı ve koşarak binaya girdi. Talebeler sarışın kadının peşini bırakmadılar, sığındığı odaya da hücum ettiler. Hücum müthişti. Odada bulunan erkekler şövalyeliğe hazırdılar, ama takviye kuvveti almadıkça gözleri dönmüş gençler ordusunu durduramıyacaklarını çabucak anladılar ve dışarıda bekliyen 7-8 polisi imdada çağırdılar. Talebelerin hıncını üzerinde toplayan kadın polis kordonu altında dışarıya çıkarıldı ve bir otomobile bindirilerek muharebe meydanından uzaklaştırıldı. Ama gençlerin hıncı o kadar büyük olmalıydı ki polis kordonu bile vız geliyordu. Her şeye rağmen şikârlarının üzerine saldırdılar ve onu bir hayli tartakladılar. Sarışın hamın otomobile bindiği zaman, kıskanç bir İspanyol kadınının taarruzuna uğramış bir rakibe kadar perişandı.

Hâdise, o sabah saat 10.30 da Millî Eğitim müfettişlerinin Mithatpaşa Kolejine gelmesiyle başladı. Müfettişlerin cebinde bir kapama emri vardı. Müfettişler öğleye kadar kolejin evrak ve hesaplarına el koymakla meşgul oldular. Kapama kararının infazı için talebelerin öğle tatiline çıkması bekleniyordu. Paydos zili çalınca, müfettişler zengin çocukları oldukları giyinişlerinden belli olan kızlı erkekli talebeleri kolejin 'bahçesinde topladılar. Onlara kolejin kapanacağını, Talebelerin endişeye düşmesi için bir sebep olmadığını, hepsinin diğer okullara yerleştirileceğini söylediler.

Bir Politikanın Sonu

Hıfzı Oğuz BEKATA

Başkan Eisenhower'in iktisat müşaviri Randall, Türkiyeyi ziyaretinden dönüşünde Amerikada bir makale neşretti. Randall bu yazısında, bugünkü, siyaset adamlarımızın ruh haletini şöyle anlatıyor:

"Fakat onlar, tenkid karşısında fevkalade hassastırlar. Onlar -yani Türkler-, insanların siyasi ve iktisadi meselelerde kuvvetli görüş farklarına sahip olup gene de bir arada ve ahenk içinde yaşayabilecekleri bir hâle ulaşmamışlardır".

Gelişen hâdiseler maalesef hep Randall'ı haklı çıkarmaktadır. Düşünecek olursak bunun sebeplerimin başında, bu kuvvetli görüş farklarından doğan tenkidlerin müşterek bir ölçüye dayanmaması gelir. Gerçekten, yapılan bir iş neye nazaran iyidir, isabetlidir veya değildir?

İşte bu müşterek ölçüyü bizim, anlayışımıza göre değil; dünyanın eriştiği ileri anlayışa göre arayıp bulmaya mecburuz. Nitekim küçük bir tetkikle görüyoruz ki, hakiki demokrasilerde hükümet programlan, iktidar partisi programının tatbikatını ifade etmektedir. Başbakanın ve bakanların parlâmento ve halk huzurundaki beyanları ise, icranın parti ve hükümet programlarına uygun olan taahhütlerini ve tasarruflarım açıklar. Bunlar artık dünyada herkesçe malûm mütear felerdir.

Şimdi, bu dünya anlayışına göre mühim bir noktayı tesbit edelim:

Millet bir partiyi, o parti programının gerçekleşmesi için (iktidara getirir. Parlâmento ise hükümete, hükümet, programı tatbik edilecektir, diye itimat oyu verir. Bunun içindir ki, bir hükümetin icraatı, mensubu bulunduğu parti programına ve onun tatbikata demek olan kendi hükümet programına mutabık ise o hükümet, parlâmento çoğunluğunun tasvibine mazhar olmalıdır. Yok eğer bu icraat parti ve hükümet programlarına uygun değilse icranın tatbikatı, hükümetin, selâhiyet dışı ve şahsi tasarrufu demek otur ki, bu hâl millete, parlâmentoya ve iktidar partisine karşı -tasarrufun mahiyetine göre- hükümetin hukukî, cezaî, malî ve siyasi mesuliyetini muciptir. Ciddi parlâmento murakabesi olan demokrasilerde müşterek kaide budur.

Biz de demokratik rejimi ve Büyük Millet Meclisi Murakabesini kabul ettiğimize göre, hükümetin politikasını tenkid ve murakabe ederken, bu politikanın dayandığı icraatın vurulacağı hakiki bir ölçüye, bir mihenk taşına sahibiz, demektir.

Bu gerçekten hareketle ve Batı Demokrasilerine benzemek arzusile, D. P. iktidarı da bu ölçüyü resmen kabul etmiş ve meselâ son Menderes Hükümeti programımda da hükümetin politikası aynı ama prensibe bağlanmıştır:

"Derhal arzedeyim ki, bundan evvelkiler gibi bu programımızın temel yapısını, Demokrat Partinin programında ifadesini bulan esaslar teşkil eder."

Bu ölçünün millete karşı ne derecede bir siyasi taahhüt hâlime geldiğini belirtmek içim de, bugünkü Devlet Reisi Celâl Bayarın, Demokrat Parti Genel Başkanı olarak, 1950 seçimlerinden on beş gün önce, 29 Nisan 1950 deki Bolu nutku ile Türk halkına verdiği şu resmi teminatı da hatırlıyalım:

"Biz olmayacak şeyleri vaadetmiyoruz; fakat yaptığımız vaadi muhakkak tutarız."

Artık, aydın ve uyanık vatandaşlar olarak D. P. programındaki taahhütleri., Menderes Hükümeti programlarındaki teminatları, Başbakan ile bakanların millet huzurunda, Meclis huzurunda, radyo ve basındaki vaat ve sözlerimi sıralayınız -hayatı ucuzlatmaktan, vatandaşların hukuk eşitliğine kadar; partilerim eşit haklara sahip olmalarından, basın hürriyetine ve ispat hakkına kadar- bunların hangilerinin yerine getirilip, hangilerinin yerine getirilmediğini ciddi bir şekilde gözden geçininiz.

*Neticede, millet Ölçüsünde bîr mahcubiyetin ruh ezası içinde, Adnan Menderesin sekiz yıl sonra 25 Eylül 1958'*de *Nazilli nutkundaki şu veciz sözlerinin, 950 sonrasının en isabetli teşhisi ve hazin ifadesi olduğuna kanaat getireceksiniz:*

"Türk Milletinin acaba dalalete sevketmek imkânı var mıdır, diye tecrübeden tecrübeye geçiyorlar. Ben söyliyeyim: Bugün söylediklerinin yarın mahkûmu ve mahcubu olacaklardır. Dün söylediklerinin mahkûmu ve mahcubu olmuşlardır. Bu aldatma politikasının sonu yoktur".

Söz buraya gelince, bu neden böyle oldu diye düşünelim. O vakit, büyük bir hayal kırıklığı içinde, 1950 nin kendi seçim beyannamelerin deki şu sözün yüzde yüz doğru olduğunu ispat etmek için, D. P. iktidarının, senelerdir elinden geleni yaptığım acı bir iç burukluğunun teessürüyle hatırlayacağız:

"Türkiyede hakiki bir demokrasi kurulmadıkça dünkü şar Hurin daha iyiye gitmesi beklenemez".

İstibdattan Demokrasiye YEMENDE

« 1910 Yemen seferi için asker toplanması devri süratle sona ermişti. Artık askeri hareketlere fiilen geçmek zamanı gelmiş ve her taraftan Zeydîler aleyhine dağlık mıntıkaya karşı ileri yürüyüş başlamıştı.

"Ahmet İzzet Paşa Tahamede sadakat ve kerametleriyle nüfuz kazanmış belli şeyhler ve sayitlerle görüştükten sonra, Menaha dağlarının eteğinde büyük kuvveti topladı Diğer tir kolu Tais üzerine göndererek taarruz emri verdi. Geniş ve sarp Menaha bölgesi işgal olunarak, mahsur asker kurtarıldı ve ileri harekât devam. etti. Sanaya kadar müteakip bölgelerde, çetin muharebeler oluyordu. Yemenin kendisine mahsus savaş âdetlerim iyi tanıyan ordu kumandanı mukavemetleri kırarak ilerliyordu. Dört beş muhtelif yerde Yemenlilerin katî bir şekilde muharebe kabul ettiklerini hatırlıyorum. Sekiz on gün içinde Sanaya vardık. Muhasara açıldı, hareket Sanadan idare olunmaya başladı. Bundan sonra, bütün Yemenin isyandan temizlenmesi aylar sürmüştür. İmamın doğrudan doğruya idaresindeki bölge ise senelerin muharebeleriyle kendiliğinden belli olmuştu. Bizim uğraştığımız İmam Yahyanın 40 seneden beri Osmanlı Devleti ile harb halinde bulunduğundan bahsedilirdi. İmam Yahyanın mıntıkasına kadar her bölgenin temizlenmesi uzun sürdü. Muhtelif kollar Tais, Hacce, Hacur hudutlarına kadar devlet idaresini tesis ettiler ve neticesini beklediler.

"Askerî harekât esnasında ordu bir köşesinden fena bir hastalığa tutuldu. Koleraya benzetiyorduk. Yemende eski tecrübe görmüş Abdülselâm Paşa başka birşey söylüyor, gece gündüz her tarafa koşuyordu. Bir gün sıkıştırdım. Kolera zannettiğimizi söylüyor, ona göre tedbir alınıp alınmadığını öğrenmek istiyordum. Yalnızdık ve ben karargâhta, benden kıdemlilerin herbiri bir tarafa gittiği için, kıdemli kurmay vaziyetindeydim. Abdülselâm Paşa mukavemet ettikten sonra "evet, koleradır" dedi. Şimdi yapılabilecek şeyleri yaptığını anlattı. Bir an önce Sanaya kadar yolu açmaktan başka çare olmadığını görüştük. Ordu kumandanı vasiyeti biliyor ve bu suretle idare ediyordu. Felaket büyük bir ölçü almadan Sanaya varmak bizim için katmerli başarı olmuştur.

"İstiklâl Harbinde de Büyük Taarruzdan önce, karşımızdaki düşman ordusunda salgın vardı. Biz ilerlemeğe başlamadan evvel, o günkü pek mahdut vasıtalarımız içinde bile, bütün orduyu koleraya karşı aşılamak imkânını bulmuş ve İzmire kadar hiç bir bulaşmadan müteessir olmıyarak şüpheli bölgeleri geçmiştik.

"Ordu kumandam, Sanaya, bütün isyan mıntakasının, mümkün oldukça imam bölgesinin, ileri gelen kabile şeyhlerini, bir kısım maiyetlerıyle çağırıyordu. Bunlar dört köşeden kendi şarkıları ve trompetleriyle gelirler, kumandanla görüşürler ve açılan hususi bir bürodan hediyelerini ve paralarını alırlardı. Bizim bilmediğimiz bu Kabileyle temas, tanışma, anlaşma usûlü erkânıharbiye dışında bir mahalli işler bürosundan yapılırdı. Yeni gelen sefer kuvveti subayları bu hale hayretle bakarlar. Yemenin asıl, yerli haline gelmiş, eski subayları ve memurları ise hiddetlerinden köpürürlerdi. Bunların hiç bir değeri olmadığından ve devletin bunlara hiç yüz vermeyerek, kayıtsız şartsız itaate alması lüzumunan bahsederlerdi.

"Ahmet İzzet Paşanın Sanaya varır varmaz, İmam Yahya ile temas yolları aramış ve bulmuş olduğunu sanıyorum. Bundan sonra Asir hareketi ve Yemende siyasi anlaşma teşebbüsleri başlamıştı.

"Yemen seterlerinin tabiatı şuydu: İsyan çıkar, idare ve asker merkezleri muhasaraya uğrar, dışardan taze kuvvetler gelir; kurtarma ameliyesinden sonra da sadakat gösteren ve İmama katılıp, isyan eden kabilelerle, kuvvetli zamanda münasebetler yeni bir şekle konulur ve sulh fiilen kurulmağa çalışılırdı. Büyük askeri hareket gerek icra esnasında, gerek sonladan memlekette, ölçüsüne göre, bol para sarfını temin etmiş olurdu. Orduya erzak tedariki, geniş nakliye ihtiyacını temin, nihayet çok sayıda artan askerî maaş ve masraflar memlekette bir iktisadî genişleme yaratırdı. Bundan başka isyandan sonra yeni taraftarlar sağlamak gibi idarî teşebbüsler de az çok para sarfına mucip olurdu. Bütün bu askerî ve siyasi hareketler, anavatanın evlât cam ve hazine masrafı olarak bir çok fedakârlığına malolurdu. Zamanın kanaatince bütün bu fedakârlıkların sebebi ve lüzumu vardı. Yemen Hicazın anahtarıydı. Hilâfetin temeli olan Hicaz eğer Yemen elde bulunmazsa tehlikeye maruz kalırdı. Halbuki 50 senelik baş döndürücü fırtınalar içinde sabit olmuştur ki Yemen, Hicazın emniyetine bir suretle tesir edemiyecek kadar uzak, ayrı bir bölgedir. Halkının mezhebi ve tabiatı itibarıyla da Hicazın emniyetini endişeye düşürecek bir istidadı yoktur.

YEMENDE SİYASİ MESELELER

« Biz Yemene gittiğimiz zaman yerinde ve devletimizin merkezinde hüküm süren siyasi temel kanaatlerle uğraşmak mecburiyetindeydik.

"Askeri hareketlerin Yemen bölgesinde sükûnete ermesi nihayet mümkün olmuştu. Gene bizim kumandanlığa bağlı olan Asir hareketi daha uzun sürmüştür. Asir sancağının merkezine doğru sevkolunan müfreze orasını işgal etmiş, Şerif Hüseyinin oğlu bir

İMAM YAHYANIN OĞLU İMAM AHMET MAİYETİ ARASINDA

ANLAŞMA TEŞEBBÜSÜ

müfreze ve gönüllüleriyle güneye doğru ilerleyerek sahil bölgesini temizlemişti. Ancak Seyit İdris Sâbya civarında barınıp kalmış ve geniş, susuz bölgelerle çevrilen Sabya mıntıkası düşmemişti. Yemenden sevkolunan bir sefer heyeti sahile çıkarılmış, ilerlemesi, susuzluk yüzünden felâketi mucip olmuştu. Anlaşıldı ki Seyit İdris hareketinin bastırılması için, hususiyle askerî kolları su teşkilâtı ile teçhiz etmek' mecburiyeti gibi, şimdilik imkânı olmayan bir vaziyet karşısında bulunuyorduk. Taarruz durduruldu ve yeni karara kadar Seyit İdrisin etrafa yaptığı fiilî ve telkini taşkınlık karşılanmakla yetinildi. Yemende sükûnet hasıl olduktan sonra, ordu kumandanı İstanbula âti için teklifini yaptı. Önümüzde iki şık vardı: Ya İmamı son köyüne kadar çölde takip edecek, yeni kuvvetler ve vasıtalarla uzun bir sulhu temin etmeğe teşebbüs edecektik. Bu halde de sulhün ne kadar süreceğini ve devletle halk arasındaki düşmanlığın ne kadar artacağını kestirmek mümkün değildi. Yahut ta İmam Yahya ile bir anlaşma ve uzlaşma imkânını ciddi olarak aramamız lâzımdı. Hükümetin esas siyaseti olarak böyle bir teşebbüse müsaade etmesi isteniyordu. Meşrutiyet ilâm üzerine her tarafta olduğu gibi, Yemende de idare, ordu ve halk arasında ümit ve heyecan verici dostluk gösterilen yapılmıştı. İmam Yahyada ve halkta yeni idare içinde kan dökme devrinin sona ereceği ümitleri ve nutukları parlayıp, yayılmıştı. Ne yazık ki kısa bir zaman içinde ümitler kaybolmuş, yeni gönderilen askerî ve mülkî âmirlerin, eski idarenin suiistimallerinden temiz olarak fakat tecrübeleri daha kıt bir durumda sert tutumları 1910 ayaklanmasını meydana getirmişti.

ZEYDİ - HANEFİ İKİLİĞİ

« Ahmet İzzet Paşada İmam Yahya ile anlaşmak teşebbüsünde limit bulunduğu kanaati vardı. Biz erkanıharbiyesindeki subaylar hepimiz Yemen seferinin bir anlaşmayla bitmesini memleket için en faydalı başarı sayıyorduk. Bu esnada aramızda bazı değişiklikler olmuş, arkadaşlar idarî, askerî, muhtelif vazifelere ayrılmışlardı. Ben harbte binbaslık rütbesini kazanarak kırmay başkanlığına getirilmiştim. Genç arkadaşlarım ve diğer subaylarla askeri ve siyasi vazifeleri yapmağa çalışıyorduk. İmamla münasebetleri ve Arapça muhabereleri teferruatı ile İzzet Paşa ayrı bir bürodan idare ederdi. Biz sadece bu muhaberelerin esaslarından haberdar olurduk. İmam Yahya ile anlaşma müzakeresi uzun sürmüştür. İstanbulda eski Yemen mütehassıslarının, devletin bu kadar emekten sonra, uzlaşmaya gitmesini hoş görmedikleri seziliyordu. Eskiden beri Yemende yerleşmiş olan askerî ve sivil bir sınıf ta buna taraftar değildi. Müstemleke sayılabilecek uzak bölgelerde uzun müddet kalmış insanlarda bir garip ruh haleti peyda olur. Mıntıkaya ısınırlar, orada bir itibar üstünlüğü içinde yaşamağa alışırlar anavatanın şerefi ve selâmeti o sömürgede kendilerinin hâkim olmasına bağlı olduğuna yürekten inanırlar. Bu sömürgeciler için anlaşma ile yeni bir hal şekli tasavvur etmek aklın almıyacağı hatalı bir yoldur. Yemende böyle bir tabaka varlı. Bir anlaşma teşebbüsü için asıl onların karsı koymasını ve her vasıtayla İstanbula şikâyetler yağdırmalarını yenmek lâzımdı. Meşrutiyetten sonra Yemene ulemadan, büyük memuriyetlerle, muhterem insanlar hususi vazifelerle gönderilmişti. Bunlar Seriye mahkemelerinin doğruluk ve liyakat içinde işlemesi için çok dikkatliydiler. Hanefî mezhebinin esaslarını Zeydî mezhebinin mensuplarına anlatmak ve sevdirmek için çalışıyorlardı. Bu yüksek memurlar Yemen meselesinin bir uzlaşma ile hallonulmasına razı değillerdi. Islahat olarak mezhep esası üzerinde calışmak 1910 isyanının hem erken, hem çok şiddetli patlaması için başlıca sebep olmuştu ve isyan kanlı bir suretle bastırıldıktan sonra da sebep teşhis ve kabul edilmemişti.

"İmam Yahya, ile anlaşma müzakeresi nihayet bir noktada düğümlendi. Şeyhülislâm kapısı İmamın Zeydiler üzerinde, kendi mezhebine göre hâkim tâyin etmesini kabul etmiyordu. Herşeyden evvel Hilâfet hakkının tanınması lâzım geldiği söyleniyordu. Zaten son 40 seneden beri Zeydîlerle aramızdaki kanlı müsademelerin asıl sebebi de mezhepçe halife tanınan İmam ile Osmanlı halifesinin makam çatışmasından ibaretti. Şurası da dikkate değer ki Hanefi ve Zeydî mezhepleri arasında ne fark olduğunu bilmek ve bulmak ta kolay değildi. Farklar o kadar ehemmiyetsiz - ve o kadar teferruat içindeydi. Asıl fark Peygamber sülâlesinden bir Seyidin İmam tanınması mecburiyetinden geliyordu. Mutaassıp halk, silâh kullanmayı öğrendikten sonra cüretli kılavuzlar arkasında mütemadiyen çarpışmağa alışmıştı.

"Biz, Arabistan yarımadasının güneyinde geniş Aden bölgelerinden başka ta Basraya kadar, Yemenden büyük ve nibeten mamur yerlerin, hattâ tabii zenginlikleri bulunan bölgelerin, İngilizler tarafından üç beş memur ile idare edildiğini görüyorduk. Yemenin anavatanı mütemadiyen kemiren bir âfet halinden ne şekilde olursa olsun, çıkarılmasını bütün inancımızla istiyorduk. Sene 1911'e geçti. İtalya harbi çıktı, Yemen abluka altına girdi. İstanbuldan Yemen anlaşmasının neticelenmesine ve imzasına izin verildi. Bu mevzuda, ordu kumandanı ile İmam Yahya arasında, hudutlar yakınında bir görüşme hazırlandı. Hep beraber gittik ve İmamı gördük. Ahmet İzzet Paşa Arapça konuşabiliyordu, dostane görüştüler. İtalya harbi anavatanda büyük bir hiddet uyandırdığı kadar Yemende de şiddetli kırgınlığa sebep olmuştu. Bingazide ve Trabulusgarpta kurulan mukavemet hareketim heyecanla takip ediyorduk. Bingazide Enver bey, Mustafa Kemal bey, Trablusta Neşet Paşa, Fethi bey isimleri mukavemetin başlıca timsalleri olarak güvenin kaynağı idiler.

"Yemende bizim durumumuz güçleşmişti. Abluka ile anavatandan her türlü ikmal imkânları kesilmişti. Zeyillerle daha bir iki ay önce imza edilmiş olan anlaşmanın nasıl imtahan geçireceği şüphe ile düşünülüyordu. İtalyanlar Osmanlı devleti, aleyhine yerlilerle temas ve tertip aramağa başlamışlardı. Ufuk Yemende bulunan Türkler için tehlikeli ihtimallerle doluydu. Bütün bu sıkıntılar nihayet tamir edilmez neticelere vardırılmaksızın geçirilmiştir. Yalnız az zamanda anlaşıldı ki Seyit İdris, İtalyanlarla anlaşmış ve beraber muharebeyi taahhüt etmiştir.

"Ahmet İzzet Paşa çok güçlüğe uğramadan İmamla, Seyit İdris aleyhine bir ittifak temin etmiştir. İmam, Seyit İdris mıntikasıyla harb hali ilân ediyordu. Biz kendisine paraca olduğu gibi. bir müfreze ile de yardım edecektik. Bundan sonra Yemen seferinin ağırlık merkezi Tahamaya Luhiye civarına tedrici bir surette intikal etmiştir.

Okuyucu mektupları

Politikacılar hakkında

AKİS'in 245 inci sayısında Dr. Fazıl Küçükün devlet adamı vasıfları hakkındaki hükümleri isabetli bulmadım. Her halde haber olmamış olacaksınız: Müstakbel Cumhurbaşkanı yardımcısı Türkiyeye son seyahatinden önce Kıbrısta merasimli iki temel attı. Devlet adamlığının ispatı için daha başka delile ihtiyaç var mı?

Sezai Cemal - Lefkoşe

*

Her hafta toplanıp en sıhhatli siyasi mecmua olan AKİS'i okur ve münakaşasını yaparız. Anlıyamadığımız bir nokta var: AKİS'te Kasım Gülekin şahsı ile fazla uğranılıyor. Bunu yersiz görüyoruz. Acaba biz partili olduğumuz için mi hassasız, yoksa siz hakikaten ileri mi gidiyorsunuz?

Rifat Serter - Samsun

Hemen her sayınızda Kasım Güleke «atmayı itiyat haline getirdiniz. İstihza ve iğnelemeleriniz tahammül hudutlarını astı.... Meşhur olmak için şöhretlere çatmak bizde eski bir 'gelenektir. "Essöhreti âfettin = Şöhret afet gibidir" demişler, hakikaten öyle... Meşhur olmak için Güleke yaylım ateş açmak değil, Gülek gibi bütün mamelekini terazinin kefesine koyarak C.H.P. için çalışmak lâzımdır.

İsmail Yalçın - Bozüyük

*

Mecmua hakkında

AKİS'in tek endişesinin iyi gazetecilik yapmak olduğunu gün geçtikçe anlıyoruz. İster İnönü. İster Gülek, ister C. H. P. kim mevzuubahis olursa olsun hatalı hareketlerini tenkidten kaçınılmamalı ve bunun büyük bir açıklıkla ve cesaretle yapılması elbette taktir kazandırıyor. Meselâ Kıbrıs meselesini en iyi şekilde aksettiren siz oldunuz.

Cavit Kardağ - Ankara

Tashih hataları bence AKİS'in tek kusuru... Bu yüzden bazan eğlenceli haller bile oluyor. Meselâ 243 üncü sayınızdaki Tiyatro yazısında Haldun Dormeni "Mrs. Boyle"' rolüne çıkarmışsınız... Bir tashih hatası olduğu aşikâr ama, insan hâlâ erkeklerin "zenne"ye çıktığı devirde yasıyoruz zannedecek. O devir, geride kaldığına göre tashih hatalarını önlemeğe de bir çâre bulunabilir, değil mi?

Nilgün Demircioğlu - İstanbul

Bu sözler talebelerin muazzam bir reaksiyonu ile karşılandı. Kime hitap ettikleri belli olmayan bazı talebeler "Vicdansızlar, bizi mahvettiniz" diye dövünmeye başladılar. Sene ortasında mekteplerinin kapatılması, talebeler için elbette hoş bir şey değildi. Elbette üzüleceklerdi. Ama bazı talebelerin "vicdansızlar", "mahvolduk" gibi âdeta bir suçlu telâşına kapılmalarını anlamaya imkân yoktu.

Dövünme faslı, çok geçmeden bir şeyleri kırıp dökme arzusuna inkılâp etti. Kolejin camları, çerçeveleri aşağı indirildi. Hâdise ancak polisin müdahalesiyle yatıştırılabildi. Hızlarını alamayan talebeler Başbakanı ve Milli Eğitim Bakanını görmek kararıyla Bakanlıkların yolunu tuttularsa da teşebbüs, coplu ve cipli polislerin olağanüstü gayretleri sayesinde akim kaldı. Bu arada Millî Eğitim Müfettişleri 4 çuval dolusu evrakla birlikte okul kapısını mühürliyerek Mithatpaşa Kolejinden ayrıldılar.

Menderes Koleji mi?

Mithatpaşa Kolejinin hikâyesi yeni değildi. İki sene evvel açılan kolejde işlerin hiç iyi gitmediği biliniyordu. Bunun içindir ki müteşebbislerinin bütün ısrarlı müracaatlarına rağmen, Millî Eğitim Bakanlığı Kolejin "muadelet'ini tanımaya yanaşmıyordu. Koleje iki yıl içinde sık sık müfettiş gönderilmişti. Gelen raporlar kötüydü. Bu raporlara dayanarak Bakanlık, kolejden eksikliklerini tamamlamasını istemişti.

Bakanlık kadar, talebe velileri de Kolej idaresinin peşindeydiler. Velilerin derdi, aradan iki yıl geçmesine rağmen kolejin muadeletinin bir türlü kabul edilmemesiydi. Halbuki kolej açıldığı zaman velilere muadeletin temin edildiği söylenmişti. Kolejin sahibi Hasan Fehmi. Ergin, velilerin taleplerini "Ha bugün, ha yarın diyerek kaçamak cevaplarla atlatmaya çalışıyordu. Fakat iş okul taksitlerine gelince idare, velileri otlatmak şöyle dursun, sektirmiyordu bile... Hatta şimdiden üçüncü ve dördüncü taksitleri ödeyen veliler vardı.

Muadelet taleplerinin cevapsız kaldığını gören veliler, koleji satın almayı da düşündüler. Ne var ki bu teşebbüsde akim kalmağa mahkûmdu. Hasan Fehmi Ergin her halükârda böyle bir teşebbüse mâni olmayı kafasına koymuş ve bir oyalama tedbiri olarak velilerden -şimdilik kaydıyla- beşer yüz lira toplamıştı. Böylece satın alma teşebbüsü bir müddet için uyutulmuştu.

Velilerin bu son gayretine rağmen Kolej idaresinde hiç bir değişiklik olmadı. Aksine Hasan Fehmi Ergin okulla çok daha az ilgilenmeye başladı. Bu arada talebelerin hışmına uğrayan sarışın hanımın kolej idaresinde -hiç bir mesuliyeti olmaksızın- söz sahibi olmaya başlaması, velilerin ve hattâ davranışlarının gösterdiği gibi talebelerin gözünden kaçmıyordu. İşlerin iyiye gitmediğini gören velilerden bir grup son bir çare olarak Millî Eğitim Bakanlığına müracaat etti. Bakan Celâl Yardımcı velileri gayet iyi karşıladı. Onlara kolejin "ahlâk, terbiye, tedrisat" bakımından iyi intiba vermediğini söyledi. En iyi çare kolejin başka bir yere taşınması ve isminin değiştirilmesiydi. Bunun için Millî Eğitim Bakanlığı gerekirse maddî yardım bile yapabilirdi. Veliler grupu, bakanın yanından memnun ayrıldılar. Hatta aralarında yeni kolejin adını "Menderes Koleji" koy-

Mithatpaşa Koleji talebeleri Bakanlıklar
"Mahvolanlar!"

mayı düşündüklerini söyliyenler de çıktı. Bakan velilere, Mithatpaşa Kolejinin 10 gün içinde tasfiye edileceği vaadında bulunmuştu. Nitekim aradan daha dört gün geçmeden. Bakanlık, Ankara Millî Eğitim Müdürlüğüne kolejin kapatılması emrini verdi. Günlerdir ortalıkta gözükmiyen, Hasan Fehmi Ergin Sah günü İstanbulda Perapalasta bir basın toplantısı yaparak, hâdisenin daha farklı bir versiyonunu verdi. Ergine göre, şirketi temsilen Milli Eğitim Bakanına cır heyet gönderilmişti. Bakan Yardımcı bu heyete, "koleji öğretmen kifayetsizliği yüzünden kapatıyorum. Ama başka bir binada başka bir isimle okulun açılmasına müsaade ederim" demişti. Bunun ürerine heyet üyeleri "meselâ ismi Gazi Menderes Koleji olabilir mi?" diye sormuş, Yardımcı "o zaman buna müsaade ederim" cevabını vermişti. Son dakikada ifşaatta bulunan Ergin, bu sözlere dayanarak, kolejin "hissi" sebepler yükünden kapandığını iddia ediyordu. Bu iddia üzerine AKİS Millî Eğitim Bakanı Celâl Yardımcı ile görüştü. Bakanın henüz basın toplantısından haberi yoktu. AKİS, iddiaları Yardımcıya anlattı. İddialar karşısında bakanın ilk reaksiyonu "misli görülmemiş bir düzenbazlık" cümlesi oldu. Yardımcı sözlerine şöyle devam etti: "Bir insan herşeyi söyliyebilir, okul mükemmeldi, tedrisat fevkalâdeydi diyebilir, ama bunu asla. Kaldı ki okulda yemekhane yoktu, okul yoktu, öğretmen yoktu, daha bir sürü şey yoktu. Hatta ahlâk bile yoktu."

Okulun kapanması da Millî Eğitim Bakanına göre şu şekilde cereyan etmişti: Kolej hakkında bir yıldır şikâyetler -Yardımcı, okulun açılış müsaadesinin kendi zamanında verilmediğini belirtmeye bilhassa dikkat etti- geliyordu. Bunun üzerine geçen hafta bizzat Millî Eğitim Bakanının başkanlığındaki bir heyet kolejde baskın şeklinde bir teftiş yapmıştı. Teftiş üzerine Yardımcı "Vicdanının sesini dinliyerek tereddütsüz" kapatma kararını almıştı. Emrin icrası 280 talebenin yer ve muadelet izlerinin halli için bir gün geciktirilmişti.

Talebelerin "mahvolduk" feryatları arasında koleji kapatan Millî Eğitim müfettişleri bu emri yerine getiriyorlardı.

Kolejde halen 'büyük bir sessizlik hâkimdir. Bu sessizliği ilk günlerde sadece icra memurları bozdu. Anlaşılan kolejin bir hayli borcu vardı. Bilhassa maaşlarını alamayan öğretmenler, okul taksitlerini peşin veren ve ortaklık için bankaya para yatıran, veliler telâşlıydılar. Fakat hacze gelen icra memurları kolejde pek fazla bir şey bulamadılar. Perapalasta sesi işitildiği salı gününe kadar Hasan Fehmi Ergin de ortalıkta görünmedi. Onu arayanlara, kolejin açılış müsaadesini resmen kendi üstüne alan karısı, Leman Ergin muhatap ölüyordu.

Talebelerin durumu

Kolejin kapatılması, mesele hakkında az çok bilgi sahibi olan Ankaralılar tarafından iyi karşılandı. Bununla beraber ders yılı ortasında, 10 gün bile beklemeden bir okulun kapatılması tasvip edilmedi. Bunun için talebelere zarar vermiyecek çok daha münasip bir zaman seçmek mümkündü. Talebelerin kapanmadan mağdur olacakları aşikârdı. Onlara diğer okullarda yer bulabilirlerdi. Hatta zahirea bir avantaj tanınarak, muadelet hakkı olmıyan kolejin talebeleri, diğer okulların muadil sınıflarına yerleştirilebilirdi. Ama diğer okullarda bu "handikaplı" talebelerin muvaffakiyet göstermeleri her halde imkânsıza yakın bir işti. Bu mahcurlara rağmen Mithatpaşa Kolejini az çok bilen hiç kimse "Kolej niye kapatıldı?" sesini yükseltmedi. Tenkidler "Kolej niye çok daha evvel, meselâ geçen ders yılı sonunda kapatılmadı" noktasında toplanıyordu. Normal eğitim yapamadığı bilinen bir müesseseye, iki yıl beklemek suretiyle doğrusu büyük bir müsamaha gösterilmişti. Mesele aslında, bir kolejin kapatılması gibi dar bir çerçeveye, sığmıyacak kadar genişti. Millî Eğitim Bakanlığı, imkânları ve gayeleri birleştiren "oir eğitim plânına sahip olmadıkça yeni yeni kolej skandallarına rastlanacak, hocasız ve malzemesiz resi mekteplerde normal bir eğitim yapmak mümkün olmıyacaktı.

Bu hakikati bizden daha iyi bilen Ford Vakfı, hiç değilse Orta Eğitim sahasında kaliteyi yükseltecek faydalı bir teşebbüse geçmişti. Millî Eğitim Bakanlığında bu vakfın finanse ettiği ve Türk, Alman, İngiliz, Fransız, Amerikan mütehassısların katıldığı bir Millî Eğitim Komitesi kurulmuştu. Komite, Orta Öğretim sisteminde büyük değişiklikler yapmak maksadıyla çalışmalarına devam etmektedir. Tabii ki mesele yeni metodların tesbitiyle bitmemektedir. Bu nihayet eğitimin kalitesine taallûk eden bir meseledir. Bunun yanında bütün gençlere kaliteli bir tahsil yapmayı temin edecek maddî imkânları bulmak, gayeleri müşahhas şekilde, bir eğitim plânında tesbit etmek lâzımdır. Ancak o zaman eğitim hayatımızda türedi okullara yer kalmıyacaktır.

Siyasi Med ve Cezir...

Son günlerin bir siyasi hâdisesi de, şüphesiz, C. H. P. den istifa ederek D. P. ye katılan milletvekilleri meselesidir. Kerametin Gençlerin açtığı yoldan giden Hüseyin Şahini daha birkaç milletvekilinin takip etmesine şaşmamak lazımdır. Prensipleri, siyasi hayatın girdapları kadar kuvvetli olmıyan politikacıların akıntıların kuvvetli tesirinden kendilerini koruyamamaları tabii bir neticedir. Nitekim geçen sonbaharda Güçbirliği cereyanının vatan sathında kazandığı kuvvetin, C. H. P. sahillerine getirdikleri henüz unutulmamıştır. Güçbirliği havasının kabarttığı siyasi deniz, simdi, Londra civarındaki uçak kazasından sağ salim kurtulan Menderes etrafında hâlelenen sevginin tesiriyle yavaş yavaş çekilmektedir. Şüphesiz, bu çekilme sırasında sahilden suların götüreceği birkaç şey olacaktır.

Bir uçak kazasının siyasi hayata bu derece tesirini, şark memleketlerinin bir hususiyeti olarak kabul edip bir kenara bırakırsak, içilen kuvvet şurubunun D. P. üzerinde uzun müddet tesirini yürütemiyeceğini görmek kolaylaşacaktır. Zira iktidarı yıpratan ve muhalefet üzerinde vatandaşın bütün ümidini toplatan sebepler, hattâ eskisinden çok daha kuvvetli olarak ortada durmaktadır. Sadece bu sebeplerini mevcut olması bile, şimdilik çekilen suların yakın bir gelecekte yeniden C. H. P. sahillerine hücum etmesini beklemeyi icap ettirmektedir. Ama gene de partilerarası milletvekili transferinde yegâne saik olarak bu kuvvet muvazenesini görmek, isabetli bir görüş sayılamaz. Siyasi yapımız, politikacıların parti değiştirmelerini teşvik edici birçok hususiyete sahiptir. C. H. P. nin en kuvvetli zamanlarında bile mahalli huzursuzlukların tesiri ile gelecek devre seçilememek endişesini duyan milletvekillerinin etiket değiştirme kararı almaları mümkündür. Bundan başka milletvekillerinin hususi durumları da çok defa bir parti değişikliğini icap ettirmektedir. Arazi dâvalarının, ticari işlerin ve akla gelmeyen bir sürü diğer şahsi sebebin memleketimizde parti değiştirmeğe yol açtığı misallerle sabit vakıalar arasındadır.

Bütün bu sebepler olmasa bile, C. H. P., kendisinden ayrılınmıyacak bir parti değildir. Bir türlü toparlanamıyan ve 1946 - 1950 yılları arasında D. P. tarafından yapılan müessir muhalefeti Meclis kürsüsünde ve vatan sathında gerçekleştirmenin yollarını bulamıyan C. H. P. nin bazı politikaçıları tatman edememesi ve bunların partilerinden ayrılması pek normal bir hâdisedir. Ama 1959 Türkiıyesinde aklın kabul edemiyeceği bir nokta vardır: D. P. ye girmek...

Bir zamanların sevgili partisi, bütün gönülleri etrafında toplayan vaadlarından şimdi fersahlarca uzaklaşmış, programım herkesten önce kendi unutmuş ve ümitsiz yollara tereddütsüz adım atmıştır. Bu yolculuğa, gönülden isteklerle katılanların mecvut olacağına inanmak çok güçtür. Zira artık çok tince menfaat mücadelelerinin insanları insafsızca harcadığı bu topluluğun içinde zedelenmeden kalmaya imkân ve ihtimal yoktur.

Almanya

Diktatörün sinirleri

Meşhur kahvehane suikastini mucize kabilinden atlatan Hitlerin bu ölümle burun buruna gelişten sonra zalimlikten vazgeçeceğini ve daha az insan öldüreceğini sananlar büyük hayal kırıklığına uğramışlardı. Diktatör, o hâdiseyi takiben daha yakıcı, yıkıcı ve öldürücü olmuş, sık sık sinir buhranları geçirmeğe başlamıştı. Ayrıca, Stalingrad bozgunundan sonra da, Hitlerin aklî muvazenesinde bir bozukluk meydana geldiği ve uykusuzluk içinde çırpınan diktatörün mütemadiyen hap yutmak zorunda kaldığı iddia edilmekteydi. Fakat, şimdiye kadar bu gibi iddiaların doğruluğu pek ciddi bir şekilde araştırılmamış ve - asıl mühimi- Hitlerin hayatındaki psikolojik unsurlar esaslı bir tahlile tâbi tutulmamıştı.

Geçen hafta İngiliz Televizyon Şebekesi tarafından tertiplenen bir program işte bu pisikolojik karanlığı aydınlatmak maksadını gütmekteydi. Programın idarecileri, dinleyicilerin karşısına böyle bir mevzuda en selâhiyetli sayılabilecek bir kimseyi, yani Hitlerin ablasını çıkardılar. 64 yaşındaki madam Paula Wolf, halen Batı Almanyada münzevi bir hayat yaşamakta ve ihtiyarlık sigortasından aldığı 200 Türk lirası kadar bir aylıkla geçinmektedir. İngiliz televizyon firkati, tam onüç yıl müddetle Avrupayı tirtir titreten adam. hakkında bir program hazırlamağa karar verince, film muhabirlerinden birini Almanyaya gönderdi ve diktatörün yaşlı ablasıyla televizyonda yayınlanmak üzere bir mülakat yaptırdı. Kendisine siyasî sual sorulmaması şartıyla konuşmaya razı olan madam Paula Wolf, kardeşinin ruhi gelişmesi hakkında çok alâka çekici bâzı bilgiler verdi.

Diktatörün çocukluk arkadaşları

Küçük Adolf daha henüz ayakta durmağa başladığı günlerde bile yükseklerde bulunmaktan hoşlandığını açıkça belli ediyordu. Meselâ, iki yaşındayken bir gün bahçe duvarına dayalı merdivenin en yüksek basamağına kadar tırmanmış, aşağıda yalvarıp duran annesine mağrur mağrur bakmağa başlamıştı. Mahallede çocukların oynadığı hırsız-polis, kovboyluk ve askerlik oyunlarında da elebaşılığı hep Adolf da kalıyordu. Kendisinden yaşça büyük olan arkadaşları bile bu haşarı çocuğun emredici tavırları karşısında ses çıkaramaz olmuşlardı.

Hitlerin çocukluğu Freud tahlilleri için tipik bir inceleme sahası olabilirdi. Küçük Adolf babasından nefret eder, annesini çok severdi. Babasının sözlerine karşı zaman zaman isyan ettiği halde, annesinin sözünden hiç dışarı çıkmazdı.

Ablasının anlattıklarına göre, Hitler çocukluğunda -annesi hariç- bütün kadınlardan nefret etmiştir. Hatta, küçük Adolf'u en çok kızdıran şeylerden biri de ablası Paula tarafından öpülmek olmuştur. Meselâ, sabahları tembel tembel yatağında yattığı ve kalkmak istemediği zamanlar, annesi dışardan Pula'yı çağırıp "git şu Adolf'u bir öp" der, müstakbel diktatör de "Kuss" -Almanca öpücük demektir- lâfını duyar duymaz yataktan fırlardı.

Diktatörün aşkları

Küçükken kızlardan, kadınlardan hoşlanmayan Adolf Hitler, büyüyünce bir havli çapkınlık etmiştir. Dünya, şimdiye kadar. Hitlerin maceralarından ancak Eva Braun hikâyesini bilmektedir. Halbuki Madam Paula Wolf'a göre, Hitlerin başından kısa kısa, fakat hayli fazla sayıda aşk macerası geçmiştir. Kardeşini her bakımdan temize çıkarmağa çalışan vefakâr abla, Hitlerin kadınlarla olan münasebetlerinde anormallikler bulunduğu yolundaki şayiaları da tekzip etmiştir.

Hitlerin son aşkı hakkında Madam Paula Wolf'un söyliyebileceği pek fazla şey olmamıştır. Zaten. Eva Braun'un yayınlanan hatıratı sayesinde bu münasebetin gizli bir tarafı da' kalmamış gibidir. Hitlerin, ölümünden bir gün önce, yani 29 Nisan 1945'te evlendiği bu kadına hakikaten bağlandığı ve -daha önceki maceralarından farklı olarak- ondan bir türlü ayrılamadığı herkesçe bilinmektedir.

Diktatörün ölümü

İngiliz televizyon şirketi, Hitler hakkında yayınladığı programı mükemmel bir hale getirmek için hiçbir masraf ve zahmetten çekinmemiş, sinirli diktatörü yakından tanımıyan kimseleri seyircilerin karşısına çıkarmağa muvaffak olmuştur. Bunlar arasında Hitlerin yaverliğini eden ve onunla birlikte ölen Julius Schaub'un dul karısı Madam Wilma Schaub, Hitlerin şoförü Erich Kempka ve Hitlerin Hususî pilotu Hans Bauer de bulunmaktaydı

Televizyon şirketinin topladığı Hitlerciler arasında bir kişi eksikti ama, onun da kıymetli fikirlerini birkaçgün sonra İstanbulda dinlemek nasip oldu. Hitlerin yakın arkadaşlarından Baron von Alderstein, diktatörün hususi hayatına yakından vakıftı ve tam bir otoriteyle "Hitler deli idi; fakat çok zeki olanlar deliliğe en yakın olanlardır" dedi. Baron hazretleri kendisinin de ne derece akıllı olduğunu göstermek istercesine

Adolf Hitler

Bir iç dramının esiri

"Türkiye Almanyayla birlikte harbe girmiş olsaydı, zaferi biz kazanırdık" gibi bir lâf etti.

Televizyonda görünen şahitlerden Madam Schaub, Hitlerin "epeyce" aşk macerası geçirmiş olduğunu ve kadınlarla münasebetlerinde bir anormallik bulunmadığını teyit etti. Yaverin karısı, kocasından duyduklarına dayanarak, Hitlerin zaman zaman -bilhassa Stalingrad bozgunundan sonra- uykusuzluk ve sinir buhranları geçirdiğini söyledi.

Pilot Hans Bauer, Hitlerin son dakikaları hakkında alâka çekici bazı ipuçları verdi. Rus tankları Berline girdikten sonra, Başbakanlık binasının mahzenlerinde intihar eden Hitler, 30 Nisan 1945 günü, ölümünden yarım saat önce, hususi pilotunu çağırmış, ondan iki şey rica etmişti. Hitlerin ve Eva Braun'un cesetlerini yakmak işinden şahsen Hans Bauer mesul olacaktı. Ayrıca, tecrübeli pilottan Hitlerin muavini Martin Bormann'ı kaçırması isteniyordu. Martin Bormann, bazı vesikaları ve emirleri alarak, Hitlerin halef tâyin ettiği Amiral Kral Dönitz'le buluşmak üzere vazifelendirilmişti.

Şoför Kempka ertesi gün başbakanlığa gittiği zaman, Hitler ölmüştü. Cesetler dışarıya, bahçeye taşınıyordu. Eva Braunun cesedini taşımakta olan Martin Bormann, Erich Kempkayı görünce sırtındaki ölüyü ona devretmiş, öne koşup Hitlerin taşınmasına yardım etmişti. Yanyana konan cesetlerin üzerine petrol döküp ateşlemek vazifesi de Hitlerin sadık hizmetkârlarına, yani pilot Bauer ile şoför Kempka'ya düşmüştü.

Hayatı hem kendisi, Kem de başkaları için çekilmez hale getiren adam, bir zamanlar insanlığa işkence etmek için plânlar kurduğu Başbakanlık binasının bahçesinde duman ve kül olup gitmişti.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Sergiler

İki zihniyet

Bu ayın başında Polonyanın başşehri Varşovada Başbakanlık binasının kabul salonlarında son derece enteresan bir sanayi sergisi yapıldı. Bu, 'bakın, bizim' ne cicilerimiz var" kabilinden alışılmış bir sergi değildi. Bilâkis, organizatörler -ki ticaret müfettişleriydi- Polonyada imal edilen en kötü mâlları toplamaya çalışmışlar ve bunda muvaffak olmuşlardı. Müfettişlerin topladığı biribirinden acayip mamuller başbakanlığın dört odasını adamakıllı dolduracak kadar çoktu: Ateşe konulunca kendileri ateş alan tavalar, bir haltercinin bile çekip çekip uzatamadığı lâstik şeritleri, içinde mevya bulunmayan meyvalı şekerlemeler, tahtaya dokundurulunca bükülüveren destereler, çamaşır yıkamıyan çamaşır makinaları serginin en büyük bir dikkatle temaşa edilen malları arasındaydı.

Serginin ikinci hususiyeti, fiyat komisyonunun en karakuşî kararlarının teşhir edilmesiydi. Meselâ sergide yanyana duran biri kocaman, diğeri mini mini iki şişe vardı. Bu şişeler ayni fabrikanın, ayni kalitedeki kolonyasıyla doluydu. Ama mini mini şişenin üstünde fiyat, kocaman şişenin üstündekinden daha büyüktü. Kahverengi kâğıtla ambalaj edilmiş sabunlara, yeşil kâğıda sarılmış ayni cins sabunlardan iki misli fiyat biçilmişti. Fiyat komisyonuna başka bir mal gösterip halka başka mal sunan kooperatifler vardı: Bir kooperatif fiyat teshili için, kontrol komisyonuna çok renkli şık bir sveter yollamış, iyi bir fiyat almıştı. Ama aslında, sattığı biçimsiz gri sveterlerdi. Dördüncü kalite ceketlerin en iyi kalite diye gösterildikleri vâki idi. Perde imal eden bir kooperatif, kullandığı pamuğun kalitesini düşürerek ve perdelerin enini daraltarak 40 bin dolar kâr etmişti.

Sergi, bunun gibi daha bir yığın aksaklığı teşhir ediyordu. Ticaret müfettişleri, kalitesiz ve yüksek fiyatlı mallar yüzünden halkın uğradığı zararları belirtmeye bilhassa itina göstermişlerdi. Hattâ bu aksaklıkların halka kaça malolduğunu gösteren hesaplar yapmışlardı. Sergi bilhassa fabrika direktörleri, fiyat komisyonu üyeleri, ticari mevzularla iştigal eden şahsiyetler tarafından defalarca gezildi. Ne\v York Times'ın muhabiri bile davetliler arasındaydı. "Yabancılara rezil oluıuz" gibi devekuşu siyasetine gidilmemiş, henüz emekleme devresinde bulunan Polonya istihlak maddeleri sanayii mamullerinin en acayip örnekleri, yabancılardan gızlenmemişti.

Sergide fabrika direktörlerinin cephelerinden çıkardıkları deftercikleri uzun notlar aldıkları, sonra beraberlerinde bir sürü memurla birlikte yeniden sergiye geldikleri ve memurlarla hararetli münakaşalara giriştikleri görüldü. Polonya basını aksaklıkları uzun uzun yazdı. Hiç kimse basını görülmemiş kalkınmayı -Polonya hakikaten hızla kalkınan bir memlekettir- baltalamakla suçlandırmadı. Aksine, aksaklıkları duyurduğu için basın tebrik edildi. Zira Polonvalı idareciler, aksaklıkların düzeltilmesi için her şeyden evvel aksaklıkların ortaya çıkaril* ması gerektiğine inanıyor, basını bu yolda çalışmaya teşvik ediyorlardı.

Polonyadaki serginin sanayi mamullerinin memleketimizdeki acıklı halını hatırlatmaması imkânsızdır: Yazmıyan mürekkepler, yapışmıyan otomobil lâstiği yamaları, traş etmiyen jilet bıçakları v.s. bugün herkesin rastladığı normal hâdiselerdir. Bu hâdiseler karşısında, acaba idareciler ne yapmaktadırlar? Yaptıkları zafer kasideleri okumaktan ibarettir: "Artık dışarıya mutaç değiliz. Gerekli sanayi mamullerinin yüzde 90 ını dahilde yapıyoruz" gibi sözler, mesul politikacıların ağsın-

Ya Ekmek, Ya Hürriyet!

Ana malzeme olarak "Hürriyet" ve "Demokrasi" kelimelerinin kullanıldığı miting nutuklarıyla etrafında taraftar toplıyan ve buradan aldığı kuvvetle iktidar mevkiine ulaşan D. P., programındaki taahhütleri omuz arkasına atmağa başladığı günden itibaren, bu hareketine bir mazeret aramaktadır. Bulunan mazeretlerin en beğenileni, şüphesiz, şu meşhur görülmemiş kalkınmadır. Hürriyet ve demokrasi lafları D. P. idarecilerinde artık eski şevki uyandırmağa kâfi gelmemektedir. Bilâkis söz dönüp dolaşıp hürriyetlere dayanınca, parmaklar şimdi şeker veya çimento fabrikalarını göstermekte ve vatandaşların gözlerinin içine baka baka şu sual sorulmaktadır: "Hürriyet mi istersiniz, yoksa fabrika mı?"... Eski gözü kapalı hürriyet âşığı Demokratlar, halkın fabrikaları hürriyetlerine tercih ettiği iddiasındadırlar. Bu iddia, unutulan programın bir mazereti olarak sık sık sahneye sürülmektedir. Bu mazeret, 1957 seçimlerindeki D. P. beyannamesinde Kalafat tarafından bir doktrin haline getirilmiştir: Evvelâ kalkınma, sonra hürriyet...

Daha geçen hafta, Koordinasyon Bakanı Sebati Ataman, Zonguldak D. P. kongresinde "17 bin okul hürriyeti"nden bahsetmiştir. Şu "efsunkâr didarı hürriyet" D. P. edebiyatında artık iyice gözden düşmüş, bir alay mevzuu haline getirilmiştir. Muhalefetin rejim meseleleri hakkındaki endişelerini, D. P. Genel Başkanı "O da neymiş?" diye istihza ile karşılarken, Zafer bunlar hakkında "işporta malları" diyecek kadar ileri gitmekte bir mahzur görmemiştir. Şimdiki didarın adı kalkınmadır ve iktidar edebiyatının bütün kasidelerinin ilhamı kalkınmadan -hem de görülmemişi- gelmektedir.

Hakikaten kalkınıp kalkınmadığımız suali bir kenara bırakılsa bile, yeni sevgilinin damarlarındaki kanın "dolar" olduğu münakaşasız kabul edilen bir hakikattir ve bu dolarları elimize sayan adam, hürriyet bahsinde kalkınma edebiyatçıları ile ayni fikirde olmadığını açıklamıştır. Başkan Eisenhower, dış vardım dolayısile Kongrede okunan mesajında bu görüşü açıkça ifade etmiştir: "Hiç bir milletin ekmek ve hürriyetten birini seçmek zorunda kalmamasını temin etmek, bizim -Amerikanın- ve hür dünyanın diğer milletlerinin vazifesidir". Ayni mesajda yer alan diğer bir cümle: "İspata çalıştığımız dâva şudur: İnsanlar hayat seviyelerini yükseltmek isteyebilirler; ama bunun için de hürriyetlerinden feragat etmeleri gerekmez".

Dolarları alanların ilk unuttukları şey dolarların niçin alındığı olsa bile, hiç bir mazeretin örtmeye muvaffak olamıyacağı çıplak hakikat ortadadır: Her şeyden önce hürriyet... Mensubu olduğumuz hür dünyanın temel hedefi budur ve günümüzde görülmemiş kalkınma edebiyatını, kısılan hürriyetlerin bir bedeli olarak kabul etmeğe imkân yoktur.

dan her gün işitilmektedir. Hattâ bir de Sanayi Sergisi açılmış, geçen yaz İstanbulda bazı kraldan fazla kralcıların bile çarşıda görmediklerini itiraf ettikleri mallar, görülmemiş kalkınma propagandasına uygun bir tarzda teşhir olunmuştur. Ne var ki bu sergiden akılda kalan yegâne şey, üstündeki boyası dökülünce traktör imal eden bir Alman firmasının alameti farikası ortaya çıkan "yerli malı" traktörden ibarettir.

Müşterek Pazar

Hububat anlaşması

Müsterek Pazar anlaşması çerçevesinde, Fransa ve "Almanyanın imzaladıkları uzun vadeli hububat anlaşması, bu haftanın başında Türkiyede, Müşterek Pazarın kurulmasından beri duyulan endişeler} daha da kuvvetlendirdi. Zira bu anlaşma, Almanya gibi vazgeçmemize imkân bulunmıyan büyük bir pazarın hububat ihtiyacının temininde Fransaya kaymasına sebep olacaktır. Filhakika dört yıl için imzalanan ve uzatılması mümkün olan anlaşmaya göre. Fransa 1962 ye kadar Almanyaya 3190 bin ton hububat satacaktır. İlk yıl 700 bin ton hububat -200 bini arpa, 500 bini buğday, ihraç edilecek, zamanla bu miktar arttırılacaktır. Satışlar dünya fiyatları üzerinden yapılacaktır.

Bu duruma göre Almanyanın önümüzdeki yıllarda hububat ihtiyacının- kısmı küllisi Fransa tarafından temin edilecek, neticede Türkiyenin Almanyaya olan hububat ihracatı gittikçe artan güçlüklerle karşılaşacaktır.

Hububat anlaşması, Müşterek Pazarın tesisi dolayısile Türkiyenin önüne dikilen yeni manialaların hiç te küçümsenemiyecegini gösteren bir işarettir. Pazara dahil memleketler zirai istihsallerini rasyonel bir şekilde arttırdıkça, "Altılar"a tütün, yaş meyva, sebze, fındık, nebati yağ -başlıca ihraç mallarımız bunlardır- satmak güçleşecektir.

Manialarım bertaraf edilmesi için, hâlen bütün ümitler pek yakında tekrar başlıyacak olan Serbest Pazar görüşmelerinin müsbet netice vermesi. ve Serbest Pazar içinde az gelişmiş memleketlerin hususi durumlarının tanınması lâzımdır.

Dış Yardım

Mezarlıktaki zenginlik

Geçen hartanın sonuna doğru. Eisenhower'in dış yardım dolayısile Kongfeye gönderdiği mesajı dinleyen sayın senatör ve temsilcilerin çoğunun ilk reaksiyonu 3 milyar 930 milyon dolara ulaşan yeni yardan programını çok fazla bulmak oldu. Senatonun Demokrat liderlerin-

William H. Drapper
İktisadî yardırma balta!..

den Mike Mansfield, uzun boylu hesaba lüzum görmeden "3 milyar dolar yardım kâfi" dedi. Diğer birçok Kongre üyesi fikirlerini "Başkan, programı iyi savundu ama, istediği meblâğ çok yüksek" şeklinde ifade ettiler.

Hakikaten Eisenhower, bu yıl çok kuvvetli bir gerekçeyle ortaya çıkmıştı. Kongre üyelerini "Amerikanın tarih mezarlığında en zengin memleket" elmasını istemiyorlarsa, yardım programım "delice bir cüretkârlık"la budamamaya davet ediyordu. Rus tehlikesi her zamankinden fazlaydı. Askerî sahada füzelere sahip olan Ruslar, iktisadî sahada taarruza geçmişler ve geçen yıl 17. memlekete 1 milyar dolar yardım yapmışlardı. Amerikama bu taarruza çok daha büyük ölçüde mukabele etmesi lâzımdı.

Sayın Kongre üyelerinin gözlerinde büyüyen dış yardım miktarı aslında hiç te büyük değildi. Yeni hükümet teklifi, geçen yıla nazaran 12 milyon dolar azdı. Halbuki dış yardım ihtiyacı yıldan yıla hızla artıyordu. Bundan başka hükümetin istediği yardım tahsisatının -yani 3 milyar 930 milyon doların- yüzde 62 si -2 milyar 435 milyon dolar- askerî yardıma gitmekteydi. İktisadi yardıma ancak 1,5 milyar dolar kalmaktaydı ki bunun büyük kısmı da hibe değil, borç olarak verilmekteydi. Hükümet yardımın arttırılması lâzım geldiği fikrindeydi. Bilhassa dış yardım işleriyle uğraşan, Dulles'ın yardımcılarından ve Kalkınma İkraz fonunun fikir babası Dillon iktisadî yardımı arttırmak için çok çalışmıştı. Ama dış yardım hakkında tavsiyelerde bulunmak üzere incelemeler yapmakla vazifelendirilen sabık NATO temsilcisi William H. Drapper heyetinin raporu işin rengim değiştirdi. Amiral Rarford'un başrolünü oynadığı heyet, askerî yardımın arttırılması gerektiği fikrine varmıştı. Bu da tabiî iktisadî yardımın kısılması suretiyle yapılacaktı. Rapora göre, askerî yardım da gelişi güzel verilmemeliydi. NATO üyeleri bu yardımı en faydalı şekilde kullandıkları halde, Asya memleketlerine yapılan yardım dolarların atılmasından farksızdı. Pakistan, İran v.s. gibi Asya memleketleri askerî yardımdan beklenen istifadeyi sağlıyamıyorlardı. Şu halde NATO üyelerine yapılan askerî yardım artırılmalı, diğerleri kısılmalıydı.

İşte hükümet yeni programa bu tavsiyeye uyarak hazırlamıştı. Sayın Kongre üyelerinin bu yolda hükümetten ileri giderek askerî yardıma dokunmadan, iktisadî - yardanı budayacakları tecrübeyle bilinmektedir.

Orta Doğu

Kasımın amcası

Bu haftanın başında Nasır ve Kasım arasındaki sinir harbi devam ederken, Moskovadan beklenen ses geldi. Krutçef, Kasımın tarafındaydı, ama Nasıra karşı açıkça cephe almak mecburiyetinde kalmayı da arzulamıyordu. Rus Başbakanına göre, zorla güzellik olmazdı. Irak, Birleşik Arap Cumhuriyetine girmek istemiyorsa ısrar edilmemeliydi. Irakın zorla yola getirilmek istenmesi "kuvvetlerin dağılmasına" sebep oluyor, istiklâl mücadelelerinde Arap halklarım zayıflatıyordu. Aklıselim hakim olmalıydı. Hele komünistlere çatmak, "reaksiyonerler"den alkış toplamaktan başka bir işe yaramazdı.

Nasıra verilen bu nasihatlerden soma Krutçef, asıl baklayı ağzından çıkardı. Rus Başbakanı "Irak halkı, siz, 'başınız derde girdiği zaman yardımınıza koşmağa hazır, itimâda şayan, diğerkâm dostlara sahipsiniz." Bu "diğerkâm dost" Rusya idi. Onun diğerkâmlığına gerçi kimse inanmadı, ama yardım hususundaki sözlerinin boş lâftan ibaret olmadığını göstermek için, Nikita Amca, Iraka derhal 550 milyon ruble -resmi kurdan 130 milyon dolar- verdi. Bu, Rusyanın Iraktaki kazançlarından gönül rızasıyla vazgeçmiyeceğinin deliliydi. Kasım 'başı çıkışır da Rusyadan askerî yardım isterse, Rusya ya Orta Doğudaki nüfuzunu kaybetmek, ya dünya harbini göze alarak Kasımın imdadına koşmak zorunda kalacaktı. Rusyanın mecburiyet karşısında ikinci şıkkı seçeceği hususunda kuvvetli karinerler vardı. Ama böyle bir tercih karşısında kalmadan Irakı ve diğer Orta Doğu memleketlerini yavaş yavaş içerden fethetmeyi arzuladığı muhakkaktı. Batının menfaati de, dünya harbine götürecek tehlikeli hareketlere girişmeden, bölge memleketlerini demokrasi dâvasına kazanmaktı. Yalnız kısa vâdeli gayeler, Batılılara şimdiye kadar hakiki gayeleri unutturmuştu.

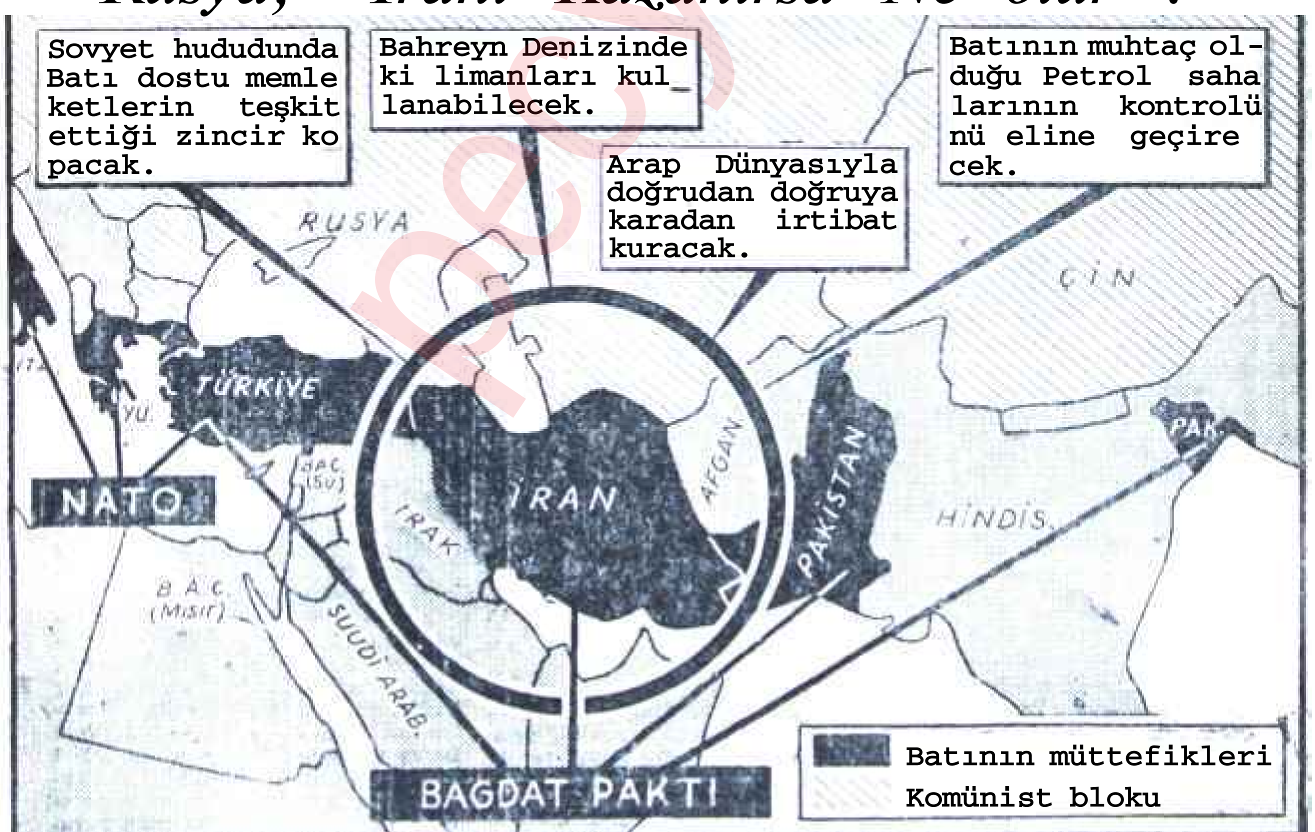
Final maçı

Birleşik Arap Cumhuriyetinin muhtelif köşelerinde tertiplenen Irak aleyhtarı nümayişler bu haftanın ortasında iyice hararetlendi. Musulda Albay Abdülvahap Şevvaf tarafından girişilen ihtilâl hareketinin kanlı bir şekilde bastırılışından sonra, iki komşu Arap devleti arasındaki münasebetler çok gergin bir safhaya girmiştir. Şamda başlayıp Kahirede devam eden nümayişler serisi de bu münasebetlerin büsbütün gerilmesine yol açmakta, Nasırla Kasım arasındaki nihai mücadele saatinin geldiği intibaı uyanmaktadır.

Birinci büyük nümayiş geçen hafta Şamda tertiplenmişti. Kuzey Iraktaki isyanın bastırılışı sırasında Suriye topraklarına iltica eden, fakat aldığı yaralar yüzünden orada ölen Albay Muhammed Said Şahap adında bir Iraklı tugayın cenaze merasimi. Nasır hükümetinin ustalıklı tedbirleri sayesinde kısa zamanda Irak aleyhtan büyük bir gösteri yürüyüşü nâr line gelmişti. Meydanlarda, sokaklarda toplanan takriben 250 bin kişilik bir kalabalık, hem cenazenin arkasından tekbir getirip dualar okumuş, hem de Kasıma bol bol küfür etmişti. Şamdaki nümayişlere bütün gençlik teşekkürleri ve hattâ ilkokul talebeleri bile katılmıştı. Siyah önlüklü ve beyaz yakalı çocuklar "Kahrolsun Kasım!" nidalarıyla sokaklarda dolaşmışlar, saçlarına pembe kurdelâlar takmış küçük kızlar seslerinin çıktığı kadar "Komünistlere ölüm!" diye "bağırmışlardı. Kalabalığın arasında dolaştırılan levhalarda "Nuri Said gibi Abdülkerim Kâsımın da sokaklarda sürüklendiğini göreceğiz!" cümlesine de rastlanıyordu.

Nâsır, halkın bu feveranından faydalanmak ve Iraktaki rejime şiddetle hücum etmek fırsatını kaçırmadı. Kızgındı. Kâsımı dinsizlik ve komü-

Rusya, İranı Kazanırsa Ne olur ?

nistlikle suçlandırdı. Bağdatta kurulan rejim, başlangıçtaki gayelerinden uzaklaşmıştı. Nuri Sait Paşa ve Kral Faysal rejimi devrildiği zaman, Iraktaki ayaklanma Arap milliyetçiliğinin bir zaferi olarak alkışlanmış, Nâsır da elinden geldiği kadar yeni rejimin kökleşmesine yardım etmişti. Fakat, ilk zamanlar Birleşik Arap Devletiyle Irak arasında her ân beklenen yakınlaşma bir türlü vuku bulmamıştı. Bilâkis, Bağdattaki hükümet, Albay Arif gibi Nâsırcı unsurları yavaş yavaş tasfiye etmiş, Birleşik Arap Devletine yaklaşacak yerde Ruslarla sıkı münasebetler kurmuştu. Nâsıra göre, kendisi General Kasımla buluşmak için dört defa teşebbüse geçmiş, dördünde de teırlenmişti.

Sola dönüş

Bağdattaki hükümette sol unsurların ağır basışı son zamanlarda kimsenin gözünden kaçmamıştı. Nuri Said zamanında memleket dışına kaçmağa zorlanan veya hapishanelere doldurulan unsurlar, yeni rejimle birlikte gayet kesif bir kampanyaya girişmişler, memleketteki muhtelif cemaatler arasında mevcut çekişmelerden de faydalanarak hükümetin muhtelif kademelerine nüfuz etmişlerdi. Musulda çıkan isyan bu sola doğru kayış karşısında hazırlıksız ve kendiliğinden ortaya çıkan bir ayaklanma mahiyetindeydi.

Hakîkaten artık kapanmış olan Musul hâdiseleri yakından incelendiği zaman, herhangi bir plânın ve hazırlığın yokluğu hemen göze çarpmaktadır. Albay Abdülvahap Şevvaf Musulda cereyan eden bâzı hâdiselerin tesiriyle silâha sarılmış, fakat önceden memleketin başka bölgelerindeki kumandanlarla anlaşmadığı için, giriştiği ayaklanma mevzii kalmıştı. Kamil Kazancı adında bir Ermeni komünistin Musul sokaklarında tertiplediği barış yürüyüşü sırasında -ki resmî açıklamalara göte 250 bin kişi katılmıştı- Garnizon Kumandanı Abdülvahap Şevvaf'ın aldığı tedbirler dolayısıyla çıkan karışıklıklar "Kuzey Irak isyanı" denen hareketin başlamasına sebep olmuştu.

Bu hafta başında, hükümet kuvvetlerinin müdahalesinden sonra Musul sokaklarında hâlâ kan akmaktaydı. Şimdi sıra, meydanı boş bulan komünistlerdeydi. Şehri ele geçiren hükümet kuvvetlerinin açıkça himaye ettiği komünist gruplar, isyan günlerinde kendilerine yapılanların acısını fazlasıyla çıkarmaktadırlar. Komünistlere radyoda söz verilmektedir. Bağdat Radyosu da "Kültür Cemiyetleri ve Sendikalar irtibat komitesi", idamlar, Ordu ve hükümette tasfiyeler yapılmasını ve kütlelerin silâhlandırılmasını istemiştir. Bunlar komünistlerin talepleridir. Bu sayede halkı silâhlandırmak ve Times'in tâbiriyle "ambriyon hâlinde Sovyetler" kurmak arzusundadırlar. Tıpkı 1917 ihtilâlinde olduğu gibi.

Garnizon kumandanının öldürdüğü Kâmil kazancının cesedi de Bağ-

Cemal Abdülnâsır
Kapsül!..

data kadar büyük merasimle taşınmıştı. Geçen hafta sonunda Bağdatta tertiplenen cenaze alayının Birleşik Arap Cumhuriyetindeki nümayişlerden hiç farkı yoktu. Tabutun arkasına sıralanan 150 bin kişilik kalabalık "Kahrolsun Nâsır!, Kahrolsun Arap Emperyalistleri!" diye bağırmıştı. Ayrıca Nâsırın kartondan yapılmış büyük bir resmî de sembollik bir şekilde Bağdat sokaklarında idam edilmişti.

Açılan gedik

Irakla Birleşik Arap Cumhuriyeti arasındaki gerginlik sadece meydan nutuklarına ve sokak gösterilerine münhâsır kalmadı. Hudut boylarında da sık sık hâdiseler çıkmağa başladı. Musul isyanım takip eden günlerde, Irak Hava Kuvvetlerine mensup jet uçakları Suriye topraklarına altı kilometre kadar tecavüz etmişler ve bir köyü bombalamışlardı. Birleşik Arap Cumhuriyeti uçakları misilleme hareketine geçmemişlerdi. Nâsır, kendi propagandası için bu hâdiseden de ustalıkla faydalanmasını becermiş, "Arapların Araplara ateş açmasını doğru bulmadığı için" mukabele emri vermediğini bildirmişti. Fakat, Suriye Irak sınırı yakınlarında Birleşik Arap Cumhuriyeti kuvvetlerinin manevralara başlaması için emir verilmesi, geciktirilmemişti. Bağdatta, Şamda ve Kahirede söylenen nutuklarla büsbütün körüklenen bu gerginlik, Orta Doğunun daha da karanlık günlere doğru gitmekte olduğunu göstermektedir.

Fakat asıl mühim olan, Bağdat rejiminin artık açıkça sola kaymış olmasıdır. Batının Orta Doğuda kurmağa çalıştığı savunma hattı bakımından bunun neler ifade ettiği ise, fazla izaha lüzum göstermiyecek kadar açıktır. Hele bir de İran, Rus hâkimiyetine düşerse, Rusya karayolundan Orta Doğuya girmiş olacaktır.

İran

Şahın derdi

Irakın artık su götürmez bir şekilde sola kayışı karşısında, İranın durumu büyük ehemmiyet kazanmak. tadır. Dünyanın bu köşesinde kurulmuş olan setin -Iraktan açılan gedik tesiriyle- büsbütün çökmemesi için dahilî durumu bakımından kuvvetli ve güvenilir bir İranın mevcudiyeti elzemdir. Aksi takdirde, kuzeyden gelen nüfuz gayretleri karşısında Batı bir daha ele geçirilmesi imkânsız kayıplara uğruyacaktır. İtiraf etmek lâzımdır ki, İran henüz bu "kuvvetli ve güvenilir" müttefik intibaını verebilmekten çok uzaktır. Karaşi toplantıları sırasında Şahın giriştiği diplomasi cambazlıkları henüz unutulmuş değildir. Son imzalanan karşılıklı müdafaa anlaşmaları bu tatsız hatıraları unuttursa bile, asıl mühim mesele, yani İranın dahilî bünyesi hâlâ endişe verici mahiyetini muhafaza etmektedir.

Şah, İranı komünizmden korumak için en kestirme yolun memleketteki toprak ağalarının nüfuzunu kırmak, hükümet çevrelerindeki suistimalleri önlemek, basının tenkidlerine müsamaha göstermek ve halk idaresini yerleştirmek olduğunu düşünecek yerde, tahtını muhafazaya yarayacak işlerle uğraşmaktadır. Bunların başında, dahilden gelebilecek tehlikelere karşı da Amerikan teminatı bulmak tasası vardı. Son anlaşma, bu noktanın az çok hâlledilmiş olduğunu göstermektedir. Şimdi sıra, Şahın -yine sevgili tahtıyla alâkalı, ikinci tasasına gelmiştir.

Çorba da pişti...

Muhammed Rıza Şah Pehlevî, kendisine tosun gibi bir veliaht hediye edecek kadını henüz bulamamıştır. İtalyan prenseslerinden Gabriella hakkında plânlar da genç kızın "ben babam yerindeki adamla evlenmem!" diye dayatması karşısında suya düşmüştür.

Fakat, son gelen haberler, bu işi gayet sıkı tutan ve büyük bir azimle takip eden Şah hazretlerinin nihayet emeline yaklaşmak üzere olduğunu göstermektedir. Pariste çıkan "Ici-Paris" adlı haftalık gazete tarafından bildirilen ve bu gibi mevzularda otorite sahibi İtalyan gazeteleri tarafın* dan da tekrarlanan bir habere göre, Muhammed Rıza Şah Pehlevî -yaş kırk. İsveçli prenses Birgitta ile evlenmek arzusundadır. İsveç Kralının ikinci çocuğu olan genç ve güzel Prenses jimnastik öğretmenliği yapmaktadır. Avrupada dolaşan şayialara göre, prensesin resimlerine vurulan ve methini duyan Şah, derdini

İngiltere Kraliçesinin amcası Lord Mountbatten'e açmış, o da durumu kızkardeşi İsveç Kraliçesi Luisa'ya yazmıştır. Şimdi, Şahla Birgitta'nın ailesi arasında şahsî temas imkânları aranmaktadır. Danimarka Kralının davetlisi olarak 14-16 Mayıs tarihleri arasında Kopenhagı ziyarete gelecek olan Muhammed Rıza Şah, bu şahsî temas için istediği imkânları da bulacaktır.

Vücudunun güzelliği ile tanınan Birgitta'ya gelince, genç prenses, İtalyan Gabriella gibi acele etmemiş, "olmaz" dememiştir. Hattâ, Şahın kayak meraklımı olduğunu gayet iyi bildiği için, jimnastik mektebini talan bırakmış, doğru Avusturyadaki Sankt Anton şehrine gidip kayak dersleri almağa başlamıştır.

Doğu - Batı

Bitmeyen yolculuk

Bu hafta başında Hıristiyan Demokrat Partisinin bir toplantısında konudan Alman Şansölyesi Konrad Adenauer, katı bir edayla "bu defa da harp çıkmıyacak" diyordu. İhtiyar politikacıya göre, şimdiki bühtan gecen seneki buhranlar kadar tehlikeli değildir, günkü artık Batı dünyası her zamankinden daha birleşmiş bir durumdadır ve üstelik Fransa iç buhranlar ortasında bocalamamaktadır.

Adenauer'ir konuşmacı Macnüllan'ın Bonn'dan ayrılışından birkaç gün sonra oluyordu ve bu konuşmada İngiliz Başbakanının yatıştırıcı tesirini sezmek mümkündü. Macmillan Paristen sonra Alman başkentine gelmiş, Berlin meselesindeki İngiliz görüşünü tekrar izah etmişti. Londra hükümetine göre, Batılıların tutumunda esaslı bir değişiklik yapmadan ve büyük tâvizler vermeden de Ruslarla anlaşmak mümkündür. Moskova seyahati şuasında Krutçefin anlaşma taraftarı olduğu ve -bütün tehditlerine rağmen. Berimde harp çıkarmak istemediği anlaşılmıştı. Şimdi Batı diplomasisine düşen vazife, Dulles'ın tutumunu bırakıp "müzakere yolu"na girmekti. Masa başına oturmadan karşılıklı sert atıp tutmalar dünya meselelerini girilen çıkmazdan kurtarmak için asla kâfi sayılamazdı.

Macmillan, Moskovadan başlayıp Paris ve Bonn'dan geçen yolculuğunu bu haftanın sonunda Ottowa ve Washington'a kadar uzatacaktır. Bu hafta sonunda Eisenhower'in dinlenme çıftuklerinden birinde -Başkanın böyle üç dört çiftliği vardır- yapılacak olan görüşmelerde Macmillan kendi uzlaştırıcı fikirlerini kabul ettirmeğe çalışacak , Amerikalıları da Ruslarla beraber masa başına oturtmak için epey uğraşacaktır. İke, Macmillanın ziyaretinin arifesinde yaptığı konuşmada "yaza bir toplantı muhtemel" diyerek, sevgili arkadaşı "Mac"ı pek fazla üzmeye niyetli olmadığını göstermiştir.

Kasım, Nasır ve Ötekiler

Irakta muvaffakiyetsizlikle neticelenen ihtilâl teşebbüsü, bir Irak meselesinin mevcud yetini dünya halk efkârının gözleri önüne serdi: Düne kadar, Nasırı Nikita Amcanın bir kuklası şeklinde görenler ve gösterenler, Birleşik Arap Cumhuriyeti Başkanının komünizm aleyhindeki şiddetli sözlerini işiterek şaşırdılar ve ondan daha tehlikeli kuklaların mevcut olabileceğini anladılar. Evet, Nuri Saidin memleketi, onun zamanında ekilen tohumlar yüzünden -zira ifrat, tefriti doğurur- Orta Doğuda b r komünist adası haline gelmek tehlikesiyle karşı karşıyadır. Gerçi henüz tamamile kaybedilmiş bir şey yoktur. Ama Nâsır ve Nâsır taraftarlarının giriştikleri kuvvet denemelerinin, komünistlerin ekmeğine yağ sürdüğünü kabul etmek lâzımdır. Bilhassa Albay Şevvafın akamete uğrayan ihtilâl teşebbüsü, mutedil kvmselenin ve Nâsır taraftan milliyetçilerin yıldızını söndürmüş, dolayısile Iraktaki aşırı soldular ve komünistler için bir zafer olmuştur. Nasırın resimlerinim en çok rağbette olduğu Bağdatta, 100 binlerin bu gün Kasımın peşinde gittiğini son hâdiseler göstermiştir. Hatada ısrar edilirse, komşu memleket gözlerimizin önünde bir komünist peyki haline gelebilecektir ve buna halkın sevmediği Nuri Sait idaresi devrilince Lübnana paraşütçüler indiren Amerika, büyük bir ihtimalle, seyirci kalacaktır. Başı sıkışan Kasmı Rusyadan imdat isterse, Lübnana hükümetin ricası üzerine asker gönderen hukuksever Amerika ne diyebilecektir ki? Irak hanedanının devrilmesinin yarattığı telâş içinde, bu kötü çığırı bizzat o açmıştır. Bu durumda ya Irakın göz göre göre komünist adası hafine gelmesine seyirci kalacak, ya Lübnan müdahalesinin hukuken hakli duruma getirdiği Ruslarla Üçüncü Dünya Harbine yol açacak silâhlı bir çatışmayı göze alacaktır. Hukukun hakim olduğu ve halk efkârına kulak verilen bir demokraside, hiç şüphe yok, birinci şık tercih edilecek, Irakın bir komünist adası haline gelmesine çaresiz seyirci kalınacaktır.

O halde bir komünist olmadığı bilinin Kasımı, Ruslardan İmdat istemeye zorlayacak jestlerden kaçınmak lâzımdır. Bağdat Paktı üyeleri -bilhassa Irak hanedanı devrildiktin sonra telâşa kapılan İran hükümeti- bu, hakikati anlamalı, Bağdat ile aralarında mevcut gerginliği arttıracak hareketlerden vazgeçerek, buzları eritmeye çalışmalıdırlar. Ortaçağdan kalma tahtları, ağzını açınca zelzeleye uğratan Nâsır, durumun hususiyetim görüp iyi de olsa. kötü de olsa Irak halkının çoğunluğunun bugün tuttuğu bir hükümeti Moskovanın eline düşürecek tazyiklere son vermelidir. Hepsinden mühimi Amerika -ki bir ara Kasımı Nâsıra karşı oynamayı düşünmüştü- Nâsıra Kasıma karşı oynamak sevdasına kapılmamalıdır. Ondokuzuncu asırdan kalma bu oyunların, Rusların Orta Doğudaki nüfuzunu arttırmaktan başka bir işe yaramadığını tecrübeler göstermiştir. Yapılacak iş İranda ve bölgenin diğer memleketlerinde temelleri sağlam bir istikrarın teminidir. Bu da ancak demokratik idarelerin kurulması, sosyal reformlara girişilmesi, ve hayat seviyesinin yükseltilmesine çalışılması ile mümkündür. Orta Doğuya, meslekten bir asker gözüle -ki sadece petrol ve askeri üsler görülmektedir- bakmaktan vazgeçtiği takdirde dünyanın en zengin ve en demokrat memleketi bölge hükümetlerini istikrar yoluna sevktilebilir.

Bütün bunlar yeni lâflar değildir. Geçen yıl. sonbaharın başında Eisonhower Birleşmiş Milletlerde yaptığı konuşmada ayıtı dili kalkınmış, bölge için Amerikanın yardımı edeceği bir kalkınma plânından bahsetmişti. Ama, fiiliyatta değişen hiç bir şey yoktur. Askeri anlaşmalar, ince diplomatik oyunlar devam etmekte, gerisi unutulmaktadır. Halbuki bazı devekuşu realistlerinin çok romantik bulduğu cömert jestler sayesinde. Hür Dünya lideri, bugün için komünist olmıyan Irak ve bütün Orta Doğuyu ümitsizlik ve çaresizlikten -yani komünizme götüren en kısa yoldan- geri çevirmek imkânına sahiptir.

İspanya

Kaçırılan paralar

Yabancı memleket bankalarındaki paraların kimlere ait olduğunu bilinenin imkânsız olduğunu iddia edenler, bu hafta başında İspanyadan gelen haberler karşısında bir hayli şaşırdılar. İspanyol hükümetinin resmî gazetesi, yabancı memleketlerde para bulunduran vatandaşların listesini -hem de karşılarında banka hesap numaralarıyla birlikte- yayınlanmıştır. Bunlardan 369 kişi, kaçırdıkları para miktarıyla mütenasip olmak üzere, 200 liradan 6 milyon liraya kadar varan para cezası ödemek mecburiyetindedirler. 872 kişilik listedeki 149 isim İspanyada oturan yabancılara aittir ve bunlar takibata uğramıyacaklardır. Bunlardan ve suçlu görülen 369 kişiden geriye kalanlar da, ya işleri dolayısıyla dışarıda para bulundurmak zorunda kaldıkları için, yahut da tamamen ma-

De Gaulle'e İlk İhtar

Aydemir BALKAN

Parla, Mart...

Geçen hafta Fransanın tana 38 bin bucağında belediye seçimleri yapıldı. Beşyüz binden fazla Belediye Meclisi üyesini seçmek için yapılan bu seçimler, Fransız milletinin özelliklerinden birini göstermek itibariyle çok ilgi çekicidir. Fransızların General de Gaulle ile halaylarının sona ermek üzere olduğuna inanmak için ciddi sebepler mevcuttur.. Bu defaki belediye seçimleri, daha beşbuçuk ay evvel yapılan genel seçimlere nazaran hayli değişik ve sürprizli neticeler vermiştir. De Gaulle taraftarlarının partisi UNR, hemen her yerde gerilemiş, bir çok bölgelerde de sosyalist ve komünistlerin karşısında mağlûbiyete uğramıştır. Fransızların çoğu, hayal kırıklığı ve şartların gittikçe daha da kötüleşmesi üzerine, oylarını daha ziyade emekçi partilere vermeği tercih etmişlerdir. Komünistler beş ay öncesine nazaran % 8,6 bir kazanç kaydetmişler, birçok bölgelerde ise ilk turda mutlak çoğunluğu sağlamışlardır. Geçen seçimlerde mağlûbiyete uğrayan radikallerin, sosyalistlerin ve cumhuriyetçi grupların da kazançları ehemmiyetlidir. Bir çok bölgelerde sosyalistlerle komünistler ''müşterek liste" yapmışlar, '«Halk cephesi" heyulasının bazı zihinlerde yeniden yer etmesine sebep olmuşlardır...

Ancak, ne komünist oylarının bu kadar hızla artması, ne de müşterek listeler, Fransanın, sağdan sola, geniş bir harekete geçtiğini gösteremez. Bu hükme varmak için vakit erkendir. Fakat Fransızlar, geçen sonbaharın mahut referandumlarından, seçimlerinden sonra, intikamlarını pek çabuk almışlardır. Çünkü bir çok Fransız aldatıldıklarına veya aldandıklarına inanmakta, UNR'in, ne barışı., ne de huzuru getiremedikten başka, memlekette her türlü otoriter idare heveslilerine- hattâ faşizme- müsamaha ettiğine hükmetmektedirler. Ne Cezayir savaşı makul bir neticeye ulaşmış, ne de hayat pahaldığına, geçim güçlüğüne çare bulunmuştur. Üstelik yeni mahrumiyetler, yeni sıkıntılar başlamıştır. Belediye seçimleri bu halin ve Fransız milletinin politik şuurunun tabii neticesidir, son seçimler iktidardakilere ve daha fazla iktidar heveslilerine bir ihtar, bir "dur" işaretidir. Bu son mağlûbiyetten, bu dersten hisse çıkarmak ve tedbir almak için henüz vahit vardır. Ancak önümüzdeki Senato seçimlerinin de gene bu şartlar içinde geçeceğine inanmak için belirli emareler mevcuttur. Belediye seçimlerini genel seçimlerden sonra yapmanın hem siyasi supap olarak, hem milletin nabzını yoklamak bakımından ne kadar faydalı ve lüzumlu bir hareket olduğu bu vesileyle de tekrar ortaya çıkmaktadır.

General de Gaulle'un bu ihtarlardan ders alıp tedbirlere girişeceğini zannediyoruz. Hattâ, muhtemelen, De Gaulle de, müfritlere kesin bir cephe almak, daha enerjik hareket edebilmek için, halk tarafından kendisine bir koz, bir dayanak verilmesini beklemekteydi. Cezaylrdeki bütün liberal hareketlerinde müfritler tarafından frenlenen, hattâ sabote edilen De Gaulle, belki şimdiden sonra çabuk ve tesirli hareket etmek için politik "alibi"yi bulmuş olacaktır. Zaten son seçimlerde De Gaulle'un şahsının hedef tutulduğunu sanmak yanlıştır. Fransızların büyük çoğunluğu, Generale hâlâ büyük sevgi ve saygı duymaktadır. Bunu hissetmemek imkânsızdır. Ancak, bu tertemiz insanın, bu büyük vatanperverin de çeşitli cereyanlar, çeşitli menfaat kavgaları ortasında, sabırla beklediği, zaman kazanmağa çalıştığı da bilinmektedir.

Hiç beklenilmedik bir şekilde, Almanya ve Adenauer ile, siyasi bakımdan el ele veren De Gaulle, dünya siyasetinin, bilhassa Batı blokunun inkâr edilmez hakemi ve sözcüsü rolüne gelmektedir. Dünya ise yıllardan beri yeniden -hem de çok ciddi olarak- bir harp tehlikesi karşısmdadır. Berlin buhranının vâdesi yaklaştıkça savaş bulutları Avrupa Ufkuna yığılmaktadır. De Gaulle, beynelmilel prestijini ve kuvvetini muhafaza edebilmek İçin kendi memleketinde siyaseten zayıflamamak, yıpranmamak zorundadır.

Onun için De Gaulle'un, Fransız milletinin kendine yaptığı bu ihtara kulak asacağına ve son seçimlerden lüzumlu dersleri çıkaracağına inanıyoruz. Mendes - France'ın sözü şimdi her zamandan fazla mâna kazanmaktadır:

— "Hükümet etmek demek, tercih yapmak demektir..."

şumane maksatlarla yabancı bankalara para yatırdıklarından dolayı hiç ceza yemiyeceklerdir.

Suçlular listesindeki bazı isimler İspanyol halkının dilinde şimdiye kadar dolaşan bazı şayiaların hiç de yanlış olmadığım ortaya koymuştur. Nüfuzlu hükümet adamlarının ve zengin tüccarların memleket dışına dolar ve diğer kıymetli dövizleri kaçırdıkları eskiden bari iddia edilmekteydi. Nitekim 369 lar arasında yer alan Demetri Carceller Segura, 1940 ile 1945 yılları arasında Ticaret ve sanayi Bakanlığı yapmıştır. Carlos Alveraz adındaki zengin maliyeci de devletin desteğiyle İspanyanın en mühim kömür ocaklarım ele geçirmiştir. Diktatör Franco, şimdi, eski taraftarlarını feda etmek pahasına da olsa, bu gibi skandalları açıklayarak halkın kızgınlığım yatıştırabileceğini ve rejimi temize çıkarabileceğini ummaktadır.

Kaçakçılık hâdisesi telefonla yapılan bir ihbar neticesinde ortaya çık mıştır. Bir gün Madrid hava meydanı polisine telefon eden bir şahıs, tam haraket etmek üzere bulunan bir uçağın içinde kaçak para bulunduğunu haber vermiştir. Yapılan araştırma sonunda diplomatik muafiyeti sayesinde gümrük muayenesini atlatan bir yolcu yakalanmıştır. Bütün muafiyet itirazlarına rağmen kaçakçının çantasını- araştıran polisler tam kırk bin dolar bulmuşlardır.

Hep aynı hikâye

Uzun soruşturmalardan sonra, diplomatik muafiyetli şahıs, diplomatik faaliyetlerine ilâveten "Societe de la Banque" adlı -Türkiyedeki kaçakçılık hâdiselerinde de bu müessesenin ismi geçmiştir- bir İsviçre bankası hesabına çalıştığını itiraf etmiştir. Ancak, İsviçre Bankası da Barselonadaki bir bankayla işbirliği etmekte, İsviçreye para yatırmak için önce bu İspanyol bankasına müracaat etmek lâzım gelmekteydi. Orada, 1944'e kadar Polonyanın Madrid elçiliğini yapan Joseph Potocki adına açılan bir hesap vasıtasıyla işler tıkır tıkır yürümekte, yabancı memleketlerdeki hesaplar şahıslara verilen numaralar vasıtasıyla birbirinden, ayırdedilmekteydi.

Franco'nun memleketinde şahısların yabancı bankalarda hesap açmalarım teşvik eden sebeplerin başında memleketteki iktisadî şartların kötüye doğru gitmesi ve İspanyol parasının gitgide değerinden kaybetmesi gelmektedir. Fakat, bugünlerde Madrid hükümeti, Türkiyenin 4 Ağustos kararlarına benzer bazı kararlar almak üzeredir. Devalüasyondan sonra, memleketin iktisadi durumunu düzeltmek üzere dışardan malî yardımlar bulunacaktır. Yalnız, bu defa, yardımların kullanılış şekillerini murakabe etmek üzere, yabancı kontrol heyetleri de beraber gelecektir.

AKİS'in Yazı Müsabakası

"Milletlerin İktisadi Kalkınması Niçin Hürriyet içinde Olmalıdır"

-XIII-

Hilmi YAVUZ

Milletlerin iktisadî kalkınması niçin hürriyet içinde olmalıdır? Bu sorunun cevabını araştırmaya başlamadan önce, bir noktaya işaret etmek yerinde olur. İktisadi kalkınmanın hürriyet içinde mümkün olabilmesi, ancak demokrasi adını verdiğimiz gerçek halk idarelerinde görülen bir özelliktir. Bu sebeple, doğrudan doğruya konuya girmeden, kalkınma ile hürriyetler arasındaki münasebetin ancak demokratik bir ortamda "zarurilik" vasfı taşıdığını belirtmekte fayda vardır.

Şüphesiz, demokratik olmayan idare şekillerinde hükümet edenler, hâkimiyet haklarını halktan almadıkları için. iktisadî kalkınma adına halkın benimsemeyip hoşnutsuzlukla karşıladığı tedbirleri -ya zorbalıkla veya sahte bir iyiniyetle- vaz'etmekte. kendilerini haklı görebilirler. Bu yüzden halktan başka kuvvetlere dayanan siyasî iktidarlar için, milletin iktidar karşısındaki tutumunu şuurlu bir şekilde düzenliyerek sevk ve idare eden hür bir murakabe mekanizmasının en küçük bir değeri yoktur, olamaz da...

Oysa, gerçek demokrasilerde iş böyle değildir. Halkın güven duygusuyla işbaşında bulunan iktidarların hâkimiyet haklarını değişik şekillerle millet adına kullanmak zorunda bulunmaları, hükümet edenlere büyük sorumluluklar yükler. Şüphesiz iktisadi alanda da hükümetlerin takip edecekleri kalkınma politikası, hâkimiyetin İktisadi alanda kullanılması bakımından, bu sorumluluğun dışında değildir. Hükümetler bu mânada milletin bütününü teşkil eden muhtelif sınıfların birbirine zıt sosyal menfaatlerini eşit ölçüde korumak ve millete aydınlık, müreffeh bir İstikbal hazırlamakla mükelleftirler.

Araba iktidarlar, millete hakikaten müreffeh bir istikbâl hazırlamakta mıdır? İşte burada, hür bir kontrol mekanizmasının önemi ortaya çıkıyor: Bağımsız basını, üniversiteleri. Sendikaları ve siyasî partileri ile bir bütün teşkil eden hu murakabe cihazı, millete bu sorunun cevabını vermektedir. İktidarların murakabesi, -tabii gerçek demokrasilerde- kalkınmanın selâmetle icrasını temin zaviyesinden sim derece önemlidir. Elbette, bilgi ve ihtisas hükümet edenlerin inhisarında değildir. El elden üstündür. Hükümetler, hu hür murakabe cihazlarının yol göstericiliğini hoşgörürlükle karşılayıp dikkate aldıkları ölçüde, kalkınmayı yüzde yüz millete maletmiş sayılırlar. Şüphesiz iktidarlar iyi niyetli olabilirler. Ama Montesquieu'nun dediği gibi, ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar iktidarların, ekseriya kuvvetlerini suiistimale mütemayil olduklarını hatırdan çıkarmamak lâzımdır.

Meselenin bir başka görünüşü de vardır: Kalkınmanın daha çok İktisaden ecri kalmış memleketlerde meydana getirdiği sıkıntı ve yokluklara karşı halkın dayanma gücünü arttırmak. Bu nasıl mümkün olacaktır? Hemen belirtelim ki ilk şart; makul ve plânlı bir İktisadi kalkınma isteğini halk şuurunda yerleştirmektir. İktisadî ilerlemenin getireceği neticelerin, halk şuuruna nüfuz etmesi sağlanmalıdır. İktidarlar, elbette milleti iknâ etmek zorundadırlar. Çözülmesi gereken problemler mille* önünde tam bir açıklık ve serbestlikle konuşulacak, yazılacak, tartışılacak ve sağduyunun gösterdiği çıkar yol bulunacaktır. Ancak bundan somadır ki halk, sıkıntı ve yokluklara katlanmak demek olan fedakârlığa bir iç rahatlığı ile rıza gösterebilir.

Kaldı ki, halkın sıkıntı ve yokluklara karşı göstereceği dayanma gücünün de bir sınırı vardır. Keyfî ve münhasıran iktidarda kalabilmek endişesi ile plânsız bir şekilde sevkedilen bir iktisadi kalkınmanın neticesinde ortaya çıkması tabii olan enflâsyon; sosyal sınıflar arasındaki muvazeneyi yavaş yavaş tahrip ederek, içtimai ve ahlâki plânda büyük çöküntülere müncer olur. Bu çöküntülerin halk şuurunda yarattığı huzursuzluğu, hürriyetleri soysuzlaştırmak suretiyle silmeye çalışmak, beyhude yere gayret sarfetmektir. Tam tersine, ancak hür bir murakabe mekanizmasının iyi işlemekte bulunması, hükümetler için en güvenilir bir teminat sayılmak icabeder.

İktisadî kalkınmaya muvazi olarak, milletlerin mânevi kalkınması problemine de bir nebze temas etmek isteriz. Gerçekten kültür ye eğitim alanında geri kalmış bir milletin iktisadî kalkınması bütünüyle başarılı bir neticeye bağlanmış sayılamaz. İktisadî kalkınmayı besliyerek onu devamlı ve sürekli kılacak olan, temelli bir kültür ve eğitim disiplinidir. Buysa, ancak hür bir cemiyet nizamı içinde kendisinden bekleneni verebilir. Başka bir deyimle, iktisadî kalkınma ile hürriyetler arasındaki kopmazı "altın bağlantı" ancak bu yoldan kurulur.

Nihayet, tarihin ışığında açıkça görülebilen bazı hakikatleri dikkate almak lâzımdır. Hükümet edenler tarihin hiç bir devrinde, halklara rağmen tam bir kalkınmayı tahakkuk ettirememişlerdir. Uzağa gitmeye hacet yoktur: Arjantin'de Peron, Irak'ta Nuri Essaid rejimlerinin, millî birer ihtilâlle yeryüzünden silinmeleri; hürriyetlere dayandığı için sahte ve gösterişçi olmaktan öteye gidemiyen bir İktisadi kalkınmanın, acı olduğu kadar- ibret verici neticelerini göstermeye kâfi değil midir?

MUSİKİ

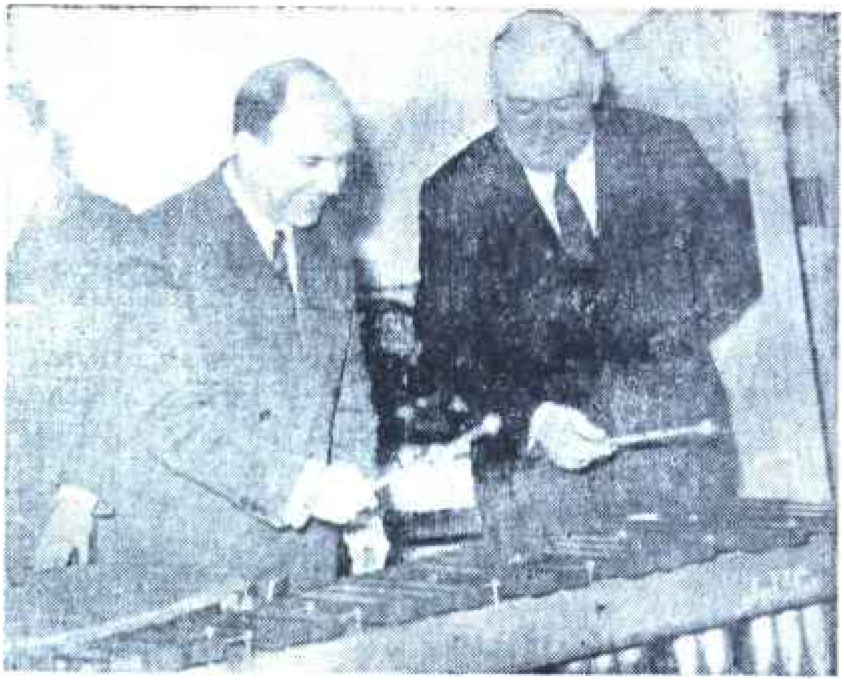
Orkestralar

Umumi menfaatlere hizmet

(Kapaktaki orkestra şefi)

Bu ayın basında Türkiye Filarmoni Derneğinin İstiklâl Caddesine çıkan sokaklardan birindeki lokalinde verilen kokteyl partide, derneğin kurucusu Cemal Reşit Rey, üyelere sevindirici bir haber verdi. Derneğin bağış kampanyası sona ermiş , bu yılın kampanyasından elde edileceği umulan gelirden daha fazlası sağlanmıştı. Cemal Reşit Rey, kampanya boyunca derneğe yardım gösterenlere -konsolosluklara, bankalara, seyahat acentalarına, ticaret ve sanayi müessese lerine, nihayet yeni üyelere- teşekkür ettikten sonra, dernek kurucularından Afif Tektaş, kampanya neticesini rakamlarla bildirdi. Bu yılki kampanyadan 30 bin lira sağlanacağı umulmuştu. Halbuki kampanya sonunda eldeki meblâğ, 40 bin lirayı aşıyordu. Bu para herhalde, hazırladığı konserlerden hemen hemen hepsini zararla kapatan derneğin taşıdığı maddî yükü hafifletecekti. Bu yıl verilen orkestra konserlerinde ancak, İdil Biret ve Ayla Erduran gibi solistler sayesinde, Saray Sineması salonu son iskemlesine kadar dolduğunda dernek zarar etmemiş, üstelik "kâr" faile sağlamıştı: 60 lira civarında bir para! Solistlere, orkestra ve sinema sahibine ödenen paralar, bir türlü gişe hasılatıyla uyuşamıyordu. İstanbulun daha büyük bir konser salonu olsaydı, dernek bu salondan kira ödemeden faydalanabilseydi, belki defterlerinde kâr hanesine de rakam kaydetmiye başlar ve İstanbulun kültür hayatına olan hizmetlerine daha bol maddî imkânların verdiği gayretle devam edebilirdi.

Gene de derneğin İstanbullulara sağladıkları," küçümsenemezdi. Türkiyenin en büyük şehrinin en faal musikişinası Cemal Reşit Reyin 1946 yılında, Nadir Nadi, Ömer Refik Yaltkaya, Saadettin Arel, Afif Tektaş gibi musikişinaslarla 'birlikte kurduğu dernek o zamandan beri İstanbulun Sanat hayatına büyük hizmetlerde bulunmuştu ve nihayet birkaç av önce verdiği 109'uncu konserle, 1958-69 mevsimine resmen "Umumî Menfaatlere Hadim" bir dernek olarak girmişti. Kurulduğu, günden beri dernekle işbirliği etmiş olan -hattâ derneğin konserlerinde "Türkiye Filarmoni Derneği Orkestrası" adıyla sahneye çıkan- İstanbul Şehir Orkestrası, çoğunlukla maddî sebeplerin yükselttiği engellere rağmen, bir büyük şehrin hayatında senfoni orkestrasına olan ihtiyacı canla başla karşılamıya çalışıyordu. İstanbula senfonik musikiyi getiren Cemal Reşit Rey hiç değilse teşebbüsünü devam ettirebilmiş, istediği gibi geliştiremediyse bile İstanbulu, orkestranın yarı amatör durumuna rağmen, profesyonel sayılabilecek çalışlarla dinletilen senfonik musikiden mahrum bırakmama başarısını göstermişti.

Cemal Reşit Rey yeni çalgıları inceliyor

Bir hoş sadâ!..

Yeni çalgılar

Orkestra üyeleri olsun, şef Cemal Reşit ve yardımcısı Demirhan Altuğ olsun, mensubu oldukları topluluğun sanat menfaatleri- zaviyesinden, önümüzdeki günlere artık taze ümitlerle bakıyorlardı: orkestra Nisan ayında, konserlerini yepyeni çalgılarla vermiye başlıyacaktı. Rockefeller Vakfının yaptığı 70 bin dolarlık yardımla satın alınan yeni çalgılar gümrükten çıkmıştı. Bu çalgıların İstanbul Konservatuvarı demirbaşına kaydedilmesi işi sona ermek üzereydi. Bir aylık bir müddet içinde orkestra üyeleri yeni çalgılarına alışacaklar ve gelecek ayki konserlerinde artık, dünyanın ileri gelen imalâthanelerinin yaptığı bu çalgılarla sahneye çıkacaklardı. Konservatuvar müdürü Eşref Antikacı geçen yıl, çalgıların seçilmesi işiyle meşgul olmak üzere New York'a gitmiş New York Filârmoni Orkestrasının üyeleriyle bir bir konuşmuş, onların tavsiyelerini almış ve her çalgının, Amerikada olsun, Avrupada olsun, en iyi imalâtçılara ısmarlanmasını sağlamıştı. Bu ara bazı çalgılar unutulmuştu. Meselâ bir senfoni orkestrasının, klâsik öncesi musikiyi çalmak için muhtaç bulunduğu klavsen akla gelmemişti. Bu yüzden Bach gibi, Vivaldi gibi bestecilerin musikisi İstanbul orkestrasınca, üslûba yaklaşan icralarla dinletilemiyecekti. Ama, yeni çalgılar sayesinde orkestranın, hiç olmazsa şimdiki sınırlı repertuarı çok daha temiz seslerle halka sunulacaktı. Hem böylece, orkestra üyelerinin icracılık kabiliyetleri hakkında gönül rahatlığıyla hüküm vermek mümkün olacaktı. Öte yandan, Rockefeller Vakfının yaptığı yardımlarla gelen malların gümrük vergisinden muaf tutulması hususunda hükümetçe verilen karar, orkestrayı, bugünkü durumda bütçesinin asla müsaade etmiyeceği büyük masraflardan kurtarmıştı.

Bununla beraber, bu ferahlatıcı durumu karartan gölgeler de eksik değildi. Orkestranın en iyi üyelerinin daha cazip teklifler alıp başka işler kabul etmeleri ihtimali varitti. Nitekim kornocu Saim Kalafatoğlu ve tembalci Necati Yedican, Ankara Devlet Opera Orkestrasından aldıkları teklifleri kabul etmişler ve "Ne yapalım; paraya ihtiyacımız var" deyip İstanbul orkestrasını terketmişlerdi. Amerikalı arpçı DeWayne Fulton, Herbert Von Karajan'dan aldığı bir teklifi kabul etmiş, Almanyaya gitmişti. Gerçi yerine gelecek mevsim San Francisco Senfoni Orkestrasının arpçısı Virginia Klassen gelecekti ama, o zamana kadar sıkıntı çekileceği şüphesizdi. Nitekim Cemal Reşit Rey, bu sıralarda programa arplı eserler koymamaya dikkat ediyordu. Arpçı sıkıntılarına karşılık, orkestranın en zayıf iç bölümü olan fagot bölümüne, bir Fransız fagotçusunun Rene Auge'nin girmesiyle mühim bir mesele halledilmişti. Kornolar bölümünün, biri Yugoslav, öbürü İtalyan iki üyesi ise, hele trompet ve trombon gibi diğer pirinç çalgıları çalan kaliteli musikişinaslarla birleştiklerinde, orkestranın nefes çalgıları topluluğunun bu bölümünden, yabancı orkestralarınkilerle kıyaslanabilecek icralar çıkmasını sağlıyorlardı.

Orkestra üyeleri ayda, en azı 150 lira, en çoğu da 550 lira ücret alıyor? lardı. Gerçi yeni zamanlar sayesinde

bu mikdarlar bir misline yükselecek ti ama gene de normal yaşama ihtiyaçlarının karşılanamıyacağı şüphesizdi. Bu yüzden orkestra üyelerinin hepsi, gelirlerini yükseltmek için başka işler yapmak zorundaydılar. Kimi konservatuvarda öğretmenlik yapıyor, kimi pavyonlarda, barlarda çalışıyor, kimi de musiki dışı işlerle maişetini temin ediyordu. Bu bakımdan İstanbul Orkestrası, yarı amatör bir orkestra durumundaydı. Zaten, orkestra üyelerine bu topluluğu yaşatma hevesini veren, Cemal Reşit Reyi de İstanbulda bir senfoni orkestrası kurmak gibi zorlu bir işe sevkeden, hep o amatörce davranış, musikiye olan amatörce bağlılıktı.

"Çıktık açık alınla"

Camal Reşit, 1904 yılında Kudüste doğmuştur. Babası -edebiyat çevrelerinde Edebiyatı Cedidenin kurucularından H. Nazım adıyla da tanınan- Ahmet Reşit Paşa o sıralarda Kudüste mutasarrıftı. Cemal Reşit, iki yaşındayken Alman dadısının öğrettiği çocuk şarkılarım küçük bir akordiyonla çalıyor, bir yıl sonra annesinin piyanoda çalıştığı Chopin parçalarının melodilerim kendi uydurduğu -fakat armoni bakımından doğru- refakatleriyle piyanoda tekrarlıyabiliyordu. İlk musiki derslerini İstanbulda hususi hocalardan aldı. 1913'te Parise gitti ve orada Gabriel Faure, dokuz yaşındaki Cemal Re--ti ünlü piyano öğretmeni Marguerite Long'un yanına yolladı. Bir buçuk yıl Mme. Long ile çalıştıktan sonra, harbin çıkması üzerine Cemal Reşit tahsiline Cenevre konservatuarında devam etti. Harp bittikten sonra Ahmet Reşit Paşa, Tevfik Paşa kabinesinde Dahiliye Nazırı olunca aile İstanbula döndü. Fakat musikişinas oğul Pariste üç yıl süreyle Marguriete Long'un yanında piyano öğrenimine devam etti ve Raoul Lapara yanında -"hayatının dönüm noktası"- bestecilik öğrenimini ilerletti. 1923 yılında Darülelhana batı musikisi kısmı ilave edildiğinde 19 yaşındaki Cemal Reşite piyano ve armoni öğretmenliği teklif edildi. Daha sonra İstanbul Konservatuarı adını alan bu müesseseyle o gün bu gün alâkası devam etmektedir.

Cemal Reşit Rey İstanbul Şehir Orkestrasından başka, misafir şef olarak Cumhurbaşkanlığı Orkestrasını, Fransa, İtalya. Yugoslavya. İspanya. Bulgaristan ve İsrailin başlıca orkestralarını idare etmişti. Fransanın musiki çevrelerinde gerek besteci, gerekse piyanist ve orkestra şefi olarak büyük itibarı vardı. İstanbulda ise, şehrin en yetkili, en tesirli, en kıdemli musikişinası olarak bilinir; Kendilini yakından tanıyanlar onu, Osmanlı gelenekleriyle Fransız görgüsünü birleştirmiş bir İstanbul efendisi olarak sürürler. Beğenmediği bir şey onun için "neuzibıllâh"tır; beğendiğiyse "sensationnel... extraordinaire..." Eski İstanbula ait hatıralar ve Fransız ruhu, birçok musıkisevere göre onu "Türk Beşleri" denen grupun en seçkin bestecisi yapan eserlerine ayırıcı çeşnisini verir. İlk icraları Fransada, Dimitri Mitropulos, Inghelbrecht, Eugene Bigot gibi tanınmış şeflerin idaresinde yapılan "Bebek Efsanesi", "Türk Sahneleri", "Karagöz", "Concerto Chromatique" gibi ciddi eserlerinden başka, 1932-35 yıllarında melodileri İstanbulda dillerde dolaşan "Lüküs Hayat", "Deli Dolu" "Üç Saat" gibi operetleri -kardeşi Ekrem Reşit Reyin yazdığı metinler üzerine- bestelemiştir. Onuncu Yıl Marşı, Yedek Subay Marşı gibi nesilden ne3ile intikal eden melodileri Cemal Reşit Reyin bestelemiş olduğunu pek az kimse bilir.

Cemal Reşit aşağı yukarı yirmi beş yıl boyunca İstanbulda, önceleri sürekli ve teşkilâtlı olmamakla beraber, orkestralar kurmuş ve senfonik konserler idare etmiştir. 1942'de teşkil ettiği yaylı sazlar grubu. Belediyeden bir orkestra bütçesinin temin edilmesiyle tam bir senfoni orkestrası haline gelmiş, böylece bugünkü İstanbul Şehir Orkestrası doğmuştur.

Önceleri Tepebaşındaki Şehir Dram ve Komedi Tiyatrolarında, 100-150 kişiyi aşmayan dinleyici toplulukları önünde çalan orkestra, tiyatro idaresiyle bir anlaşmazlık yüzünden, konserlerini sabahları Taksim Belediye gazinosunda vermiye başladığı zaman dinleyici sayısının kat kat arttığı görülmüş, bir mevsim için tekrardan Şehir Tiyatrosuna, bu defa Beyoğlundaki Yeni Komedi Tiyatrosu- ve saat akşamüstü 6.30 konserlerine dönüldüğünde dinleyici sayısı gene düşmüştü. Son birkaç mevsimdir yeniden Pazar sabahları saat 11'-de, bu sefer Taksim Belediye Gazinosunun karşısındaki Şan Sinemasında Konservatuar konserlerini veren orkestranın dinleyicileri, 1500 kişilik salonu tamamen doldurabilmektedir. Konservatuar konserlerinden başka Şehir Orkestrası, Filarmoni Derneğinin onbeş günde bir Perşembe akşamları Saray Sinemasında tanınmış solistlerin iştirakiyle tertiplediği abonman konserlerinde çalar. Bütün bu konserleri umumiyetle pek seyrek gelen misafir şeflerin, yahut Ferdi Statzerin, ya da Demirhan Altuğun idare ettiği bir kaç konser dışında-Cemal Reşit Rey idare eder. Orkestranın şefi Demirhan Altuğ aynı zamanda, çoğunlukla aynı üyelerden meydana gelen Radyo Oda Orkestrasının şefidir. Şehir Orkestrası provalarını. İstanbul Radyoevinin, rahat, akustik şartlan uygun, büyük stüdyosunda yapar- Ankaranın Cumhurbaşkanlığı Orkestrası ise Opera bina. sının, orkestra provasına elverişsiz bir salonuna sığınmıştır ve Ankara Radyoevinin kolaylıklarından faydalanamaz-. Şehir Orkestrasına bu imkânın sağlanmasında, İstanbul radyosunun musikisever program şefi Faruk Yenerin rolü büyüktür. Fakat orkestra henüz -memleketimizdeki diğer iki orkestra gibi- kendisine ait bir konser salonundan mahrumdur.

Orhan Barlas
Bir azimkâr

İzmirde bir orkestra var

Cemal Reşit Reyin İstanbula ettiği hizmetin bir benzerini İzmirde Orhan Barlas, aşağı yukarı benzer yollardan geçerek, ifaya çalışmaktadır. Henüz yolun başında sayılırsa da, İstanbul ve Ankaranın sanat çevrelennde pek az kişinin haberdar olduğu başarısı küçümsenecek gibi değildir. İzmirin bugün bir senfoni orkestrası, bir de Filarmoni Derneği vardır ve bu teşekküllerin durumu İstanbul Orkestrasının ve Filarmoni Derneğinin ilk kuruldukları zamanki durumunu hatırlatmakladır. Bu demektir ki, İstanbulun orkestra hayatının tarihi İzmirde tekerrür ederse Batı Anadolu on yıla varmadan, "Türkiyenin en kültürlü bölgesi"ninki ayarında -hiç olmazsa ona çok yaklaşmış- bir musiki hayatına kavuşmuş olacaktır.

Bugün 43 yaşında olan Orhan Barlas, 24 yıl önce Musiki Muallim Mektebinden mezun olmuş ve obuacı olarak Cumhurbaşkanlığı Orkestrasına girmişti. Orkestaranin şefi Dr. Praetorius'un çok sevdiği genç musikişinaslardan biriydi. Nitekim onun yardımıyla sağlanan Humbold bursuyla Viyanaya, musiki eğitimini ilerletmiye gitti. Gözettiği hedefe varamadan yurda dönmeğe mecbur kaldı. Çünkü yıl 1945'ti ve Almanlarla münasebetlerimiz kesilmişti. İki yılını yurtta geçirdikten sonra tekrar Viyanaya gitti ve Musiki Akademisinin orkestra şefliği ve bestecilik bölümlerinden mezun oldu. Dört yıl önce, İzmirde bir konservatuar nüvesi olarak açılan Müzik Okuluna müdür tâyin olundu. Barlas yurdunun sanat hayatında bu- vazifesi olduğunu hisseden, mesuliyet ve ideal sahibi bir insandır; basit bir devlet memuru gibi sadece Müzik Okulu müdürlüğünü yapmakla kalmamıştır. Musiki haya-

Hikmet Şimşek Suna Kanla konsere hazırlanırken
Şef muavinliği yolunda...

tı körlenmiş bir şehir olan İzmir için bir orkestranın ve bir musiki derneğinin ne kadar faydalı olacağım düşünmüştür. Cesaretini kıranlar yok değildi. Kendisine İzmirin bir tüccar şehri olduğunu, incir ve pamuğun yasında Mendelssohn ve Schubert'in para etmiyeceğini, sanat faaliyetlerinin tutunamıyacağını söylemişlerdi. Herşeye rağmen kolu kanadı kırılmayan Barlas işe giriştikten kısa zaman sonra İzmir halkının uyanık ve iyi niyetli olduğu, müsbet ve dürüst gördüğü her teşebbüse yardım ettiği neticesine varmıştır. İzmirde daha önce de, seyrek, istikrazsız teşkilâtsız olmak üzere, orkestra çalışmaları yapılmıştı. Barlas bu çalışmalara bir istikamet verdi; mevcut elemanları bir biçime, bir düzene soktu. İzmire vardığından bir yıl sonra mevcut orkestrayı yaşatmak, desteklemek gayesiyle, bir Filârmoni Derneğinin kurulmasını sağladı. Kanserler önceleri, 200 kişi alan Eğitim Merkezi salonunda veriliyordu. İzmir halkının senfonik musikiye gösterdiği rağbet üzerine, konser yeri olarak 630 kişi alan Köşk Sineması salonu seçildi. Yeni durumuyla bugüne kadar yirmiden fazla konser vermiş olan orkestra 1958-59 mevsimine geçen Kasım ayının ilk haftasında. Filarmoni Derneği abonman serisinden altı konser vermek üzere başlamıştır. Bu mevsimin solistleri -çalacakları eserlerle birlikte, önceden tesbit ve ilân edilmiştir: Seride Barlas, Ferdi Statzer, Mithat Fenmen -piyanistler-, Lily Statzer -keman-, Feyha Talay ve Martin Bochmann -viyolonselciler-. Orkestra repertuarı maceraperest bir davranışı aksettirmektedir: şimdilik klâsik ve ilk romantik çağlan temsil eden, Haydn, Mozart Weber, Beethoven, Schubert gibi bestecilerin eserlerinden meydana gelmiştir.

Zaten eser kesiminde orkestranın tecrübesi ve -şehir bandosu üyeleri dışında- musikişinasların hepsinin amatör oluşları büyük rol oynamaktadır. 42 kişilik İzmir orkestrasında avukatlar, bankacılar, tüccarlar, Eshot şube müdürleri, bir tornacı, bir asker, bir tıb talebesi vardır. Hepsi kendilerini candan, içten bir musiki sevgisiyle bu çalışmaya vermişlerdir. Geçen yıla kadar üyelerin her biri -şef Barlas dahil- ayda sadece 60 lira almaktaydılar Bu yıl bu para 120 liraya yükseltilmiştir. Bundan başka her prova ve konser için, bir viyolonselci ve bir kontrabascı Aydından, bir obuacı da Manisadan gelmektedir. Üye adedinin artması şimdilik, başka bir iş için İzmire gelmiş çalgıcılara bağlıdır.

Gerçi İstanbul Konservatuarı olsun, Cumhurbaşkanlığı Orkestrası olsun, İzmir orkestrasına nota bakımından yardım etmektedirler. Fakat İzmirin bu genç ve idealist musiki topluluğunun eksiklikleri notayla kalmamaktadır; Hükümetin ve Belediyenin yardımları beklenmektedir. Memleketin sanat hayatının bütün mesuliyetini yüklenmiş olan Milli Eğitim. Bakanlığı Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü, Türkiyenin sanat hayatının bütün kesimlerine karşı olduğu gibi. İzmir Orkestrasına karşı olan vazifesini de yerine getirmemektedir. Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğünün, bu orkestranın gerçekten bir profesyonel orkestra, Müzik Okulunun da gerçekten bir konservatuar haline gelmesini sağlıyacak alâkası, Türkiyenin üçüncü büyük şehrinin sanat çevrelerinde bugün için henüz ümit ve hayal safhasındadır. Öte yandan -bir zamanlar İstanbulda olduğu gibi- İzmir Belediyesinin bu orkestrayı tamamen ele alması da istenmektedir. Şimdilik bu arkestraya alâka ve yardım gösteren, İzmirdeki Alman Konsolosu J. Mehrfels'dir. Konsolos, Almanyada ünlü şefler yanında tecrübesini artırması için, Orhan Barlasa bir burs sağlamıştır ve orkestraya nota ve bir kaç çalgı- -bir fagot ve bir obua- hediye etmiştir. Fakat orkestranın çalgı ihtiyacı Alman Konsolosunun şahsi gayretleriyle karşılanacak gibi değildir. Bugün kullanılan eski, bozuk, kalitesiz çalgıların yerine yenilerinin alınması iyi niyetli sanatseverlerin mütevazi gayretleriyle değil, daha kuvvetli ellerin yardımıyla mümkün olabilir. Kimbilir, belki gene Millî Eğitim Bakanlığından önce Rockefeller Vakfı bu ihtiyacın karşılanması gerektiğini hissedecek, yardım elini uzatacaktır.

Hallaç ile tenekeci

İzmirin mütevazı orkestrası şöyle dursun basketin şanlı şerefli Cumhurbaşkanlığı Orkestrası bile henüz kırık dökük çalgılarla, tenekeciye lehimletilmiş tronbonlar, çatlakları macunla kapatılmaya çalışılmış obualar, bir hallaçtan tedarik edilmiş kontrabas telleriyle musiki yapma zorundadır. Çalgı meselesinin halledileceği hususundaki ümidler de artık orkestranın şefinde olsun, üyelerinde olsun, tamamen kırılmaştır. Rockefeller yardımı sayesinde yakında yepyeni çalgılarıyla konserlerini verecek olan İstanbul Orkestrasına karşılık, Türkiyenin resmî orkestrası hurdalarla çalmıya devam edecektir. Ne orkestra üyelerinin sızlanmaları, ne basındaki şikâyetler, ne de orkestranın konserlerinde çalgı bozukluğu yüzünden çıkan çirkin sesler bu tarihî topluluğun mesuliyetini yüklenenleri tedirgin edememiş, onlara birşeyler yapma lüzumunu hissettirememiştir.

Kötü çalgılarına rağmen son bir yıl içinde Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının icra kalitesinde olsun, repertuarının değişmesi ve zenginleşmesi suretiyle bu topluluğun yurdumuzun kültür hayatında işgal ettiği mevkide olsun, belirli bir yükselme olduysa bu yalnız ve yalnız, geçen yıl bu zamanlar Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının şefliğine tâyin olunan Robert Lawrence sayesinde gerçekleşebilmiştir..

La\vrence'ın orkestraya aşıladığı musiki zevki ve çalışma hevesi mevsim bitip de Amerikalı şef yurduna döndüğünde sönüp gidecek midir? Bu tamamen. Lawrence'ın yerine tâyin edilecek şefin şahsiyetine bağlı olacaktır. Praetorius'un ölümünü takip eden on yıl içinde orkestrayı başsız -daha doğrusu asla "şef" denemiyecek, Haymo Taeuber gibi kişilerin idaresinde- bırakan Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü. Lawrence tecrübesinin verdiği müspet dersten faydalanmıyacak olduğu takdirde Cumhurbaşkanlığı . Orkestrası iki yıl içinde kazandıklarını, hiç şüphe edilmesin ki, gene kaybedecektir. Bu ara,

Lawrence'ın gelmesiyle halledilmemiş olan ve henüz de halledilmesi hususunda hiç Ur iç açıcı belirtisi olmayan bir mesele vardır: Şef yardımcılığı meselesi. İstanbulda Cemal Reşit Rey, bir orkestranın şef yardımcısına olan ihtiyacım hissetmiş ve Demirhan Altuğu bu ihtiyacı karşılıyacak şekilde yetiştirmiştir. Dünyanın bütün büyük orkestralarının da birer şef yardımcısı vardır. Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının kadrosunda da bu vazife yer almış olduğu halde henüz bir tâyin yapılmamıştır ve bu kadroya birinin getilmesi de düşünülmemektedir. Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğünün kaplumbağalara tas çıkartan yavaşlığı bilindiğinden -Lawrence'ın tâyininden Önceki mektuplaşmalar ve müzakereler iki yıl sürmüştür-. Amerikalı şef bu mevsim bitip de yurduna döndügünde -şef yardımcısı da olmadığına göre- orkestra gene adsız sansız misafir şeflerin eline düşecek, daha da kötüsü belki şefsiz kalacaktır.

Cumhurbaşkanlığı Orkestrası şef yardımcılığına tâyini düşünülebilecek tek musikişinas, musiki eğitimini Devlet Konservatuvarında gören ve şeflik görgüsünü de Almanyada İlerleten Hikmet Şimşektir. Bu genç musikişinas iki ay önce, Robert Lawrence'ın yokluğu sırasında, orkestranın bir konserini idare etmiş, şeflik kabiliyetinin müsbet bir delilini vermiştir. Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü idare ettiği Üniversite konseri, Hikmet Şimşekin Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının şef yardımcılığı vazifesini görmeğe lâyık bir idareci olduğunu bir kere daha ortaya koymuştur. Orkestra üyeleri arasındaki umumi kanaat, Hikmet Şimşekin orkestra idare etme ehliyetine sahip bir musikişinas olduğu merkezindedir. İnkâr edilmez maziyetlere sahip olduğu görülen Hikmet Şimşekin fazla gecikmeden Cumhurbaşkanlığı Orkestrası ser yardımcılığına tâyin edilmesi herşeyden önce, bu topluluğun yeniden başıbozukluğa gitmesini önliyecektir.

Robert Lawrece'ın, önce bir yıl için yapılmış kontratı geçen mevsim içinde bir yıl daha uzatılmıştır. Fakat bu ek süre bittikten sonra Amerikalı şef başka memleketlerin orkestralarını idare etmek için daha fazla zamana muhtaç olduğunu, hem de daha iyi Ur maddî durum sağlıyacak işler istediği için, Ankara Orkestrasıyla olan kontratını bir yıl dana uzatmıya çalışmıyacak, yurdumuzdan ayrılacaktır. Geçen mevsim içinde orkestradan aldığı neticelerden memnundur ve içinde bulunduğumuz mevsim boyunca da gerek repertuar ve gerek icra kalitesi bakımından. Cumhurbaşkanlığı Orkestrasını daha üstün bir seviyeye yükseltmek için çalışıp durmuştur.

Halk İçin sanat

Amerikalı şef, sanat musikisini Anadoluya da götürmek yolundaki emellerinden, karşılaştığı engellere rağmen, henüz vazgeçmiş değildir. Hatta bu yolda, artık müspet neticelere varmama eşiğindedir. Cumhurbaşkanlığı orkestrasının önümüzdeki haftalar içinde Anadolu turnesine çıkması kararlaşmış gibidir. Orkestranın bu turnede takdim etmeyi düşündüğü başlıca eser olan. Menotti'nin "Telefon" adlı operasının -nota ve şarkıcı temini bakımından- Devlet Operasının çıkarttığı güçlükler yüzünden şimdilik program dışı bırakılmasına rağmen turne tasavvuru henüz suya düşmemiştir ve bu teşebbüs yurdumuzda bölge tiyatroları gibi bir de bölge konserleri teşebbüsünün ilk adımı olacaktır.

Öte yandan, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde verilen Üniversite konserlerinin bu güne kadar, beklenen kültür hizmetini göremediği ortadadır. Opera salonunda verilen konserlerin programlarım geniş ölçüde ıslah eden Robert Lawrence -arada sırada diplomatça hareket etmekten pek hoşlandığı için olacak. Üniversite Konserlerinin programlarının hazırlanmasında, orkestra idare heyetinin acayip zevklerine eyvallah diyebilmekte, bu yüzden Üniversite Konserleri bayağılıktan, harcıâlem olmaktan kurtulamamaktadır.

Orkestra kütüphanesi fakir sayılamazsa da, oldukça muvazenesizdir. Meselâ Hindemith'in, Schönberg'in önemli eserlerinden hiç biri, Richard Strauss'un "Don Quixote" si veya "Till Eulenspiegel"i, Respigbi'nin, Malipiero'nun, Prokofiyef'in hiçbir eseri kütüphanede yoktur. Şefin dışında, kütüphanenin zenginleştirilmesiyle ilgilenen de yoktur. Bununla beraber Robert Lawrence, eldeki imkânlar içinde, bu mevsim değişik programlar takdim etmiş, Debussy'nin "Iberia"sı, Richard Strauss'un "Le Bourgeois Gentilhomme"u, Liszt'in "Faust" senfonisi, İlhan Usmanbaşın yaylı sazlar senfonisi, Cemal Reşit Reyin "Fatih'ı gibi eserleri Ankara halkına ilk defa dinletmiştir. Lawrence'ın orkestra çalışmalarına getirdiği bir yenilik de, bütün mevsim programlarını önceden tespit edip -hiç olmazca orkestra üyelerine- bildirmesi olmuştur.

Robert Lawrence
Uçup gidince...

Devlet ve fertler

Orkestra konserlerine katılan "konserto solistleri" bakımından Cumhurbaşkanlığı Orkestrası, İstanbul Orkestrasına kıyasla çok daha zayıf durumdadır. Bunun sebebi de, Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının konser işleriyle meşgul olan, gerektiğinde menajerlik yapan bir yardımcı teşkilâtla tatbikatta bir ilgisi olmamasıdır, İstanbulda ise Filarmoni 'Derneği, "Kontiya" firmasıyla işbirliği yapıp, orkestrasına yabancı solist getirtebilmektedir. Gerçi Ankarada da bir Filarmoni Derneği vardır ama, kurulduğundan beri, altı yıldır, sadece yedi tane konserin, programına adını koymaktan başka bir iş sapmamış olan bu allahlık derneğin varlığıyla yokluğu birdir. Orkestra idare heyeti mensupları aynı zamanda Ankara Filarmoni Derneğinde de vazifelidirler- solist lâfı edildiğinde hemen klâsik itirazı, "tahsisat yok" itirazını, dayayıverirler. Güzel Sanatlar Umum Müdürlüğü de, solist angaje etmek gibi hafif işlerle uğraşmaz. Robert Lawrence, Carlos 'Puigin ve piyanist Perry O'Neil'in Ankaraya gelmelerini sağlamıştır. Bu mevsim için de bir Amerikali viyolacının ve piyanist Frank Glaser'in orkestra konserlerine solist olarak katılması imkânım hazırlamıştır.

1946'dan bu yana, Cemal Reşit Rey idaresindeki İstanbul Orkestrası yükselip dururken, ehliyetsiz ve mesuliyetsiz şeflerin İdaresindeki Ankara Orkestrası uçuruma doğru yollanmış, fakat bir yıl içinde Robert Lawrence, iyi iş görme isteğinin verdiği gayretle, aradaki mesafeyi kapatıvermiş, Cumhurbaşkanlığı orkestrasını prestijine lâyık bir seviyeye ulaştırmak için elinden geleni yapmıştır. Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının olsun, İstanbul ve İzmir orkestrasının olsun bugünkü ve geçen yıllar boyunca durumları, iyi ve kötü günleri, geri veya ileri hareketleri, musiki hayatının ve musiki teşekküllerinin Devletten, Hükümetten, resmî çevrelerden pekçok şey beklediği yurdumuzda, bu teşekküllerin ileri hamlelerini ve başarılarım -dayandıkları, güvendikleri "resmî" çevrelerin gösterdiği kayıtsızlığa, hatta çıkardıkları engellere rağmen- Cemal Reşit Rey gibi, Orhan Barlas gibi, Robert Lawrence gibi sanat sevgisi ve meslek gururu olan fertlerin gayretleriyle sağlıyabildiklerini ortaya koymaktadır.

Konserler

Yaramaz çocuğun ölümü

«Musikinin Yaramaz Çocuğu". diye tanınan Amerikalı besteci George Antheil geçenlerde, 59 yaşında, bir kalb sektesiyle hayata gözlerini kapadı. Antheil'e "Yaramaz çocuk" takma adı, 1920'lerdeki çalışmalarına bakarak yakıştırılmıştı. Besteci bu adı kendine uygun görmüş olacak ki, hayat hikâyesini anlattığı bir kitaba bu ismi vermişti.

George Antheil 1900 yılında New Jersey'in Trenton şehrinde doğmuş, musiki eğitimini Philadelphia'nın Sternberg Konservatuarında görmüş, Ernst Bloc'h'un öğrenciliğini yapmıştı. Genç musikişinas büyük şöhretim Almanya ve Fransada yaptı: hem piyano virtüözü olarak, hem de, alışılmamış bir uslûptaki eserleriyle besteci olarak. 1924 yılında, ressam Fernand Leger'nin "Ballet Mecanique" adlı "abstrait" filmi için yazdığı fon musikisi, filmden müstakil olarak ilk defa Pariste icra edildiğinde, Stravinski'nin "Bahar Ayini" hâdisesini andıran bir skandal kopmuş, bestecinin taraftarları ve aleyhtarları konser salonunda yumruk yumruğa kavga etmişlerdi. Eser birkaç yıl sonra New York'ta Carnegie Hall'da icra edildiği zaman da Paristekine benzer bir hâdise kopmuştu. Antheil bu eserinde, onaltı tane piyano, bir piyanola, çeşitli vurma çalgıları ve bunların yanında bir uçak pervanesi, elektrik zilleri ve pnömatik sondaj âleti kullanmıştı.

Makinalaşma çağının bestecisi George Antheil Amerikaya döndükten sonra bir hayli duruldu ve uslandı. Musikisi artık, geri sayılabilecek bir okulun, çağdaş Rus okulunun -Prokofivef'in, Şostakoviç'in- tesirindeydi. Neyse ki yaramaz çocuğun eski huyları zaman zaman ağır basıyor, "Antheil Ballet Mecanique" gibi ileriyi gösteren eserler vermiye devam etmemekle beraber hiç olmazsa, tesirinde kaldığı okulun basit bir kopyacısı olmakla yetinmiyordu. Bu ara, Amerikan bestecilerinin yazdığı senfonilerin gittikçe "trajik" bir ifadeye, hiç değilse çatık kaşlılığa doğru yöneldiğini görmüş, bu cereyana karşı durmak, için neş'eli senfoniler yazmıya başlamıştı. Antheil'in senfonilerinden bir cambazhanenin, bir bayram yerinin sevinci taşıyordu. Bestecinin parlak şahsiyeti, kendine olan güveni, mizah dilinin keskinliği, olağanüstü yaratıcılık kaabîliyetleri, eserlerine ayırıcı vasfını veriyor, Antheil'i Amerikanın "ciddî musiki" piyasasının en gözde bestecilerinden biri haline getiriyordu.

George Antheil, yirminci asır musikisinin tarihinde ehemmiyetli yeri, olan bestecilerinden biri olarak ölmüştür. Gerçi önemi bir Bartok, bir Stravinski, bir Hindemith ayarında değildir; bundan başka, Antheil'in musikisinin, birçok musiki meraklısınca bile, iyi tanındığı iddia edilemez. Bununla beraber, pekçok besteciye olduğu gibi Antheil'e de ölümün şöhret getirmesi beklenebilir.

K A D I N

Terbiye

"Mesele" çocuklar

Uzunca boylu, zarif orta yaşlı hanım karşısında konuşan anneyi uzun, uzun dinledi. Arada sırada bir sual soruyor, sonra cevapları birbirine bağlamaya çalışarak uzun uzun düşünüyordu. Nihayet:

"— Çocuğunuzu alıp geliniz. Şikâyetlerinizin sebebini , bulabilmemiz için evvelâ ona bir teşhis koymamız lâzım" dedi.

Anne kıpkırmızı olmuştu. Dudakları titredi.

"Çocuğumda böyle vahim bir durum olduğunu hiç düşünmemiştim" diye kekeledi.

Orta yaşlı hanım hemen atıldı ve yumuşak bir sesle izah etti:

"Ben de öyle birşey olduğunu tahmin etmiyorum. Teşhis kelimesi, doktor kelimesi nedense anneleri ürkütüyor. Halbuki en basit bir çocuk probleminin çözülebilmesinde bu şarttır. Meselâ siz çocuğunuzun aşırı korkaklığından şikâyetçisiniz. Gündüz bile eteğinizden ayrılmıyor, bu hususta hayali çok fazla işliyor ve altı yaşını bitirdiği halde, hâlâ geceleri yatağını ıslatıyor. Bu çocuğun ilk iş olarak sıkı bir doktor muayenesinden geçmesi şarttır. Çünkü sebep uzvi olabileceği gibi ruhi de olabilir. Bunu bir karara bağlıyabilmek için bir çocuk mütehassısının, bir psikiyatrın, bir psikologun ve bir sosyal yardımcının el ele verip çalışması lâzımdır. Ancak bundan sonra tedavi yoluna gidilebilir ki bazen bu çok kolay olmaktadır".

Yeniden terbiye

Anne biraz ferahlamıştı. Çocuğu ile gelmek kararı ile yerinden kalktı.. Hâdise İstanbulda Hürriyet Abidesi caddesindeki geniş bir apartımanın üst katında cereyan ediyordu. Orta yaşlı hanımın adı Nahit Tendardı ve Çocuk Kılavuzluğu Terbiye Merkezinin kurucularındandı. Son 50 yıl içinde Avrupa ve Amerikada bir hayli inkişaf etmiş olan "Child Guidance Clinic"lerinin bir örneğini de memleketimizde kurmak üçere Türkiye Akıl Hıfzıssıhhası Cemiyetinin himayesinde açılmış olan merkezde faal olarak çalışıyordu. Kendisi Felsefe öğretmeniydi ve İngilterede tahsil etmişti. Merkezin gayesi heyecan veya terbiye bakımından bir intibaksızlığı bulunan, fakat diğer cihetlerden normal çocukları yeniden terbiye ederek çocuğa, aileye ve cemiyete yardım etmekti. Bugün belki çocuğun şikâyeti pek ehemmiyetsiz bir şikâyetti. Meselâ yemek yemesi evde başlı başına bir hâdise yaratıyor veya çocuk okula gitmek istemiyordu. Belki de sadece çekingen ve mahcuptu; akranlarından kaçıyor, onlarla anlaşamıyor, daima köşesinde yaşıyordu. Aksine belki arkadaşlarına tecavüzlerde bulunuyor, onlarla daima itişiyordu; kıskanç, hiddetli veya komplocuydu. Fakat bütün bu küçük işaretler yalnız aile huzurunu

Terbiye Merkezinin bahçesinde bir grup

Çocuk denen muammal..

bozmakîa kalmıyor, çocuğun letürbali için bazı tehlikeler arzediyordu. işte Merkez, çocuğun bu aksayan taraflarını ele alıyor ve çocuğu yeniden terbiye etmek yoluna gidiyordu.

Değişen şartlar

Şüphesiz bu zannedildiği kadar kolay bir iş değildi. Ama anneleri ürkütecek bir mesele de değildi. Nahit Tendar bütün dünyada pek çok artan çocuk meselelerini herşeyden evvel süratle değişen hayat şartlarına bağlıyordu. Meselâ bizim cemiyetimizde, bahçeli köşk sisteminden apartıman hayatı sistemine geçişimiz bile çocuk terbiyesi üzerinde, muazzam tesirler yaratmıştı. Yeni şartlara yeni bir terbiye sistemi ve yeni bir görüşle intibak şarttı. Bunu eski geleneklerle halletmek cidden imkânsızdı. Annenin bu mevzuda daima bilgili hareket etmesi ve müşküllerini anlıyan kimselere danışarak halletmeye çalışması lâzımdı. Bunu biraz fedakârlık ve gayretle her anne başarabilmekteydi. Çünkü annedeki bitip tükenmek bilmez sevgi kaynağı bu işlerde en büyük yardımcıydı. Bütün bu gayretlere rağmen ciddi bir intibaksızlık gösteren, problem olmaya başlıyan çocuk ise, muhakkak mütehassısların müşahedesinden geçirilmeliydi.

Tedavi yolu

Yeniden terbiye edilecek çocuk Şişlideki merkezde evvelâ bir çocuk doktorunun ve bir psikiyatrın muayenesinden geçirilmektedir. Bundan sonra çocuğu bir psikolog ve bir sosyal yardımcı ele almakta ve böylece şikâyetlere bir teşhis konulmaktadır. Merkez, çocuk hakkında kati bir kanaate vardıktan sonra aile ile devamlı temaslar temin edilmektedir. Çünkü aile ile müşterek çalışma yapılmadıkça başarı mümkün değildir. Çocuklar aşağı katta oyun terapisi ile tedavi edilirken anneler veya veliler de üst katta sosyal yardımcılarla çocuğun hususiyetleri hakkında konuşmaktadırlar. Bazı çocuklar grup faaliyetleri sayesinde, çok kısa zamanda intibaksızlıklarını kaybedip en normal şekle dönmektedirler. Me3elâ sırf etrafa bakarak manilerinden vaz geçen çocuklar vardır. Dört yaşlarını bitirdikleri halde mütemadiyen altlarım kirleten ikizler merkezdeki arkadaşlarına bakarak iki üç ay içinde bu âdetlerinden vazgeçmişlerdir. Gene böylece altı senedir emziğini terketmiyen bir çocuğu, ondan ayırmak gayet kolay olmuştur. Yeniden terbiye gerektiren vakalarda ise, çocukla hususî surette meşgul olunmaktadır.

Oyun terapisi

Çocuğun hakiki problemi daima oyunda meydana çıkar. Kendisini oyuna kaptıran bir çocuk ruhunun derinliklerindeki meseleleri, üzüntüsünü ve azabını açığa vurur. O anda çocuğa yaklaşmak, onu anlamak ve onu iyileştirmek mümkündür. Çocuk böylece içini boşaltır ve rahatlar. Büyükler meramlarını lisanla, küçükler ise jestler ve mimiklerle anlatırlar. Merkez oyun terapisine bilhassa ehemmiyet vermektedir. Bunun için alt kattaki oyun odası çocuklar için hakiki bir cennettir. Orada çeşitli oyuncaklar, kuklalar, inşaat malzemesi, evler, askerler, arabalar vardır. Gene çeşitli zekâ testleri, projektif testler mevcuttur.

Annenin rolü

Çocuklara yaklaşmak cidden kolay olmaktadır. Ama merkezdeki mütehassis elemanları en çok üzen şey, anneleri ele geçirememektir. Anne hâdiseyi takip etmedikçe çocuğu kurtarmak hakikaten güçtür. Çünkü akşam olunca, çocuk evine dönecektir. Bilhassa orada anlayış görmesi, bilgili bir ihtimamla karşılaşması lâzımdır. Her anne çocuğunu sever, ama sevmesini de bilmek lâzımdır ve meselelere çok zaman 9ebep olan büyüklerdir.

Mustafa Kemalin Çizdiği Yol

Jale CANDAN

İslâmiyete en büyük hizmeti yapan insan kimdir diye surulsa ilk akla yelen isim, şüphesiz Mustafa Kemal olacaktır. Çünkü Mustafa Kemal, dini yobazların ve istismarcıların elinden kurtarmakla, herşeyden evvel, onun hakiki veçhesini ortaya koymuş ve islâmiyetin akidelerine, ahlak felsefesine ve realist görüşlerine uyan bir camianın, yanlış tefsirlerinden ve hazı şekil taassuplarından kurtulduktan sonra, kısa zamanda medeni vasfına lâyık bir ileri cemiyet manzarası arzedebileceğini bütün dünyaya ispat etmiştir. Beş vakit namazı, ramazanda orucu, şart koşan, buna mukabil yalanı, iftirayı her türlü menfaat manevralarını mubah sayan bir din anlayışı, elbette, cemiyeti yükseltemezdi. Böyle bir din anlayışının hakim olduğu bir cemiyet dünyada, lâyık olduğu itibarı kazanamazdı. İste Mustafa Kemal hasta cemiyetimizi tedavi etmek iyin, herşeyden evvel bu yaraya dokunmak lüzumunu duymuş, ilk iş olarak, dinle dünya işlerini birbirinden ayırmış ti. Bunun irin de dinimizi ve varlığımızı batıl itikatlara bağlıyarak geçinen bir sınıfı yok etmişti. Onun devrinde yaşamış olan pek dindar kimseler tanırım. Beş vakit namazlarını kılar, fakat dinle dünya işlerini asla birbirine karıştırmazlar. Çünkü bunlar, devrimlerimizden evvelki devri yaşamış ve bunun faciasını çok yakından tanımışlardır. Atatürk devrimlerini hazırlarken hakiki din adamlarının fikirlerinden dalma istifade etmiştir. Fesi çıkarıp şapkayı giyerken, harf inkılabını yaparken, şuursuz bir tesettürün asla namus ifade edemiyeeeğini halk topluluklarına anlatırken yanında hep din adamları vardı. Atatürkün tarihimize altın harflarle yazdığı muazzam eserinde bugün tek bir sayfa boş kalmıştır. Bu sayfa genç Türk Cumhuriyetinin demokrasi başarısını kaydetmek üzere beklemektedir. Mustafa Kemalin bunun için bize, gereken her türlü malzemeyi bırakıp gittiğini unutmamamız gerekir. 1950 seçimlerinde biz bu boş sayfayı, bir an için doldurduğumuzu sanmıştık. Hâdiseler pek acele hüküm verdiğimizi göstermiş olmakla beraber, bir adım ileri, bir adım geri bu işi ergeç başaracağımızdan şüphemiz yoktur. Yalnız Mustafa Kemalin bize çizdiği yoldan ayrılmamamız şarttır. Bu yol dinle devlet işlerini kafi surette birbirinden ayırmıştır; din her ne pahasına olursa olsun asla siyasete âlet edilmiyecektir. Son günlerde esefle görüyoruz ki bu prensipler hiç sayılmakta ve dinin hakiki mânasını kaybedecek şekilde istismarı yoluna gidilmektedir. Adanada iktidara mensup bir milletvekili tarafından bir muhalif hakkında sarfedilen "dinsiz" kelimesinin başka bir şekilde tefsirine imkâ var mıdır? Sonra başka bir mühim nokta daha: Konuşmayı yapan müslüman, acaba dinimizin bu şekilde küfürlere cevaz vermediğini bilmez mi? Eğer bunlar münferit hâdiseler olsa, belki durulmaya değmeyebilirdi. Fakat son ayın olaylarını gözden geçirecek olursak tehlikeli zihniyetin nasıl geliştiğini görmememiz kabil değildir. Olur olmaz yerde tekbir getirmek, kurban kesmenin mânasına aykırı gösterilerde bulunmak, nihayet İstanbulda bir parti ocağını imam duaları ile açmak gibi.. Şurasını unutmamak icap eder ki ibadet ancak şahısları ruh huzuruna götürür, siyasi partilerin ise, selâmeti başka yollarda aramaları, icap eder. Hakiki müslüman odur ki, ibadetini her nevi gösterişten kaçınarak yapar. Çünkü Allahla kul arasına giren herhangi bir başka düşünce namazı da, duayı da bozar. Biraz sempati kazanmak pahasına parti ocaklarını imamla, hocayla açmaya başlıyacak olursak, fırsatçıların, sahte din adamlarının doğmasına sebebiyet vermiş oluruz ki bugün Türkiyede bunu arzu edebilecek siyaset adamıma mevcut olduğuna inanmıya imkân yoktur. Çünkü bu, cemiyetimizin inkişafı için ne derece zararlı İse, dinimiz için de o derece zararlıdır.

C E M İ Y E T

Türkiyedeki 20 bin körü ışığa kavuşturmak gayesi ile kurulmuş olan Türkiye Göz Bankasının Üçüncü Büyük Kongresinde. Ankaranın en güzel gözlü kadınlarından Bülent Sokullu ile ehemmiyetli hâdiselere şahit olmuş nadir bir çift gözün sahibi olduğunda kimsenin şüphesi bulunmayan Sabiha Gökçen İdâre Heyetine seçildiler. Kongrede, bir çok kimselerin, gözlerini cemiyete vasiyet etmiş olduklarının açıklanması 'memnuniyet uyandırdı. Ama bu gözlerle dünyanın nasıl toz pembe görüneceği hakkında tahminler yürüten "sivri dilli"ler de çıktı.

Ordumuzun ilk kadın subaylarından Muhabere Teğmeni Muzaffer Şener ile Harbokulundaki sıra arkadaşı Piyade Teğmeni Necati Sever geçen hafta içinde Üsküdar Nikâh Memuru tarafından karı - koca ilân 'edildi. Karı - kocanın aynı rütbeyi taşımaları bu hayat arkadaşlığının şimdilik en müsait ve, müsavi şartlarla devam edeceğine bir delil olarak gösterilmekte ise de, ilerde içlerinden birinin -hele hanımın- kurmaylık veya diğer sebeplerle bir üst rütbeye geçmesi halinde ortaya çıkacak durum ileri görüşlüler arasında endişe mevzua oldu.

*

Soprano Belkıs Aranın geçen hafta içinde Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası Konserindeki icrası büyük takdir topladı. Bu güzel icrayı dinleyenler arasında "İcra Vekilleri Heyeti" mensuplarından bazılarının da bulunması, bazı kimselerde bir ümit ışığının yanmasına sebep öldü. "Öyle ya, bakanlarımız belki bu sayede muvaffak icranın ne demek olduğunu öğrenmek ihtiyacını duyarlar" diye düşünüldü.

*

Formoza ile olan yegâne münasebetleri, orayı bir defacık ziyaret etmiş bulunmak olan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile Umumi Kâtip Melih Esenbel, Çan Kay Şek tavafından Brillant Star nişanı ile taltif edildiler. Aynı memlekete daha önce uğramış olan gazeteci Faruk Fenik ile Hikmet Feridun Ese aynı nişanın verilmesinde niçin geç kalındığı bir türlü anlaşılamadı.

Refik Koraltan
Fahri üye!..

*

B. M. M. Reisi Refik Koraltanı fahri üye olarak seçtikten sonra işleri daha yolunda gitmeğe başlayan Türk Kadınlar Birliği, son günlerde faaliyetini hızlandırdı. Birliğe bağlı olarak çalışan Ev Ekonomisi Kulüpleri, hemen her hafta Âdil Kanındaki şirin lokalde alâka çekici toplantılar tertipliyor. Bu arada kadınlar arasında en ekonomik, en zarif, en cici mutfak önlüğünü yapanı bulmak ve mükâfatlandırmak için açtığı müsabaka, bazı ev erkeklerini şaşkınlığa düşürdü. Kadınların, kendilerini biç de ilgilendirmeyen bu gibi işlerle meşgul olmasını, memleket demiyelim ama, aile gerçeklerine hiç de uygun bulmayan bazı ev erkeklerinin, haklarım arayabilmek için bir Erkekler Birliği kurmak üzere teşebbüse geçecekleri bildiriliyor.

*

Judo Kulübünün kurucusu Metin Örnalın talebeleri tarafından geçen hafta Pazar günü Göl Gazinosunda tertiplenen jiu - jitsu gösterileri hayli rağbet gördü. Kulübün üyeleri arasında bir çok genç kızın da bulunduğunun öğrenilmesinin kız okullarının kapılarında bekleşen bazı sokak çapkınlarını, bundan böyle- daha müteyakkız davranmak hususunda karar almağa sevkettiğini söyleyenler var.

*

İstanbullu Masonların ananevi balosu, geçen hafta içinde, polis kordonu altına alınan Taksim Belediye Gazinosu salonlarında verildi. Polis kordonu Ramazan içinde Masonların balo tertiplemesini dinî hislere aykırı bulan meçhul bir yobazın gönderdiği tehdit mektubu yüzünden lüzum görülmüştü. Siyasi masonların pek fazla rağbet göstermedikleri baloda, bilhassa doktorların ve iş adamlarının ekseriyeti teşkil ettikleri görülüyordu. Bu sebeple Kemal Aygün ile Fahrettin Ulaş, gecenin en ehemmiyetli âmâlarıydı.

S P O R

Kulüpler

Kutuplar birleşiyor

Geçen hafta ortasında Perşembe gecesi İstanbulda Kılıç Ali semtinin üzerindeki bir apartmanın orta Katındaki ışıklar mutadtan çok geç saatlere- kadar yandı. İlk bakışta bu sakin görünüşlü apartmanın orta katında mühim hadiselerin cereyan edeceği anlaşılıyordu. Saat 20,30 dan sonra otomobillerden inerek arpartmana girenler, Beşiktaş sakinleri kadar bütün spor meraklılarının çabucak teşhis edebildiği şahıslardı. Bu iyi giyimli kimseler apartmanın kapısında, orta yaşlı diğer bir şahıs tarafından heyecanla karşılanıyor ve aynı heyecanla yukarıya çıkarılıyorlardı. Toplantının başlamasına on dakika kala meşhur röleve şapkası ve biçimli görünüşü ile Sadri Usuoğlu, yanında Abdullah Posan olduğu halde abartmandan içeri girdi. Onları siyah paltosu ile şık görünen D. P. milletvekili Enver Kaya ve otomobil parçacısı Nazmi Akbacı takip ettiler. Sonra Beşiktaşta kendilerinden, evvelkiler kadar fazla bahsedilmeyen dört kişi daha, aynı hava altında içeriye buyur edildiler. Sakin görünüşlü apartmanın kapısı, bir daha çok geç saatlerde açılmak üzere alâka çekici toplantının üzerine kapandı...

Burası Beşiktaş Kulübünde iki sene evvel iktidarın sözcülerinden C. H. P. li benzinci Ferdi Sekbanın eviydi. Evde saat 21,00 den itibaren Beşiktaşın kurtuluş dâvası plânlanacaktı. Toplantıya iştirak edenler, Beşiktaş camiasında her biri bir liderin peşine takılmış muhalefet gruplarına mensuptular. Bu dağınık hali ile muhalefetin 29 Marttaki kongreyi vuracağına, iktidarı devireceğine pek fazla ihtimal verilmediği için, birleşmenin lüzumuna inanılmıştı. Toplantının iklimi grupların kendi aralarındaki gizli müzakereleriyle hazırlanmış ve kurtuluş dâvasını birleşik bir muhalefetin kazanacağı fikri hayli taraftar toplamıştı.

Ama. Kılıç Alideki evde aynı masa etrafında güçbirliğinin esaslarını hatırlayanların samimi olduklarına inanmak, hâdiseleri hatırlayanlar için doğrusu güçtü. Çünkü, bugün Beşiktaşın kurtuluş dâvası yolunda birleştiklerini ifade edenler, düne kadar gırtlak gırtlağa dövüşmüşlerdi. Barbaros İlkokulunda aktedilen son kongrede milletvekili Enver Kaya 'bir senelik iktidarının hesabım, bir umumi heyetten çok o günkü muhalefetin büyük lideri Sadri Usuoğluna karşı vermek zorunda kalmıştı. Enver Kaya, Usuoğluna karşı sıkılmış yumruklarıyla "Burada kirli çamaşırları ortaya dökmeyelim" gibi, merak çekici şeyler söylemiş, itham etmiş, itham edilmişti. O günkü muhalefete parlâmento sanatının en işleyici taktikleriyle, en ağır toplarım tevcih eden Enver Kaya, bugün yerden yere vurduğu Sadri Usuoğlu ile Beşiktaşın kurtuluş dâvası uğruna aynı masada oturuyordu. Sadri Usuoğlu, -gerçi bugün Adalet Kulübünün 2 bin lira aylıklı profesyonel bir "iş çeviricisi" idi-. 37 sene hizmet ettiği Beşiktaşın yardımına koşarken, Enver Kaya yüzünden Beşiktaş Kulübünden istifa ettiğini unutarak aynı Enver Kaya ile bir güç birliğinin temeline ilk harcı koymak için gayret sarfediyordu. Ferdi Sekban da, Abdullah Posan da, Nazmi Akbacı da son kongrede karşı karşıya vuruşmuş Beşiktaşlılardandı. Şimdi onlar da, geçmişe mazi diyerek birleşmenin tahakkukunda faal rol oynuyorlardı..

Sadri Usuoğlu

Büyük lokma ye ama...

Kılıç Alideki toplantının ikinci saatinde taraflar arasında bir prensip anlaşmasına varıldı. Ve derhal telefonla bütün gazeteler arandı, haberler verildi. "Beşiktaşta muhalefet birleşti" deniliyordu. Yeni Cephe, merhum Şerefin çocukları olarak kongre mücadelesine devam edileceğini umumi efkâra açıklıyordu.

Gazetelerde birleşme haberlerini okuyan gedikli Beşiktaşlılar, bir gece evvelki toplantının seyri hakkında teferruatlı bilgiye sahip olmamalarına rağmen liderlerin samimiyetine inanmak istemediler. İnanamazlardı da. Çünkü, Beşiktaş, ne kaybettiyse, bu birleşmelerden kaybetmişti. Bu kaçıncı birleşmeydi, sayısı hatırlanmıyordu. Ama, her kongre evveli birleştiklerini ifade edenler, kongreden sonra birbirlerine düşüyor ve "Beşiktaş dâvasına ihanet eden adamlar" ithamına uğruyorlar -dı. Beşiktaş Kulübü idare heyetlerinde istikrarlı bir mesai ve vazife taksiminin kurulmamış olmasının sebepi buydu. Liderler, ikinci plândaki idareciler birbirlerini sevmiyorlardı. Beşiktaş Kulübünün son iki sene içlide dört reis, dört ikinci reis ve sayısız derecede idareci yıpratmasının sebebi buydu. Nihayet Beşiktaşı taraftar kitlesinin alıştığı şampiyonluk atmosferinden resmî klasmanın orta seviyesine düşüren sebep de buydu.

Beşiktaşta yeni muhalefet cephesi kongrede şansını deneyecekti. Bu cephe belki muvaffak olacak, rey sürükleyecek lokomotif isimlet belki kongreyi kazanacaktı. Ama müstakbel idare heyetinin Beşiktaşa layık olduğu, ihtiyaç hissettiği huzur ve başarı devresini getirip, getirmeyeceğini bugünden tahmin hakikaten zordu.

Futbol

Bir üstad

Millî ligin en çetin maçım gecen hafta sonunda Pazar günü Beykozla oynayan grup lideri Fenerbahçe, Lefter olmasaydı hem iki puanı, hem de millî ligin büyük hasılat hissesini kaybedecekti. En doğru ifadesiyle pazar günkü maç, Lefterin maçıydı. Gerçi, Fenerbahçe takım halinde oyunu sürüklemiş, takım halinde göz doldurmuştu. Ama iki puanı getirecek son sözü bu kurt futbolcu söylemişti. Fizik yapısına göre oyunda kudretim zaafa düşürür gibi görünen o ağır sahada Lefter Senenin en güzel oyununu çıkarmış ve sarı - lâcivertli takımı mağlûmyetten Evvelâ beraberliği, sonra da galibiyete eriştirmişti. İşte, yağan yağmura rağmen stadın dışında beklesen binlerce insan Lefteri bunun için omuzlarına almak istemiş, idareciler Lefteri bunun için kucaklayıp, kulağına her futbolcunun hoşlanacağı şeyleri söylemişlerdi.

Yaşı ile beraber klâsı da büyüyen Lefter Fenerbahçeyi grup liderliğine adım adım yaklaştıranların başında gelmektedir. Büyük futbol stilinin yanı sıra, büyük zekâsı ile yaşının verdiği ağırlığı tribündeki seyirciye hissettirmeyen millî takım kaptanı geçen hafta Kıbrıstaki Rum kulüplerinin kendisine yapmış olduğu antrenör - oyuncu teklifini şiddetle reddetmiş ve "ismim Lefter olabilir, ama ben Türküm, ve daha uzun yıllar Millî takımda ve Fenerbahçede oynamak istiyorum" demiştir.

BUGÜN ÇIKAN
HAZRETİ ÖMER ve Biz
İlhan Selçuk
Kapak Karikatürü
İFTAR SOFRASI
TAŞLAR
YALÇIN KAYA'dan
GELİR KAYNAĞI
AZİZ NESİN'in
inkılâp var
Selâmi İzzet Sedes'in
RAMAZAN GECELERİ
ÇETİN GÜLTAN'ın
ANKARA'NIN TAŞINA BAK
GECE MİLLETİ
RIFAT ILGAZ
BÜLENT ORAN
Oğuz Alplâçın
KÖRÜN TAŞI
SEÇME SÖZLER
İKİ ROMAN
BİR RESİMLİ ROMAN
FIKRALAR DÜNYA
KARİKATÜRLERİNDEN
SEÇMELER
TURHAN
O.A.
FE.
ZEKİ Tekin
taş karikatür
TAŞ - Karikatür en ünlü imzaların en güzel eserleri demektir

YEPYENİ BİR...

AKŞAM

7 den 70e kadar herkesin gazetesi